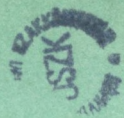

P 400 (2)

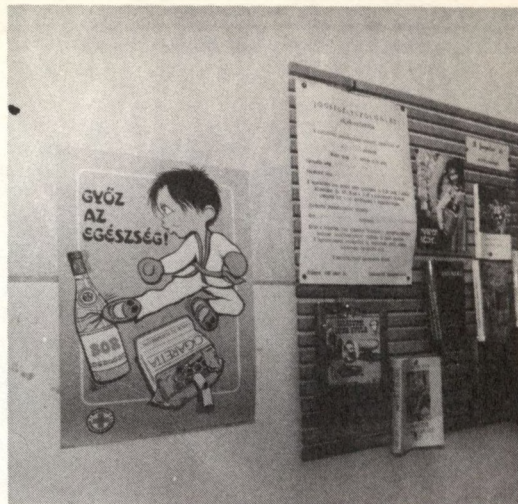
'88 | 12

Könnytärkos

Hatala Istvánné könyvtáros
a Hungária crt.-i új könyvtárban

A Hős utcai régi könyvtár

**Képek
a Fővárosi Sütőipari Vállalat
központi szakszervezeti
könyvtáráról
Híradásunkat lásd a 745. oldalon
(Révész András felvételei)**

38. évfolyam, 12. szám
1988. december

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Így állt össze a decemberi szám	699
Homoród Bálint	Községi és iskolai könyvtárak Erdélyben	701
	Olvasmányom, a Könyvbarát AraTóni (<i>Napló</i>)	708
	Hallottuk	709
Benjámín Judit	Felszólalás az Országgyűlés kulturális bizottságának 1988. szeptember 20-i ülésén	710
Redl Károly	Bérharc (avagy egy alulról építkező kezdeményezés története)	712
Petheő Lászlóné	A könyvtárügy a sajtóban II. A Szakszervezeti Központi Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése (<i>V. K.</i>)	714
Sz. Nagy Lajos	Elvek és szempontok közművelődési és szakkönyvtárak összevonásához	721
	Lapozgató	722
Abody Rita	Csendes ünnep (<i>Iskola és könyvtár</i>)	723
VISSZHANG		
Pallósiné Toldi Márta	Innováció – kérdőjelekkel	725
Csapó Edit	A könyvtárosok továbbképzése és a KMK	728
Skaliczki Judit	Tartalomjegyzék-idézés helyett tartalomismertetést vártunk	729
	Kérdezz – felelek	731
PERSZONÁLIA		
	Új vezetője van a Zala Megyei Könyvtárnak (<i>B. B.</i>)	732
	Dr. Harsányi Margit (1900–1988) <i>Pogány</i> ; dr. Stefan Pasiar professzor (<i>T. Gy.</i>)	733
Papp István	Az olvasó népert mozgalom Budapesten és Pest megyé- ben (<i>Könyvtári élet</i>)	734
Füleki Mihály	Gondolatvázlatok az olvasómozgalmi konferencia je- gyében	737
HOLMI		745
LÁTÓKÖR		
	Minisztériumi állásfoglalás egyes könyvtári szolgáltatá- sok térítési díjairól	747
	Hírek az IFLA életéről (<i>P. I.</i>)	748
	Pál Rita Abody (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	750
	Ezt mind mi irtuk	751
Geró Gyula	Események, krónika 1987 (III.)	753
KÖNYVEKRŐL		
Fogarassy Miklós	Pápayné Kemenczey Judit: Könyv-tár	758
Szaffkó Péter	Lexikon egy világszínházról – nemzetközi együttműkö- déssel	759

A lapunk e számában közölt grafikák Pál Rita alkotásai

Из содержания

Балинт Гомород: Сельские и школьные библиотеки в Трансильвании (701);

Юдит Беньямин: Выступление на сессии Комиссии по культуре венгерского Парламента 20 сентября 1988 г. (710);

Лайош С. Надь: Принципы и аспекты к слиянию массовых и специальных библиотек (721).

From the contents

Bálint Homoród: Village and school libraries in Transsylvania (701);

Judit Benjámín: Speech held at the meeting of the Cultural Committee of the Hungarian Parliament, 20th September, 1988 (710);

Lajos Sz. Nagy: Principles and points of views to the merger of public and special libraries (721).

Aus dem Inhalt

Bálint Homoród: Gemeinde- und Schulbibliotheken in Siebenbürgen (701);

Judit Benjámín: Beitrag in der Kulturkomiteesitzung des ungarischen Parlaments am 20sten September 1988 (710);

Lajos Sz. Nagy: Grundsätze und Vorstellung zur Integration der allgemeinbildenden und der Fachbibliotheken (721).

Cikkeink szerzői

Abody Rita, a Könyvtáros munkatársa; *Benjámín Judit*, az FSZEK V. kerületi főkönyvtárának vezetője; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Csapó Edit*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Fogarassy Miklós*, az OSZK KMK főmunkatársa; *Füleki Mihály*, a Hadtudományi Könyvtár igazgatója; *dr. Gerő Gyula*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Sz. Nagy Lajos*, az OSZK KMK főmunkatársa; *Pallósiné Toldi Márta*, a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Papp István*, az FSZEK főigazgató-helyettese; *Petheő Lászlóné*, a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársa; *Redl Károly*, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa; *Skaliczki Judit*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Szaffkó Péter*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem adjunktusa.

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1024 Budapest, Mártírok útja 55. II. 4.

Telefon: 163-495

Kiadja a **Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat**

1906 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (887117/20)

Petőfi Nyomda – 88/80088 Kecskemét, 1988

Felelős vezető: Birkás Béla igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215–96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/4 évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Igy állt össze a decemberi szám

Első cikkünk álneves szerzője személyes tapasztalatok alapján számol be az erdélyi magyar könyvtárak szomorú sorsáról. Az elénk táruló kép döbbenetes. Éppen ezért csak a legnagyobb elismeréssel adózhatunk azoknak a magyar értelmiségieknek, akik ilyen körülmények között sem adják fel a reményt: nem veszhet el a magyar kultúra Erdély földjén.

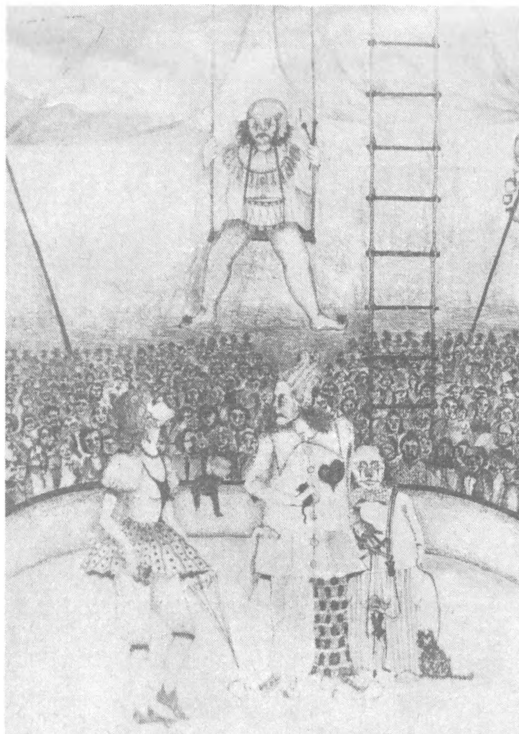
Másfajta, „anyaországi” könyvtáros-gondokról olvashatunk *Benjámín Judit* és *Redl Károly* írásaiban. A képviselő az Országgyűlés kulturális bizottságában elmondott hozzászólásában a közművelődési intézmé-

nyek adózásának módosítására tett javaslatot, s a könyvtárosok régóta esedékes fizetésrendezését elodázhatalannak minősítette. *Redl Károly* a közgyűjteményi és közművelődési dolgozók béremelést követelő mozgalmát mutatja be, beleszöve azt a petíciót, amelyet a kormány megbízottjával folytatandó tárgyalásra megválasztott szakszervezeti küldöttség október 25-én átadott a kormány képviselőjének, *dr. Czibere Tibor* művelődési miniszternek. Lehetséges, hogy mire ezek a sorok napvilágot látnak, a parlament decemberi ülészaka már pozitívan döntött a kérdésben. Mindenesetre beszámolunk a fejleményekről.

Szaporodnak a hozzászólások *Papp István* innovációs cikksorozatához. Most *Pallósiné Toldi Márta* vitairatát tesszük közzé. Úgy gondoljuk, ha majd elapadnak a hozzászólások, felkérjük a vitaindító szerzőjét a válaszra.

Zircz Péter egyik *Tallózójához* fűz kritikai észrevételt a Könyvtártudományi és Módszertani Központ két osztályvezetője, *Csapó Edit* és *Skaliczki Judit*. Az előbbivel kapcsolatban – harag és sértődés nélkül – el kívánom mondani, úgy látszik, egy ideje divatba jött egyes *biráló* („csak lelkesedni rest”) *hangot megütő* cikkek megjelenését követően „cikizni” a főszerkesztő személyét (sőt *Csapó Edit* egyenesen süketnek és vaknak titulál). Ez idáig „oké”, csak ne volna olvasható – immár jó egy éve – a lap valamennyi számában, miszerint: „A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját.” Ráadásul olvasható mindez éppen a főszerkesztő *Igy állt össze...* címmel havonta kibocsátott „pásztorlevele” (*Kövendy Dénes* keresztelte el így) után.

Hát bizony a mi kis szerkesztőségünket is átjárta (járja) a glasznosztly szele. Könnyű neki, nem zárjuk előle kulcsra az ajtót. Hagyjuk, hogy szerzőink írják meg nekünk továbbra is nyugodtan azt, ami a lelküket nyomja. Hogy a

nyíltság milyen hasznos, ez az eset is mutatja. *Zircz Péter* „provokációja” nyomán a könyvtár-társadalom első kézből szerezhet tudomást arról, hogy a KMK-ban milyen színvonalas és érdekes továbbképző tanfolyamokat tartanak, kiváló előadógárdával. Reménykedünk, hogy a jövőben *Tallózó* nélkül is tájékoztatást kapunk a KMK tényleg kitűnő tanfolyamairól. Örömmükre szolgál az is, hogy ebben a pénzszüke világban a KMK-nak nincsenek anyagi gondjai.

Apropó, bírálat. Nemrégiben kaptam *dr. Tóth Gyulától*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyvtári tanszékének vezetőjétől egy levelet, amelyből két bekezdést oly közérdekűnek és fontosnak tartok, hogy írója beleegyezésével ide idézek:

„Ha már írok, és hogy még tovább bizonyítsam, olvasója vagyok a lapnak, hadd tegyek egy jó szándékú megjegyzést. Olvasom két részben az általam is nagyon tisztelt *Kovács Emil* írását a módszertani munka Veszprém megyei megújulásáról, s aztán valamit nem értek. Nem értem, hogy az a *Bereczky László*, akitől én már az 1960-as évektől átvettem és azóta is vele egyetértésben tanítom, hogy a módszertani és a hálózati munka (noha sok szálon kapcsolódnak, de azért) mégsem azonos tevékenységet takarnak, hogyan engedheti

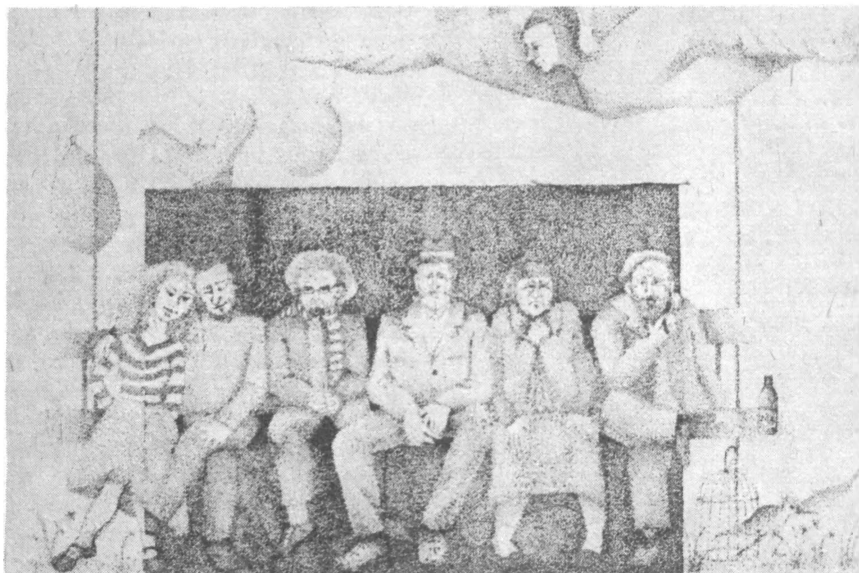
meg lapjában, hogy teljesen összekeveredjenek ezek a fogalmak?! Tudom, a szaksajtóban annak idején még olyan kiváló szaktekintélyek mint *Szente Ferenc* vagy *Szita Ferenc* is azt tették, amit *Kovács Emil*, de akkor más volt a főszerkesztő.

Bocsáss meg ezért a csipkelődésért, de jó lenne egyszer már komolyan hozzálátni szaknyelvünk pallérozásához, hogy ha együtt dolgozni nem is mindig tudunk, de próbáljunk meg először egy nyelven beszélni. Tudom, hogy ez nem könnyű, de gondolom, hogy a szaksajtó tehetné ezért a legtöbbet (nem tagadom a mi, a képzésben dolgozók felelősségét sem).”

Külön is felhívom a figyelmet arra a minisztériumi állásfoglalásra, amely az egyes könyvtári szolgáltatások térítési díjaival foglalkozik. A pénzszerzés nyomasztó gondja győtri valamennyi könyvtárunkat, így hát nagyon is elkel egy kis miniszteriális segítség az együttgondolkodáshoz. A tárgyavágó írásoknak szívesen helyet adunk.

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját • • • Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza

Községi és iskolai könyvtárak Erdélyben

A romániai magyarság szorongatott helyzete, egzisztenciális fenyegetettsége, úgy tűnik, felkeltette végre a hazai közvélemény együttérzését, s a kormányt is cselekvésre bírta. Az elmúlt hónapokban támadt tiltakozó hullám két okra vezethető vissza: a megkésettiségre és a tudatlanságra. Minthogy e válságos órák mindkettő erkölcsi mulasztásnak számít, nem csoda, hogy a lelkiismeret háborgása – a bűntudat kompenzálásaként – túlzott reakciókra, hirtelen támadt hazafias túlbuzgalomra ragadta honfitársaink egy részét. A fennkölt deklarációk, patrióta frázisok azonban nem pótolhatják a valódi szolidaritást, s akik a határon túli magyarság sorsát valóban szívükön viselik, semmiképpen nem választhatják az adósságtörlesztés ezen olcsó és könnyen letudható formáját. Ők tudják, hogy Erdélynek, az erdélyieknek – a politika váltólázaitól mentes – állandó figyelemre, szoros kapcsolattartásra és gyakorlati segítségnyújtásra van szükségük, ma inkább, mint valaha.

Az alábbi szerény példatár épp azt a célt szolgálja, hogy Erdélyt a feltevések képzeletburkából némiképp kiszabadítsa, és édesbűs történelmi ábrándkép helyett keserves jelenét, a túlélésért nap mint nap megküzdő népét állítsa elének a maga valóságában. Példái a magyar művelődés talán legmostohább és legkevésbé ismert véghelyeiről szólnak, azokról a kis székelyföldi községi és iskolai könyvtárakról, amelyeket a szerző az idén nyáron és ősszel többszöri utazásai alkalmával megismerhetett, vagy amelyekről tanárokkal, könyvtárosokkal beszélgetvén, megbízható adatokat szerezhett. (Itt kívánja megjegyezni, hogy az adatközlők védelmében néhány adatot, nevet kénytelen volt megváltoztatni, s cikkét – a jövőbeni kapcsolattartás érdekében – álnéven megjelentetni.) Ami itt következik, szaktanulmánynak, reprezentatív mintának kevés, arra azonban remélhetőleg elég, hogy a hazai

könyvtáros társadalom érdeklődését felkeltse, s további adatgyűjtésre, megismerésre ösztönözzön. A szerző maga is folytatni kívánja e munkát, s a szerkesztőséghez érkező bármiféle adatot, kiegészítést köszönettel fogad.

*

Nyárad menti székely község – a mostoha viszonyok között aránylag módosnak mondható. Ezerhétszázan lakják, tisztán magyarok. Bár a helyi vegyeskereskedésben könyvet is árulnak, a kínálat meglehetősen lehangoló. A szépen kirakott, ötvenesével sorakozó ideológiai alapművek (fedelükön a jól ismert, egyre fiatalodó forradalmárportréval) régóta „érlelődhetnek” a polcokon, mert patinás por lepi őket. Ezzel szemben magyar nyelvű gyermekkönyvet egyetlen egyet se látni.

– Elvitték mindet vagy három hónapja – sajnálkozik a fiatal eladó. – Ritkán jön, s hamar elfogy az is. Van, amiből csak három-négy példány érkezik, s azt az iskola jó előre lefoglalja. Könyvet errefelé amúgyse nagyon vesz más, csak akinek új bútora van. A szép nagy cifra borítójúakat keresik, amivel hamar megtelik a polc.

A nyolcosztályos iskolában száznyolcvanhat gyerekre tizenkét tanár jut. A környéken különben ez az egyetlen tanári kar, mely tisztán magyar maradt, ahová „erősítésképpen” az elmúlt években nem kaptak Moldvából, Olténiából román „tanügyi kádereket”.

Az iskolai könyvtárszoba – egy 4 × 5 négyzetméteres helyiség – zsúfolásig tele könyvvel. Ámulva hallom, hogy 15 ezer kötetet tárolnak itt! Noha e közlést kétkedően fogadom, hiteléről vagy valótlanágáról nincs módomban meggyőződni, minthogy katalógus, nyilvántartás nem létezik. A „kötet” persze itt meglehetősen nagyvonalúan értelmezett gyűjtőfogalom: a két-három ives aktuálpolitikai brosúra éppúgy

beletartozik, mint a vékonyka dalosfüzetek vagy a „Megéneklünk Románia” propaganda-kiadványai. Így már nem is csoda, ha számuk oly igen felszaporodik.

A könyvtár kezelése egyébiránt a magyar szakos tanár dolga *lemme*, mert miként a szomorú tényállás mutatja, bizony nem sokat törődik vele. Közrejátszhat ebben az is, hogy míg korábban ötszáz lej havi pótlékot kapott érte, tavaly óta egy „bértakarékossági rendelkezés” megvonta e járandóságát. A könyvtárat, mint a kiírás tanúsítja, naponta tizenhárom és tizenöt óra között kellene nyitva tartania, ezzel szemben, miként egy kollégája mondja „munkaidőtakarékosságból”, a kölcsönzést többnyire a szünetekre korlátozza.

A „beszerzés” itt is, mint általában az iskolai és községi könyvtárak esetében mindenütt, a központi elosztás szeszélyes kegyétől függ. Az iskola a meglévő állományt önszántából és önjerejéből igen óvatosan gyarapíthatja. Az állománykivonási, zárolási rendelkezéseket ezzel szemben akkurátusan végrehajtja, a rajtaütés-szerű ellenőrzésektől tartva.

Az olvasási szokások, s a legnépszerűbb olvasmányok iránt érdeklődve megtudom, hogy román könyvet se gyerek, se felnőtt nem olvas a faluban, s magyart se túlságosan sokan. Ennek oka nyilvánvalóan a hagyományos paraszti életmódban keresendő: abban, hogy a mezei és ház körüli munkák kora tavasztól késő őszig erősen lefoglalják a családok apraját-nagyját.

Jóval többet és szívderítőbbet tudhatok meg attól a nyugdíjas tanár-házaspártól, amely a szintén – ám ezúttal dokumentáltan – 15 ezer kötetes községi könyvtárat gondozza önzetlen ügyszeretettel és példás szakzsérséggel. (Havi 350 lej tiszteletdíj fejében!) A községi könyvtár a hatvanas évek végén épített kultúr-otthonban van. Használata ingyenes, hetente kétszer tart nyitva: kedden és pénteken délután három és hét óra között. Tiszta és rendbentartott mindkét helyisége: a szabadpolcos böngészde éppúgy, mint a belőle nyíló nagyobbacska olvasószoza. A katalógusban zömmel magyar szerzőket, címeket találni – bár óvatosságból itt se mindent; így például a két háború közötti és a közvetlen háború utáni romániai magyar és magyarországi szépirodalmat, történelmi munkákat (bár a megbízható érdeklődőnek mindenkor rendelkezésére állnak) „védett anyagként” inkognitó rejti. Okkal, hiszen az állománykivonási – magyarán: cenzurális – rendeletek még az újabb kiadású könyveket sem kímélik. A többnyire félévente

érkező szeszélyes tiltólistákra nemcsak *Kós Károly*, de időnként *Sütő András*, *Beke György*, *Bodor Pál* egy-egy műve is felkerül.

Az íménti kérdésre – az olvasási szokásokra, s a kedvelt olvasmányokra – is itt kapok érdemi választ, tekintve, hogy ezt a könyvtárat, ha nem is túl sokan, legalább használják. (Kétszázötvenhárom beiratkozott olvasója van, javarészt idősebbek és iskolásgyerekek, ám a törzsközönség jóval kevesebb, csak mintegy fele e számnak.) A legmegviseltebbek természetesen a meséskönyvek: *Benedek Elek* utoljára tíz éve megjelentetett gyűjteményei, *Kányádi Sándor*, *Veress Zoltán* gyermekverskötetei. A tíz év körüliek kedvencei itt továbbra is *Móra* és *Gárdonyi* – minthogy az *Egri csillagokat*, s a *Kincskereső kis ködmönt* szerencsére még nem sikerült kirekeszteni a romániai magyar tananyagból. Ezen felül aztán meglehetősen tarka a kép: kalandregények, Cooper, Dickens, Jókai, Mikszáth, Mórlicz művei, detektív- és kémtörténetek, útikönyvek, ponyvák forognak legtöbbit a nagyobb gyerekek, s a tőlük műveltségben, érdeklődésben nem sokban különböző felnőttek kezén.

A nemzetiségi kultúra agóniája

Egy nyolcszáz lelkes háromszéki kisközségben az egyik háznál vendégeskedvén kiderül, hogy a sarokban szótlanul gubbasztó dédnagypapa a falucska megbízott könyvtárosa. Idén volt nyolcvanhat éves, s az utóbbi időben erősen beteges, olyannyira, hogy – bár igen restelkedik érte – az elmúlt hónapok alatt már arra sem volt képes, hogy a vasárnap délutáni kölcsönzési órákra elvanszorogjon a könyvtárba. Eleinte unokája, egy okos és talpraesett nyolcadikos kislány helyettesítette, mindaddig, míg a néptanács egy izgága kádere el nem vette tőle a kulcsot, mondván, hogy „ilyesmit nem lehet gyerekre bízni”. Úgy látszik, másra se, mert a könyvtár azóta is zárva tart, s jövődó sorsa éppoly kevésbé ad okot a bizakodásra, mint azé, ki több mint húsz éven át egymaga gondozta.

Érthető, ha a megfáradt, beteg öregember nem szívesen beszél róla, s a kitartó unszolásra is csak lakonikus félmondatokban válaszolgat. Ám így is megdöbbenő, amit mond, mert e kevésből is drámai erővel rajzolódik ki a nemzetiségi kultúra védtelensége és csöndes agóniája.

A falubeli iskolának nincs könyvtára, „el-

prédálták”, ahogy az öregember mondja, habár nyugdíjbavonulásakor (ő volt az iskola hajdani igazgatója) a maradékot: egy-két lexikont, néhány tucatnyi szépirodalmi és ismeretterjesztő kötetet igyekezett átmenteni a községi könyvtárba. Ez utóbbi mintegy kétezer kötetből áll, s minthogy régi állomány, szinte kizárólag magyar nyelvű könyvek alkotják. Hitetlenül többször is rákérdezek az idős ember közlésére, ám minduntalan megerősíti: könyvtára 1978 óta, azaz kerek tíz éve egyetlen könyvet sem kapott, s önálló pénzügyi forrása nem lévén, nem is vásárolhatott. A néptanács által folyósított kétszáz lej járandóságát is három éve megvonták – azóta ő maga és a könyvtár épphogy csak vegetál, a múlt ideig-óráig még megtűrt rekvizitumának számít. Vasárnap délutánonként, mint mondja, „becsületből” még eljárt a könyvtárba, míg a lába bírta, hogy a polcokat átrakosgassa, s hogy a hébe-hóba megjelenő két-három gyereket olvasnivalóval megpakolja, de most már annak is vége. Az a hír járja, hogy a maradék állományt hamarosan beolvasztják a szomszédos nagyközség könyvtárba...

Moldvai csángó falu, aránylag a legkevésbé „romanizálódottak” közül. Kizárólag csángók lakják, mintegy kétezren. Bár a nyelvvesztés folyamata az utóbbi évtizedben felgyorsult itt is, az idősebbek és a középnemzedékhez tartozók még (csángó-)magyarul beszélnek, csupán a fiatalabbak és iskoláskorúak nyelvébe keveredik mind több román szó, idegen grammatikai alakzat. A népességszaporulat különben feltűnően magas: családonként átlagosan öt-hat gyerek van. Ez legfőképp a tradicionális életmódnak (téessz nincs, a falubeliek mind magángazdák!), s az archaikusan továbbélő közösségi és vallásérkölcsi normáknak tulajdonítható. A katolikus vallás életük legfőbb szervezőereje, előírásait aszkétikusan betartják, ősi kultuszait a népi vallásosság fanatikus buzgalommal ápolják. A gyerekek reggel hat órakor minden áldott nap misére mennek – s csak azután az iskolába. Húsvétkor, karácsonykor (Romániában rendes munka- és tanítási napnak számítanak), avagy más egyházi ünnepnapokon az iskola – szó szerint – elnéptelenedik. A szülői értekezletet ajánlatos előbb a papnak bejelenteni, mert ha a szószékről nem hirdeti ki, könnyen előfordulhat, hogy nem megy el rá senki. A közigazgatási és más rendeleteket is hasonlóképpen ő „szentesíti”...

Az iskola egyébiránt tizosztályos, évfolyamonként két-két párhuzamos osztállyal.

A nyolcszáz gyermeket harminc tanár tanítja, akik kivétel nélkül a tizegynehány kilométerre eső kisvárosból ingáznak – télen-nyáron egyaránt gyalog! –, naponta. Kettő kivételével valamennyien távoli vidékekről ide irányított románok.

A faluban könyvtár nincs, s az iskolai is csak a legnagyobb jóindulattal nevezhető annak. Kicsi, dohos, sötét kamrácska, hová a mintegy ötszáz kötet be van zsúfolva, a legtöbb még csak nem is polcokon, hanem egymásra hányva. A könyvtár egy román szakos tanárnőre van bízva, aki csak nagy néha nyitogatja, ha olykor egy kollégája kér valamit, vagy egyik-másik gyerek már nagyon unszolja. Ez utóbbtól, sajnos, nemigen kell tartania: egy-egy negyven fős osztályból jó ha négy-öt gyerek olvas egyebet a tankönyvnl. A szűk kis könyveskamrából amúgy is legfeljebb kölcsönözni lehetne – de hát mit is? Magyar nyelvű természetesen nincsen egy se, s még az is áldott szerencse, hogy néhány Jókai- és Mikszáth-regény akad azért román fordításban. Az 500 kötet jelentős hányada itt is brosúra és politikai propagandaanyag, amihez talán jobb is, ha az ártatlan gyerekeknek nem nyúlnak. Ezen túl még a módszertani segédletek, „iránymutatók”, „példázatok” és rendeletgyűjtemények csökkentik tovább a könyvtáracska élvezeti és használati értékét – úgyiszlóván a minimumra. Mindezt leszámítva nem is igen marad más, mint pár tucatnyi rongyosra olvasott kalandregény és útleírás.

Ám a könyvtár, bármily siralmas, s érdektelen látvány, itt is, mint másutt, önmagán túlmutat, jóval súlyosabb bajokat és hiányokat jelezvén. Nemcsak azt, hogy az elmúlt évek során a romániai magyar nyelvű – s főként a gyermek- és ifjúsági – könyvkiadás drámai méretekben leapadt, s hogy még ezek a könyvek sem jutnak el a csángó magyar falvakba, hanem azt a riasztó és hovatovább az erdélyi, bánáti és partiumi magyarságot fenyegető veszélyt is, amelyet épp a csángó gyerekek anyanyelvi analfabétizmusa példáz az erőltetett nemzetiségi asszimiláció modelljeként. Mert hiába állnának itt akár a legpompásabb magyar gyerekkönyvek, a legszebb népmesék, klasszikus remek, ha nincs, aki el tudja olvasni őket! Ezek a csángó gyerekek hatéves koruktól idegen nyelven tanulnak írni-olvasni. A betű számukra tortúra, kínzó és megalázó kényszer; nincs mit csodálkozni rajta, ha ösztönös rezisztencia alakul ki bennük ellene, s többségük az iskolát elvégezve is félalnfabéta marad. (Te-

heti, hisz Romániában a statisztikák fényében – s épp azok további fényesítésének érdekében – gyakorlatilag nincs bukás vagy évismétlés; a tudatlanság nagyüzemi újratermelését semmi sem gátolja!)

Az iskolában tabu a magyar szó. Bár a budapesti rádió (főként a Petőfi adása) aránylag még itt is jól fogható, a legtöbben mégsem hallgatják, mert idegesíti őket a nyelvi frusztráció, hogy alig értenek belőle valamit. A Székelyföldről kihelyezett tanító ugyan lopva tesz egy-egy kísérletet, hogy a gyerekeket a legelemibb szinten beavassa a magyar kultúrába, ám e próbálkozások a kölcsönös jószándék és igyekezet ellenére többnyire kudarcba fulladnak. A gyerekek még a „Kincskeresőből” tagoltan felolvasott részleteket se nagyon értik. A zenére, énekre fogékonyak, ám ha egy más vidékről való magyar népdal megtetszik nekik, csak úgy képesek megtanulni, ha a tanár román fonetikával lejegyzí nekik a szöveget. Néhány érdeklődő és fogékony gyerek azért mindig akad, aki anyanyelvén is meg akar tanulni írni-olvasni. Őket odahaza a hosszú téli estéken főként az Erdélybe elkerült idősebb testvérek, rokonok tanítgatják a magyar betűvetés és betűfejtés Moldvában üldözött, lassacskán kivesző tudományára.

Udvarhelyszéki színmagyar község, kétezer lélekkel, hét kisebb falura kiterjedő tekintélyes agglomerációval. Önálló községi könyvtára nincs, szerepét az iskolai próbálja szerény lehetőségeihez képest pótolni.

Az iskola különben (a minden áldozatra kész igazgatónak s a lelkes szaktanároknak köszönhetően) igen jól felszerelt, s egyike a legjobb hírűeknek messze vidéken. Nyolcosztályos, háromszázhusz diákját huszonkét tanár tanítja. Utóbbiak közül három román ajkú, akiket az elmúlt években vezényeltek a faluba Craiova környékéről. (Román, matematika és fizika szakosok.)

A könyvtárat pár évvel a nyugdíj előtt álló magyar szakos tanárnő gondozza féltő szeretettel és minden elismerést megérdemlő hozzáértéssel. (Az elismerés persze legfeljebb abban a háromszázhuszonöt lejes jutalékban testesül meg, amit tőle megvonni hálístennek még elfelejtettek.) Ügyeskező, lelkes tanítványaiból mintegy harminc főnyi „restaurátor” csapatot szervezett, akik, amellet, hogy segítenek a könyvtár rendbentartásában, évről-évre megragasztják, újrakötik a legtöbbet használt könyvek százait. A könyvtár egyébként hetente két délután a falubeli felnőtt la-

kosság számára is nyitva áll, noha a szülők, nagyszülők inkább csak a gyerekek közvetítésével, alkalmi kölcsönzőkként veszik azt igénybe.

Tizennégyezer kötetéből hozzávetőleg ötezer használhatatlan, azaz broszúra. Ezeket egy-egy alkalmi beszédre készülve, legfeljebb a helyi párttitkár vagy a néptanácselnök lapozza fel illő áhitattal és kegyelettel. A magyar nyelvű anyag, bár számszerűen csekély (a 14 ezer kötetből mindössze 2500 kötet!), de igen jól válogatott; s igényességben, rendszerezettségben bátran kiállja a versenyt hazai kisközségi könyvtáraink hasonló méretű állományával. Külön említést érdemel az a több évtizedes, csendes gyűjtőmunkával létrehozott több mint 1500 kiadványból álló, zömmel Magyarországról származó pedagógiai és szakmódszertani irodalom, amelyet nemcsak az iskolában tanító, de a környékbeli, sőt városi pedagógusok is rendszeresen igénybe vesznek. (A *Magyartanítás* például 1986-ig bekötött évfolyamokban sorakozik itt!) Magyarországból különben utoljára két éve kaptak nagyobb könyvküldeményt; három csomagot, amelyet az OSZK postázott magáncímre.

Könyvsegély az OSZK-tól

S itt, ha már szóba került, esettanulmányainkat félbeszakítva okvetlen ki kell térnünk az Országos Széchényi Könyvtár évek során mindinkább ellehetetlenülő könyvsegélymissziójára. Az OSZK Nemzetközi Csereosztálya egyik legfontosabb hivatásuként hosszú évek óta igyekszik rendszeres küldeményekkel kiegészíteni és gyarapítani a határon túli magyarság könyvtári gyűjteményeit. Ezen adományokból egészen 1983-ig az erdélyi iskolai könyvtárak is részesültek, ekkor azonban egy hisztérikus megfélemlítő kampány véget vetett e csöndes misszionak. A helyi román hatóságok, a Milicia és a Securitate közművelődési ügyekben illetékes tisztjei ugyanis sorra beidézték az iskolaigazgatókat, s elbocsátással, sőt börtönnel fenyegették meg őket arra az esetre, ha Magyarországról – akár tudtukon és akaratomon kívül – továbbra is könyvküldemények érkeznének. E riasztó hírekre az OSZK kénytelen volt beszüntetni az iskolai könyvtárak támogatását, s a községi könyvtárak közül is ma már csak azoknak küld változatlan, viszonylag kis mennyiségben, inkább csak „ártatlan” műszaki és természettudományi kiad-

ványokat, amelyek még vállalják a veszélyt, fogadni merik a csomagokat. Náluk e tekintetben viszonylag kedvezőbb helyzetben vannak a városi, megyei vagy főiskolai és egyetemi könyvtárak, ahová rendszertelenül ugyan, s mindenkor hiányosan, de valamivel több küldemény jut el, még ha megérkezésük után az esetek többségében automatikusan zárt osztályra vagy az ideológiai főfelügyelők vizsgálóasztalára kerülnek is. (Csupán egy jellemző epizód: A kolozsvári akadémiai és egyetemi könyvtárnak két példányban elküldött *Erdély történetéért* maga *Stefan Pascu* professzor írt köszönőlevelet; nem a feladónak ugyan, hanem – ország-világ előtt demonstrálandó, hogy a Romániába postázott könyvek igenis megérkeznek – az akkor még létező kolozsvári magyar konzulátusnak!) A valóság az, hogy az OSZK könyvküldeményeinek kísérő listáját már a vámnál előrelátóan megsemmisítik, s a kifosztott, megfizetelt csomagokat csak úgy kézbesítik a címzettnek, ha az átvételi elismervényt előzetesen aláírja. A veszteségek többnyire csak a személyes visszajelzések vagy a többszöri reklamálásra megküldött tételes igazolások nyomán derülnek ki. Tavaly márciusban az összes magyarországi újság és folyóirat kézbesítését beszüntette a román posta, azóta

csak nagy ritkán, „mutatóba” (lásd a fentebbi példát!) jut át egy-egy hazai orvosi vagy műszaki folyóirat. Sokat eláruló adat az is, hogy csupán a tavalyi évben postára adott, s meg nem érkezett ajánlott küldeményeiért az OSZK mintegy 150 ezer forint kártérítést – egy kb. húszezer kötetes gyűjtemény beszerzési árát! – kapott a Magyar Postától, holott a csomagok eltűnéséért s kifosztásáért nyilvánvalóan a román hatóságokat terheli az anyagi és erkölcsi felelősség!

Példáink sorát hadd zárjuk két Hargita megyei városi iskola könyvtárának vázlatos bemutatásával. Az első egy tizosztályos, tömegessé felduzzasztott modern „oktatási kombinát” ezerhétszáz gyerekkel, ötvenhét fős tanári karral. Az elmúlt másfél évtized látványos betelepítéseinek eredményeként a diákok húsz százaléka ma már román, s ehhez képest közelítőleg arányos, hogy a tanári karban is tíz román ajkú pedagógus található. (Természetesen az igazgató, a párttitkár s a kulcspozíciókban lévők többnyire közülük kerülnek ki, s így befolyásuk számarányuknál jóval nagyobb...)

Az alig ötszáz kötetes, csenevész iskolai könyvgyűjtemény sok szót nem érdemel – 40 százalékban román, 60 százalékban magyar nyelvű művekből áll, zömét a kötelező olvasmányok adják, s természetesen egyetlen magyar nyelvű történelmi vagy művelődéstörténeti munka sincsen közöttük. Annál beszédebb azonban az a groteszk és leginkább Gogol tollára való eset, amely egy tanfelügyelői látogatás során az iskolában idén tavasszal megessett. A bürokrácia – mint mindenütt a világon – Hargita megyében is fáradhatatlanul gondoskodik róla, hogy fontosságának látszatát akkurátusan fenntartsa. Ennek jegyében a megyei tanfelügyelőség, s a pionírok megyei tanácsa időről időre népes delegációkba verődve sorra végiglátogatja az iskolákat. Nem mintha a statisztikai tervmutatókból amúgy is előre tudható oktatási és nevelési rekordokra volna kíváncsi, hanem hogy szigorúan végigleltározza egy-egy új politikai kampány központilag előirányzott propagandakellékeit: az egy- és kétfülű vezéri portrék, plakátok, jelmondatok számát és szabvány szerinti elrendezését. Nos, az illetékesek gondterhelten járkálnak fel-alá, mert – habár az iskola az új tavaszi kampány népszerűsítésében alaposan kített magáért – azért valami apró kifogásolnivaló mégiscsak jó volna, ha akadna. Az egyik inspektor tehát találomra benyit egy terembe – történetesen épp a könyvtárszobába –, s, hát,

uram fia, mit lát? Természetesen a vezéri portrét látja, itt is, mint mindenütt, virágokkal felékesített rámban. Ez eddig még rendben is volna, így írja elő a bizánci ikonográfia, csak-hogy a portré alatt – s ez már fölöttébb gyanús! – könyvek sorakoznak! Lássuk csak mifélék! *Sadoveanu: Marin Preda.* Hm, hm, derék... *Sadoveanu: Balta...* – Micsoda? – horgad föl az inspektorban a törzsökös román öntudat. – Román klasszikusok „bozgorul”?! S éppen itt a vezér árnyékában? Szabotázs! Azonnal elűntetni, kipakolni az egészet!

De félre az anekdotikus kedéllyel, szomorú tréfa ez, s nagyon is valóságos következménnyel járt. A megszeppent igazgatónő parancsára a csatárláncba állított tantestület azonnal kihányja az összes magyar könyvet, „további intézkedésig” karanténba, jól zárható szekrénybe kerülnek. Jókai, Mikszáth, Móra Ferenc, Benedek Elek, Tamási Áron, Sütő András, Kányádi Sándor s mind a többiek... Csak néhány vakmerő magyar tanár akad, ki a nagy sürgés-forgásban el-elcsen belőlük, s hazament néhány kötetet, különben ki tudja, kézbe vehetik-e még ősszel a gyerekek?

Másik példánk egy kisebb, ám éppoly nagy múltú Hargita megyei városból való, s hasonlóképpen arra hívja fel a figyelmet, hogy az iskolai könyvtárak sorsa mennyire kiszolgáltatott a – finoman szólva – szakmán túli erőviszonyoknak.

Közismert tény, hogy az elmúlt négy évben a felgyorsított asszimilációs törekvések jegyében a többségben magyarok s székelyek lakta romániai megyék élén sorra lecserélték a politikai és szakmai káderapparátust, a viszonylag mérsékelten lojális, többnyire még magyar származású helyi vezetőket túlbuzgó és fanatikus, óromán területekről küldött apparátcsikkal felváltva. A két legfontosabb székely megye: Hargita és Kovászna még 1984-ben áldozatul esett e „tisztogatási” kampánynak, s az idén már a Maros megyei első titkárt és csúcvezetőséget is utolérte e végzet. Első lépésben látszólag csak a legfelső pozíciókban történik személycsere, de tekintve, hogy a megyei hierarchia pontos hatalmi leképezése az ország egészét irányító totalitárius államgépezetnek, a csúcson végbemenő változások viharos gyorsasággal „legyűrűznek” az alacsonyabb szintekre is. Így például 1987 januárjában kampányszerűen lecserélték a szóban forgó Hargita megyei város középiskoláinak igazgatóit, s így ma már az öt líceum közül csupán egynek élén árválkodik magyar származású direktor.

Noha a patinás múltú, részint még egyházi alapítású magyar gimnáziumok némelyikének sokezer kötetes, válogatott könyvtára volt, az új román igazgatók alatt ezek is rohamosan pusztulásnak indultak: „leselejtezési” kampányok, zárolások, vagy kevésbé látványos, köznapiságok (eltűnt kulcsok, szeszélyes nyitvatartási órák) teszik őket sorra használhatatlanná. Az amúgy is megcsappant s gyakran elmaradozó könyvtárfejlesztési keretből – negyedévenként általában ezer lej – már csak a legnélkülözhetetlenebb román nyelvű alapművekre, propagandagyűjteményekre futja. „Sic transit...”

Habár szorosabban vett témánkhoz – a községi és iskolai könyvtárak vizsgálatához – nem tartozik, a teljesség kedvéért hadd jegyezzük meg itt, hogy a város még mindig jól felszerelt, mintegy 120 ezer kötetes könyvtárral rendelkezik, sőt egy nemrégiben létesített hatezer kötetes fiókkönyvtárral is, amelyek a fenti veszteségeket némiképp kárpótolni tudják. Annál is inkább, mivel állományuk túlnyomó része, a katalógus bizonyossága szerint, magyar nyelvű szépirodalom, s a történelmi, politikai és természettudományi művek általában mindkét nyelven hozzáférhetőek. A szabadpolcon egyébként – egyelőre még – ott állnak az OSZK által utoljára két esztendeje küldött legfontosabb szakmai és ismeretterjesztő segédletek is: a Néprajzi, Zenei, Magyar és Világtörténelmi, Orvosi és Fizikai Lexikon kötetei.

*

A szerző tisztában van azzal, hogy az iménti szerény és esetleges mintavételek nem elegendők messzemenő következtetések levonásához. Összegzésképpen talán mégsem árt néhány általánosabb érvényű tanulságot kiemelni.

Mindenekelőtt azt, hogy a romániai magyar vidékek könyvtárainak helyzetét nem lehet elvontan, pusztán szakmai szempontok alapján vizsgálni s leírni, mivel azt a mindenkori politikai, közigazgatási és oktatásügyi kampányok éppúgy befolyásolják, mint az adott helyi erőviszonyok, s az esetleges és változatos személyi-tárgyi feltételek. Az intézményrendszer – a községi és iskolai könyvtárak hálózata – eleve hézagos, bürokratikusán túlszabályozott, ugyanakkor a támogatások leépítésével lassú felmorzsolódásra, megszüntetésre kárhoztatott. Peldáinkat nem véletlen választottuk a magyar művelődés végvidékeiről, a kis erdélyi községi és iskolai könyvtárak köréből – e struk-

túrában ők ma a legvédtelenebbek és leginkább fenyegetettek. Anyaországi kapcsolataikat elválták, fennmaradásuk egyes-egyedül az adminisztratív felügyelet kegyén múlik. Anyagilag a megyei elosztás szeszélyes könyöradományaira, avagy a helyi néptanácsok, iskolák évről évre mindinkább csökkenő maradványpénzecskéire utaltak. Mint példánk bizonyítják, e sok esetben jelentős állománnyal bíró kiskönyvtárak szakmai segítséget nem kapnak, hivatásos, főállású könyvtárosokat nem alkalmazhatnak. A községi könyvtárak jó esetben a kultúrház „félnormás” titkárára vagy nyugdíjas pedagógusokra vannak bízva, rendszertelenül juttatott csekélyke alamizsna fejében. Riasztó jelenség az is, hogy az elmúlt évtől az iskolai könyvtárakat kezelő pedagógusoktól számos helyen véglegesen megvonták a honoráriumot. (Ez a hivatalos előírás szerint háromezer kötetig háromszáz, ötezerig háromszázötven, azon felül négyszáz lej volna, de a jelek szerint ezt eddig se tartották be pontosan – ahány helyen megfordultunk, mindenütt más-más összegről hallottunk.) E nyomorúságos és kiszolgáltatott helyzetben az egyetlen reménysugár talán csak az, hogy Erdélyben még ezrével vannak elhivatott és áldozatkész pedagógusok és nyugdíjasok, kik a rájuk bízott gyűjteményeket hűen és kitartóan ápolják, s megpróbálják átmenteni egy, a kultúra és a tudás közkinccseivel szemben remélhetőleg kíméletesebb jövőre számára.

A valódi megoldás persze, vizsgált témánkon nagyságrendekkel túlmutatva, csakis a politikai garancia: a nemzetiségi kultúra intézményeinek és ápolásának visszanyert szabadsága lehetne. S habár ez e percben szomorúan elérhetetlen vágykép csupán, amíg Erdély földjén akadnak, akik rendületlenül bíznak benne, mi sem mondhatunk le róla, nekünk is tennünk, küzdenünk kell érte.

Homoród Bálint

*

A beszámoló az erdélyi könyvtárakról nem tűnik éppen szívderítőnek. Értelmezéséhez talán érdemes segítségül hívni a kérdés kiemelő szakértőjének, *Jakó Zsigmond*nak vélekedéseit is. A bukaresti Kriterionnál 1976-ban megjelent könyvében (*Írás, könyv, értelmiség*) szinte kismonográfiányi tanulmányban szólt az egész kérdéskörrel, *Könyv és könyvtár az erdélyi magyar művelődésben* címen. Ez az írás elsősorban történeti jellegű, szinte csak kitekintés-

ként foglalkozik „A jelen kérdései”-vel, ráadásul e részben is elsősorban a gondokról szól. Az alábbiakban ennek az 1971/1975-ben kezelt tanulmánynak néhány passzusát hozzuk, annak illusztrálásaként, hogy még e gondok is mennyire kívánatosnak tűnnek az újabb tapasztalatok fényében, illetve hogy bizonyos illúziók, lett légyen bármily szkeptikus is az idézett dolgozat szerzője, a hetvenes évek elején még hatékonyak voltak. Ma már a derültóbbak sem igen oszthatják mondjuk azt a véleményyt, hogy a sanyarú erdélyi magyar könyvtári ellátás egyik fő rákfenéje a megfelelő szakemberek hiánya lenne.

„A társadalmi elnyomás alól felszabadult magyar tömegek is birtokba kívánják venni az emberi művelődés javait, és ebbeli igyekezetük egyik legfőbb támaszát éppen a könyvben és a könyvtárakban látják... Ma már elegendő tapasztalat alapján leghatározottabban állítható, hogy a nemzetiségi lakosság körében végzett könyvtári nevelőmunka hatékonysági foka a következő tényezők függvénye: 1. összhang biztosítása az anyanyelvű könyvkiadás és az illető nemzetiség művelődési igényei között; 2. az anyanyelvű kiadványok tényleges eljuttatása az illető nemzetiség lakóhelyein működő könyvtári egységekhez; 3. a nemzetiségi művelődés kérdéseiben benne élő könyvtárosok képzése.”

„A könyvtárellátásban, de a könyvtári szervezetben is észlelhető hiányosságok jelentős része onnan adódik, hogy kevés a jól felkészült, a nemzetiségek művelődésében benne élő, annak vonatkozásait alaposan ismerő szakembereink.”

„...könyvtári szervezetünk egyenlő gonddal őrzi és mindenki számára hozzáférhetővé teszi az ország különböző eredetű művelődési kincseit és megbecsüli az ő könyvtári hagyományait is. Annak a könyvtári »hozománynak« anyagiakban ki sem fejezhető értéke, amivel a magyar és a német lakosság gazdagította országunkat, mindenképpen rá is szolgál erre az osztatlan megbecsülésre.”

„...a főbb iskolák bibliotékáinak szerepét az erdélyi magyar művelődésben a szív munkájához hasonlíthatjuk. A társadalmi használatban lévő könyvanyag legbecsesebb része ugyanis, bizonyos idő elteltével, ajándék, hagyaték vagy esetleg vásárlás címén jórészt bekerült valamilyik kollégium gyűjteményébe. Innen pedig a bennük foglalt eszmék az iskolázott rétegek útján újból szétáramoltak a társadalomba.”

Olvasmányom, a Könyvbarát

A *Könyvtáros* elmúlt évi decemberi száma megemlékezett a romániai *Művelődés* című folyóirat – amely számos könyvtári, könyvészeti vonatkozású publikációt közölt – megszűnésének évfordulójáról. Ezt követően hívtam fel a szerkesztőség figyelmét a Bukarestben megjelenő *A Hét* kéthavonta napvilágot látó *Könyvbarát* című mellékletére, amelyről a februári *Könyvtáros* említést is tett. Mivel nem vezetett eredményre a lap főszerkesztőjének az igyekezete, hogy a *Művelődés* utódjaként megjelenő *Cintarea României*t szemlélve tudósítson a román néppel testvéri barátságban együttélő magyar nemzetiségű lakosság olvasási kultúrájáról, könyvtári ellátásáról, ideje hát, hogy – legalább egy naplójegyzetben – szó essék a *Könyvbarát*ról.

A *Barabás István* által szerkesztett, négyoldalas melléklet – címének megfelelően – elsősorban ismeretterjesztő, ám minden erőszakoltan didaktikus szándéktól mentes, színvonalas publikációkat közöl. Színes, változatos közleményei alkalmanként a könyvtár életébe is bepillantást nyújtanak. Ezek között az írások között tallózva, elsőként *Kozma Mária*nak a *Könyvtári babonák* című cikksorozata tűnt fel megszívlelendő tanulságokkal. A szerző a *Korunkban* megjelent *Könyvtárnyi sztereotípiák könyvtárban* című tanulmányának (ismertette a *Könyvtáros* 1988/1. sz.) legfontosabb gondolatait fejtette ki a nagyközönség, a könyvtárhhasználók, az olvasók számára. Kedvcsinálásul csupán a cikksorozat beköszöntő, *A Hét* 1987. évi 9. számának mellékletében közölt, *Ki a művelt?* című írásából idézek néhány gondolatot.

Kozma Mária arról szól, hogy az iskola és a könyvtár közös nevelési programjában első célként szerepel az „ifjúság általános műveltségi szintjének az emelése”. Ezzel összefüggésben felidézti azt a régi elképzelést, amely szerint a „művelt embernek tudni illik mindenből annyit, amennyit a társadalom közmegegye-

zéssel az egyénre rótt”. Ám az, amit korábban közmegegyezéssel általános műveltségnek neveztek – és itt utal a húszas-harmincas évek vallásos és politikai irodalmára –, a tömegek manipulálásának eszközüvé vált, passzív átvett jelentett, és a valódi, tiszta információs közeggel szemben másodlagos volt. Ezért tartja indokoltnak a „személyes általános műveltség” helyett az „egyéni intelligencia” fejlesztésének fogalmát alkalmazni. Értelmezése szerint ez ugyanis tartalmazza már az értékek felismerését, az önálló gondolkodásra, a folyamatos önművelésre való készségeket, azokat, amelyeket az információs eszközök használatának megtanításával a könyvtárnak elsősorban kell szem előtt tartania nevelőmunkája során. Ezek után lássuk *Kozma Mária* végső következtetését a könyvtár szerepéről, jelentőségéről. Annál inkább, mivel úgy vélem, hogy ezzel az egyetlen mondattal mindenképp érdemes kiegészítenünk könyvtári fogalomtárunkat: „A könyvtár a maga sajátos információfeldolgozó-raktározó-visszakereső rendszerével kimondatlanul is azt a babonát semmisíti meg, amely szerint a modern ember egy sokféleségével neurotizáló, mennyiségben ijesztő információáramban él (és az a műveltebb, aki nagyobb részt kebelez be ebből), ami a kommunikációs csatornákon – ilyen a könyv is – állandóan áramlik, özönlik, dől felénk, és bénító erejével bombázza a védetlen emberi agyat.”

Ezt követően lássunk néhány könyvtári vonatkozású publikációt a *Könyvbarát* idei számaiból. Kettőt szeretnék kiemelni – igaz, többet nem is igen tudnék –, ám mindkettő példányértékű, mert *Kozma Mária* elvi, elméleti kérdéseket feszegető szellemes eszmefuttatásai után az egyik egy közművelődési könyvtárról mutat közelképet, a másik pedig megbecsülésre méltó könyvtártörténeti hagyományokat idéz. *Mészáros József* az *Olvasó város. 75 éves a Tirgu Mureş-i könyvtár* című írásában a marosvásárhelyi könyvtár megnyitásának körül-

ményeit idézi fel, majd szól a jelenlegi állapotokról. Az állomány gyarapításáról a következő öröndetes adatokat olvashatjuk: „Ami a könyvállomány gyarapodásának a felgyorsulását illeti, két összehasonlító számadat minden érvelésnél többet mond. Íme: 1950 = 74 359, 1987 = 784 981 kötet. Az elmúlt 37 évben tehát szerény számításaink szerint is több mint tizszeresére növekedett a könyvtár állománya, s így nemcsak három fertály százados múltjával, hanem e tekintetben is élvonalban áll az ország jelenlegi megyei könyvtárai közt.” Az adatok értékelésekor érdemes megemlítenünk, hogy a hazai megyei, valamint a megyeszékhelyek városi könyvtárainak állománya 1987-ben átlagosan 412 ezer kötetes volt. Érthető tehát, hogy a cikk írója hangsúlyozza azt, hogy a marosvásárhelyi könyvtár „a rendkívül gazdag, szakosított, változatos és enciklopedikus jellegű könyvállománya révén” a tudományos kutatásnak is egyik erős bázisa. Nos, az Erdélyben folyó tudományos kutatómunka egyik közismert bázisa a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár is. Arról, hogy ez a kutatómunka kiterjed a könyvtár múltjára és történetére, *Beke Györgynek A könyvtáros példaképe* című interjújából értesültem. A közismert író, riportert beszélgetőpartnere ezúttal *Váczy Leona*, a könyvtár nyugalmazott munkatársa, a *Magyar irodalom románul* című bibliográfia szerkesztője, aki az intézmény által szervezett országos könyvtári fórumon tartott előadást a könyvtár első igazgatójáról, *Szabó Károly, a könyvtáros és bibliográfus* címmel. Az interjúból vonzó kép alakul ki a sokoldalú tudósról. Többek között megtudhatjuk azt is, hogy *Sza-*

bó Károly gyümölcsöző kapcsolatot alakított ki a korabeli román tudósokkal, könyvészetének második kötetében román nyelvű kiadványok is szerepelnek, egyebek között az 1699-ben megjelent első román ábécéskönyv, amelyet ő fedezett fel a tudományosság számára...

*

Végezetül álljon itt néhány állandó rovat címe a *Könyvbarátról*: *Megjelent... megjelent* (könyvismertetések); *Dedikálom* (a szerző ajánlja újonnan megjelent műveit); *Összevisz-sza* (*Szöcs István* tanácsai könyvbarátoknak); *Aforizmák a könyvről, olvasásról*; *Kis könyvlexikon*; *Könyvtártörténet*. Számomra az itt közölt írások is fontos tájékoztatást, meghitt tudósítást jelentenek a romániai magyar könyvkultúráról, irodalomról, még ha – különösen az utóbbit tekintve – egyéb, ismertebb források is a rendelkezésünkre állnak. Ezen eltűnődve természetesen bárki joggal megjegyezhetné, milyen könyvtárosi szűklátókörűségre vall, hogy csupán a *Könyvbarátról*, *A Hét* mellékletéről ejtettem szót a sokkal gazdagabb tartalmú újság egészének bemutatása helyett. Úgy vélem azonban, hogy ez a rövid jegyzet is felhívhatja mindazoknak a könyvtáraknak a figyelmét a lap előfizetésére, amelyek még nem éltek ezzel a lehetőséggel. Nem is szólva arról, hogy a *Könyvbarát* elnevezés számomra azért is rokonszenves, mert köztudott, hogy egy ilyen című hazai folyóirat volt a *Könyvtáros* elődje. Netalántán előfordulhat, hogy ez szomszédainknál is megvalósul majd.

AraTóni

Hallottuk

a televízió *Felkinálom* című adásában (október negyedikén, 21 óra 45 perckor) *Lovas György* „teljesen szokatlan” ajánlatát. Az ajánlat megérdemli, hogy szóról szóra, minden változtatás nélkül, „eredetiben” idézzük: „Valóban szokatlan, de remélem, hogy kedvcsináló az, amit mondok. Nemzeti értékeink részét képezik a régi kódexek, például a *Corvinák* is. Ezeket azonban egyikünk sem forgathatja, hiszen nem vehetők kézbe. Olyan mecénásokat keresünk most, akik hajlandók megfinanszírozni [igy!]

lefordítva mai magyar nyelvre kiadásukat, ezekből a kódexekből. Így hozzáférhetünk mindannyian; történészek, könyvtárak is jobban forgathatnák ezeket a csodálatos kincseket.

Kérjük, hogy azok, akik vállalkoznának megfinanszírozására [ismét!], jelentkezzenek a szerkesztőségünkben, természetesen további részletekről is be tudunk számolni részükre.” Úgy véljük, a hallottak nem igényelnek kommentárt.

Felszólalás az Országgyűlés kulturális bizottságának 1988. szeptember 20-i ülésén

Elsősorban annak a kötelességemnek szeretnék eleget tenni, amelyet a Magyar Népművelők Egyesülete felkérésére vállaltam, hogy az ÁFA módosítások tárgyalásakor szorgalmazzam a közművelődési intézmények egységes 0 kulcsos adózási sávba való áthelyezését. Harcra készültem, de örömmel hallottam *Stark Antal* államtitkár bevezető előadásában, hogy a kérések túlnyomó részét maga is – a Művelődési Minisztérium nevében – helyesli és támogatja. A javaslat megtételekor nem csak a saját egyetértésemet jelezhetem, de bírom valamennyi művészeti és kulturális szövetség, illetve egyesület írásbeli támogatását is. Az államtitkár által előadottak közül hiányzott azonban a közművelődési intézmények szórákkoztató tevékenységével kapcsolatos állásfoglalás. Kérem, hogy ezt a tevékenységet is 25 százalékos adókulcsból 0-kulcsba helyezzzék át. Hivatkozhatnék arra, hogy nem azonos például a Maxim bár görljeinek produkciója egy művelődési otthon szórákkoztató rendezvényeivel sem tartalmában, sem céljaiban, még kevésbé nyereségességét, illetve a nyereség felhasználhatóságát tekintve. Én azonban nem erre hivatkozom, mert elvi síkon feltétlen elfogadom azt az álláspontot, hogy azonos tevékenység – jelen esetben a szórákkoztatás – azonos módon adózzon; arra viszont, úgy hiszem, joggal hivatkozom, hogy míg az egyik oldalon csak kötelezettségek vannak, a másikon viszont teljesítőképtelenség, addig helye van a kivételnek.

A közművelődési intézmények ugyanis szórákkoztató tevékenységükkel szerzett bevételeiket nem szabadon használják fel, nem „gazdagodnak”, hanem ebből finanszírozzák az állami költségvetésből kapott fenntartási összegek hiányzó részét.

Hozzá kell tennem, nem valamiféle luxusnívót, hanem csak a minimális működés fenntartását tudják ebből biztosítani. Ezért kérem, hogy mindaddig, míg az állam a megfelelő

működési feltételeket nem képes biztosítani, legalább a saját erőből történő kiegészítést ne csapolja le. Így is sok közművelődési intézmény – amelynek hasonló lehetőség nem áll rendelkezésére – súlyos, az alpműködést hátráltató vagy lehetetlenné tevő gondokkal küzd. Számos könyvtárat alighanem be kell zárni, s ez egyértelműen hiányt és rosszabb ellátást fog jelenteni.

Munkahelyemen, az FSZEK V. kerületi könyvtárában például már egyetlen könyvet sem veszünk az idén, hacsak olvasóink nem késnek eleget, hogy rengeteg késedelmi díjat kérhessünk tőlük. És még csak szeptember van!

Fenti indokaim alapján kérem a kulturális bizottságot, hogy javaslatomat fogadja el.

Nagy vita bontakozott ki a pedagógusok kötelező túlórái díjazásával kapcsolatban. Elismerem, hogy ez valóban nagy mértékben sújtja a rossz helyzetben lévő pedagógusokat. De kérem, hadd emlékeztessen a bizottságot arra – amit már több ízben elmondtam –, hogy a könyvtárosok fizetését se jól, se rosszul fizetett túlóra nem egészíti ki, alapfizetésük pedig ezekkel elmarad a pedagógusok alapfizetésétől. Ígéretet ugyan kaptunk már többször is a fizetésrendezésre, így 1985-ben is, legutóbb 1988-ban, de a tény tény marad: legutóbb tizenkét évvel ezelőtt, 1976-ban került sor béremelésre. Kérem, hogy ez a lehetetlen helyzet mielőbb változzon meg, mert nem lesz könyvtáros az országban.

Végül egy politikai problémát szeretnék felvetni, mégpedig a bős-nagymarosi vízlépcső kapcsán. A szenvedélyes hozzászólóktól eltérően, én azok közé tartozom, akiknek szándékában állt elfogadni a kormány beszámolóját, s ezáltal hozzájárulni az építkezés folytatásához. Többféle vélemény és kifogás megismerése alapján, nem látok olyan káros következményt, amely ne lenne kivédhető a szükséges

járolékos beruházások megvalósításával. Így, felmérve a beruházás előnyeit és hátrányait politikai, gazdasági, környezeti vonatkozásokban egyaránt, valamint figyelembe véve a kényszerhelyzetet is, úgy vélem, az megvalósítható, feltéve, hogy a járulékos beruházások valóban időben és megfelelő módon elkészülnek.

S itt a probléma: mi a garancia arra, hogy ez valóban így lesz? Mert, ha jól értettem, a kormány szava a garancia! Holott csak az elmúlt év során számos kormányzati döntés megváltozott. Magam készültem csokorba szedni azokat az eseteket, amikor nyilvánosságra hozott döntések másként valósultak meg – sajnos a választóinkra nézve mindig hátrányosabb volt ez a változat, mint az eredeti –, de nincs rá szükség, megtette helyettem a *Heti Világgazdaság* 1988. évi 17. száma. Az abban felsoroltakat még ki is egészíthetném, de minek?

Ezek után az ország első embere a tévé nyilvánossága, tehát az ország előtt tudatja, hogy valóban nem tartotta magát a kormány az ígé-

reteihez s – hogy valami félreértés ne essék – a jövőben sem fogja! Akkor mi a garancia arra, hogy ebben a kérdésben nem gondol – és főleg nem tesz! – mást a kormány, mint amit most megígér? Tudom, és belátom, sőt magam is tapasztalom, hogy a helyzet napról napra változik. Valóban elképzelhető, hogy egy régebbi döntés nem valósulhat meg változatlanul. Ha a döntés a kormány hatáskörébe tartozó, és azt megváltoztatja, az a saját joga, lehetősége, és hozzá kell tennem: felelősége. De más a helyzet, ha parlamenti döntés egyoldalú, önkényes megváltoztatásáról van szó! Mi tavaly elfogadtuk a stabilizációs és kibontakozási programot, szerény feltételeket szabva a kormánynak. Ezáltal némi biztosítékot építettünk bele, annak érdekében, hogy választóink helyzete ne romoljon nagyobb mértékben, mint amennyire az objektív körülmények miatt elkerülhetetlen. Én nem vagyok közgazdász, ezért csak azok szakmai véleményére támaszkodva dönthetek, akik értenek is az eldöntendő kérdéshez. Az indoklás egyik lényeges eleme volt annak feltárása, hogy gazdasági problémáink egyik legfőbb forrása a veszteséges ágazatok nagymértékű támogatása, többek közt ezen tájékoztatás alapján fogadtam el a programot. S alig egy év elteltével azt tapasztalom, ha száz munkás másfél óráig sztrájkol, azonnal az akkor hallottak ellenkezője lesz az igaz! Hát akkor meg kell kérdeznem, hogy melyik változat az igaz? A tavalyi vagy a mostani?

Politikai szempontból sem mondható szerencsésnek a fent említett tévényilatkozat: már évek óta a bizalom megszerzéséről, visszaszerzéséről, illetve megőrzéséről van szó. Ez a megnyilvánulás a fenti cél megvalósulását aligha fogja elősegíteni! Kérem, hogy amennyiben a jövőben bármikor felmerül parlamenti döntés felülvizsgálatának szükségessége, a kormány keressen erre demokratikus megoldást, mert ilyen létezik, csak élni kell vele.

Köszönöm a figyelmüket.

*

Tekintettel arra, hogy a fent hiányolt garanciákat nem kaptam meg, a szavazáskor tartózkodtam. Egyébként a kulturális bizottság és a Művelődési Minisztérium képviselője egyaránt elfogadta a közművelődési intézmények adózásának módosítására tett javaslatot, így tehát ez is az ad hoc bizottság elé kerül véleményezésre.

Benjámín Judit

Griniku mribáon

Bérharc

(avagy egy alulról építkező kezdeményezés története)

A közgyűteményi és közművelődési dolgozók felfokozott érdeklődéssel várták az 1988. szeptember 21-i kormány-SZOT találkozó eredményét. Mint ismeretes, 1984 óta több ízben tárgyaltak ezen ágazat bérigényéről, a kormány a kérést jogosnak ítélte, sőt a korábbi művelődési miniszter két ízben is bejelentette: a területen bérrendezés lesz.

A kiadott közleményből megtudtuk, hogy a közgyűteményi és közművelődési dolgozók bérigénye szempontjából a találkozó eredménytelenül végződött.

Szeptember 24-én a Közalkalmazottak Szakszervezetének titkársága állásfoglalást jelentetett meg, melyben kifejtette, hogy a kormány-SZOT találkozó megállapodását a közgyűteményi és közművelődési dolgozókra vonatkozóan nem tudja elfogadni.

Mindezen tények ismeretében tizenöt országos közgyűteményi szakszervezeti képviselője állásfoglalást fogalmazott meg, amelyet a *Magyar Nemzet* október 5-én hozott nyilvánosságra „A megígért béremelést sürgetik a közgyűteményi dolgozók” című cikk részeként. Az állásfoglalás szövege: „Sajnálattal alapítjuk meg, hogy a SZOT és a Kormány képviselői között az ez év szeptember 21-én folytatott tárgyalások a közgyűteményi dolgozók szempontjából eredménytelenül végződtek, ami a tagságunk körében nagy elkeseredést váltott ki. Ismeretes, hogy a közgyűteményi területen központi béremelés 1977 óta nem volt. Dolgozóink bérszínvonala jelenleg 30 százalékkal az országos bérszínvonal alatt van. A kérdés megoldásának újabb elnapolása a területre hátrányos bérfeszültséget fokozatosan tovább növeli, azzal politikai, társadalmi feszültség forrása lehet. Szükségesnek tartjuk a területet érintő, egyéb halaszthatatlan intézkedés mellett a közgyűteményi dolgozók 30 százalékos központi béremelését 1988. október 1-jei hatállyal.”

Az állásfoglalás aláírói: Állami Gorkij Könyvtár, Budapesti Történeti Múzeum, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Iparművészeti Múzeum, Magyar Munkásmozgalmi Múzeum, Magyar Nemzeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum, Országos Műszaki Múzeum, Magyar Országos Levéltár, Néprajzi Múzeum, Országgyűlési Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár, Természettudományi Múzeum, Új Magyar Központi Levéltár, Petőfi Irodalmi Múzeum.

Október 11-ére a Közalkalmazottak Szakszervezete a közgyűteményi, közművelődési intézmények szakszervezeti titkárai számára országos értekezletet hívott össze. Itt derült ki, hogy a szakszervezet főtájkára október 4-i dátummal levelet juttatott el *dr. Medgyessy Péter* miniszterelnök-helyettesnek, melyben ismételt felhívja a kormány figyelmét az érintett dolgozók hátrányos bérhelyzetére és az ebből fakadó feszültségekre.

A vitában felszólt *Rátkai Ferenc* művelődési miniszterhelyettes is, aki a szabadságon lévő művelődési minisztert képviselte. Elismerve a türelmetlenség jogosságát, úgy vélekedett, hogy az új kormány egy csapásra nem oldhatja meg az évtizedek alatt felhalmozódott problémákat.

Ezen a napon mind a TUDOSZ, mind a TDDSZ támogatásáról biztosította bérkövetelésünket.

Az október 11-i országos tanácskozás a kormánynak szóló petíciót fogalmazott meg. A petíció szövege:

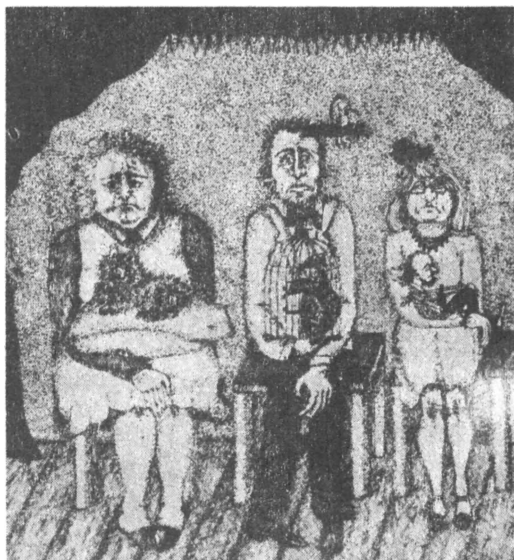
Petíció a Kormánynak

A múzeumok, a levéltárak, a könyvtár és a művelődési otthonok közel 22 ezer fős tagsága képviselőiben 1988. október 11-én tanácskozásra összegyűlt tisztségviselők a következő petíciót terjesztik a Kormány elé:

Intézményeink a magyar történelem tárgyi és szellemi dokumentumait őrzik és közvetítik, közösségi terek, a helyi közélet színterei. Állami és nemzeti létünk múltjához és jelenéhez kötődve, annak legértékesebb hagyományait, a kultúra és a tudomány legfrissebb eredményeit bocsátják a ma gondjainak megoldását vágyó lakozók részére.

Tudatában vagyunk annak, hogy az említettek elősegítésében más szakmák munkatársainak is jelentős szerep jut, mégis hangsúlyozni kívánjuk, hogy a közgyűjtemények és közművelődési intézmények áldozatkész és elhivatott szakembereit munkájuk erkölcsi és anyagi megbecsülésének hiánya, munkafeltételeik rosszabbodása napjainkra már a társadalom periferiájára szorította.

A méltatlan feltételek intézményeinkben veszélyeztetik a tartalmas szakmai munkát, s minden emberi áldozatvállalás ellenére a későbbiekben már nem pótolható veszteségeket okozhatnak és már okoztak is. Munkatársaink eddigi helytállása tette lehetővé, hogy a múzeumok új kiállításokkal jelentkeztek, növelték látogatóik – ezek között a visszatérő külföldi érdeklődők – számát. A könyvtárakkal és levéltárakkal együtt, a művelődési házak nyújtotta lehetőségekkel bekapcsolódtak az iskolai oktatásba, bővült a könyveket kölcsönzők köre, s ezek az intézmények tudományos műhelyként is elismerést vívtak ki. Rendkívüli erőfeszítésekre volt szükség ahhoz, hogy a romló feltételek ellenére az ezen intézmények dolgozóira

bizott értékek ma még nem vesztek el társadalmunk számára. A szakszervezeti tisztségviselők szavakkal már nem tudják azt a biztatást megadni, amely az ezen a területeken dolgozókat a szükséges megújulásra, a pályán maradásra készíthetné.

Ezért tölti el a tagságunkat megdöbbenéssel és keserőséggel az, hogy az 1988. szeptember 21-i Kormány-SZOT találkozáson – a társadalmi átlagtól minden tekintetben jelentős elmaradása ellenére – sem foglaltak kedvezően állást az ott dolgozók bérének és jövedelmi helyzetének javítására.

Ez annál is inkább elfogadhatatlan számunkra, mert a Közalkalmazottak Szakszervezetének adatokkal alátámasztott javaslatára, többszöri kezdeményezésére, a művelődési miniszter igényünk jogosságát elismerte és nyilvánosan két alkalommal is ígéretet tett bérhelyzetünk tárgyevi központi eszközökből történő rendezésére.

Ezért egyetértve a Közalkalmazottak Szakszervezetének nyilatkozatával és dr. Medgyessy Péter miniszterelnök-helyetteshez írt levéllel, csatlakozunk a 15 országos intézmény, a Csongrád Megyei Múzeumok és Levéltár, valamint a Somogy Megyei Múzeumok és Levéltár alapszervezeteinek kezdeményezéséhez: határozottan követeljük a múzeumok, a könyvtárak, a levéltárak és a művelődési otthonok dolgozói részére 1988. október 1-jei hatállyal történő, legalább 30 százalékos mértékű bérfeljlesztést, amely a népgazdaság átlagától való elmaradásunk felszámolását jelentheti. Indítványozzuk, hogy a közgyűjteményekben és a közművelődési intézményekben dolgozók átlagbére érje el a szocialista szektor szellemi foglalkozású dolgozóinak mindenkori átlagbérét.

Egyidejűleg csatlakozunk a szakszervezetek azon igényéhez, hogy intézményeink éves bérfeljlesztésének mértéke azonos legyen az árszínvonal-emelkedéssel, s annak fedezetét a költségvetés mindenkor biztosítsa.

Bizunk a Kormány intézkedésében, abban, hogy nem kényszerít bennünket és munkatársainkat olyan, a szakmai lelkiismeretünkkel összeegyeztethetetlen lépésekre, amelyek a belöldi és külföldi látogatókat megfosztanák nemzeti kincseink megismerésének lehetőségétől, a könyvtárak, a kulturális szolgáltatások igénybevételétől.

Kötelességünk jelezni, hogy az intézkedés elmaradása esetén tagságunk határozott szándéka, hogy elviselhetetlen helyzetére figyel-

meztető akciókkal hívja segítségül a közvélemény támogatását.

Kérjük a Kormányt, hogy mérlegelje jelenlegi morális és objektív helyzetünket, ennek negatív, visszafordíthatatlan következményeit és gyors intézkedésével járuljon hozzá az elfogadhatóbb anyagi és erkölcsi elismeréshez.

Reméljük, hogy számíthatunk a többi szak-szervezet támogatására, ezért nyilatkozatunkat nyilvánosságra hozzuk.

Az 1988. október 11-i országos tanácskozáson – a 22 ezres tagság 250 küldöttje nevében – a Kormány megbízottjaival való tárgyalásra megválasztottak és felhatalmazottak:

dr. Szabó Endre, a Közalkalmazottak Szakszervezetének főtítkára, *dr. Darkó Jenő*, az Iparművészeti Múzeum szb. titkára, *dr. Soós László*, a Magyar Országos Levéltár szb. titkára, *dr. Horváth Attila*, a Szolnok Megyei Művelődési Központ igazgatóhelyettese, a Magyar Népművelők Egyesületének alelnöke, *dr. Szikossy Ferenc*, a Munkásmozgalmi Múzeum főigazgatója, *Redl Károly*, az Országgyűlési Könyvtár szb. titkára, *Vadász János*, a Csepeli Művelődési Központ igazgatója.

A megválasztott küldöttség a kormány képviselőjének, *dr. Czibere Tibor* művelődési miniszternek a petíciót október 25-én adta át. A kormány megbízottjának meghatalmazása – a közelmúltban kialakult tárgyalási rendnek megfelelően – a petíció átvételére szült. Az átadás utáni megbeszélésen jelen volt *dr. Stark Antal* művelődési minisztériumi államtitkár, *Rátkai Ferenc* művelődési miniszterhelyettes és *dr. Békesi László* pénzügyminiszter-helyettes.

A petíció átadásáról közlemény jelent meg: „Dr. Czibere Tibor a Kormánynak szóló petíciót átvéve kijelentette, hogy jogosnak tartja a közművelődési és közgyűjteményi intézmények dolgozóinak központi bérfejlesztésre vonatkozó igényét, amelyet a művelődési ágazaton belül az első helyre sorol. Tájékoztatta a küldöttséget arról, hogy a Kormány javaslatait a SZOT-tal való megállapodás alapján – melyre várhatóan november közepén kerül sor – a parlament 1988. decemberi ülészsaka elé terjeszti döntésre”.

Tehát a tárgyalások elkezdődtek.

Redl Károly

A könyvtárügy a sajtóban II.

A cikkek tartalmát vizsgálva hét nagy témacsoportot tudtam kialakítani. Ezek közül legnépesebbnek a könyvtártechnikai kérdésekről írottak bizonyultak, de idesoroltam az átadásokról, átalakításokról szóló beszámolókat is.

A folyóiratrendelés körüli zűrzavar

A közelmúltban nem jelent meg olyan, a könyvtárüggyel kapcsolatos közlemény, amely annyit árthatott volna, mint éppen az alcímbe jelzett témával foglalkozók. Az ország nehéz gazdasági helyzetében a könyvtárak nem csökkentették önszántukból a rendelési példányszámokat, ezért „felülről jövő” drasztikus intézkedésekre került sor. Az ennek nyomán kialakult botrányos helyzetben ezek a cikkek azt sugallták, hogy a könyvtárosok nem gazdálkodnak megfelelően a rájuk bízott anyagi eszközökkel. A *Magyar Hírlap* 1981 nyarán két

cikkben írta meg a folyóiratrendeléssel kapcsolatos visszasságokat. A sorozatcím azok figyelmét is felkeltette, akik máskor a hasonló jellegű cikkeket figyelmen kívül hagyják: *Nagyvonalú szakkönyvtárak*, és ezt még fokozták az egyes írások címei. *Mindent veszek devizáért*, illetve *A pazarlás gyepölője*. Az elgondolás, hogy rendet kellene tenni, természetesen nagyon jó. A két neves szakember fontos problémákra irányította rá a figyelmet, de az árnyalt fogalmazás miatt rejtve maradt, hogy a szakkönyvtárak rendeléseinek a hálózati központok nem teszik lehetővé az összehangolt csökkentést. A vállalatok, szokás szerint, nem a szükséglet és nem az országos lehetőségek alapján rendelik meg a szaklapokat, hanem a helyi kívánalmaknak megfelelően a vállalat vezető embereinek kedvenc lapjait. És az ott dolgozó könyvtárosok? Ők a vállalat alkalmazottai, akiknek állása is, könyvtáruk sorsa is a vezetők jóindulatától függ.

Ez az oka annak, hogy aránytalanul nagy példányszámúak a rendelések. Ebben a helyzetben a könyvtárosok nagy része nem tehető felelőssé „pazarlásáért”. Valamiben azért, úgy érzem, mégis hibásak vagyunk. Nem kellett volna az utolsó pillanatig várni, hanem még időben a rendelések ésszerű korrigálására rábírnunk az illetékes érdekelteket, s amikor a megszorítások elkerülhetetlenné váltak, már kész tervekkel lehetett volna előterjeszteni a módosításokról.

A *Népszabadság* sem hagyta figyelmen kívül a kialakult helyzetet. Cikke korrekt, s néhány fontos dolgot is kiemelt: „Jól működő könyvtárakra alapozott információszolgáltató rendszer szükséges, hogy a folyóiratok, illetve a bennük levő információk eljussanak a felhasználókhoz.” Azt azonban, hogy vannak már ilyen könyvtárak, nem tartotta szükségesnek megjegyezni a szerző. Még meglepőbb a következő mondat: „Nincs olyan könyvtári intézményünk, amelynek országos áttekintő kimutatása lenne a folyóiratokról.” Micsoda káosz! Az információszervezés szakemberei nem ismerik házuk táját, a közvetlen szomszédot, s így a könyvtári alapszolgáltatások kivihetősége került veszélybe! Reméljük, az újság olvasói nem fogadták el teljes mértékben ezt az állítást, mert akkor bizalmuk a könyvtárakban igencsak megrendülhetett.

Az említett cikkek szervezetlenségről, pazarlásról tudósítanak. Azt hinné az ember, a szemrehányásokat már nem lehet tovább fokozni – de lehet. A *Magyar Nemzet* cikkéből a könyvtárügyi hozzáértés hiánya és a megrendelt folyóiratok szükségatlansága derült ki. Az olvasó figyelmét biztosan nem az nagyon fontos dolog ragadta meg *Bánhegyi Zsolt* nyilatkozatából, hogy a folyóiratrendelés drasztikus csökkentése két alkalommal is a könyvtárak előzetes megkérdezése nélkül történt, hanem az, hogy zsokészaklap járt egy orvosi könyvtárba. Aki megrendelte, nem tájékozódott, akinek megrendelték, nem olvasta. A hozzászólás három hét múlva igyekezett meggyőzni az olvasót az állítás pontatlanságáról, bizonyítva, hogy a könyvtárosok nem kezelik gondatlanul a rájuk bízott vagyont, de – attól tartok – kevés sikerrel. Ugyanígy nem sikerült a cikk által sugalmazott állítást, hogy a folyóiratot soha senki nem vette kézbe, megcáfolni.

Mindössze öt cikkre hivatkoztunk, sajnos azonban ez az öt is meghatározó jelentőségű ránk nézve, mert az ország nehéz anyagi hely-

zetében, a devizaszűkös időkben olyan, látszólag meglévő, megbocsáthatatlan bűnre hívta fel a figyelmet, mint a nemtörődömségből fakadó pazarlás. Azok, akik eddig sem tartották a könyvtárakat alapvetően fontos intézményeknek – akadnak ilyenek –, igazolva láthatják véleményüket. A gazdasági szakemberek indokoltnak érezhetik eddigi szigorukat, s esetleg még nagyobb elővigyázatossággal kezelik a könyvtárak megrendeléseit, nehéz helyzetbe hozva ezzel a kisebb könyvtárak lelkiismeretes szakembereit.

Az egyéb témák „tálalása”

Az *információcsere, gépi információterjesztés* szerencsére jobb sorsra jutott a sajtóban. Örvedetes módon a hazánkban működő csaknem minden gépi információs rendszer ismeretése helyet kapott a lapokban. Sokat foglalkozott a témával a *Magyar Nemzet*, jelentős cikkek találhatók a *Népszabadságban* és a *Magyar Hírlapban* is. (A *Népszava* nem foglalkozott ezzel a témával.)

A gépi információterjesztés, és az, hogy jó néhány könyvtárunk tagja valamelyik információs rendszernek, elérhető közelségbe hozta a távolinak hitt jövőt. A magyar szakembereknek is van lehetőségük a világ legnagyobb adatbázisainak használatára, mert a hozzáférés biztosított. Ennek hírül adása a napi sajtóban lényegesen növeli hatékonyságukat. Ráirányítja a társadalom figyelmét az összefogás, a társulás szükségességére, a szervezett rendszerekben rejlő hatalmas lehetőségekre.

Az újságcikkek persze nem hallgatják el a nehézségeket sem, tudatják, hogy a társadalomtudományi információellátás szervezetsége messze elmarad a műszaki vagy a természettudományi szakterületek fejlettsége mögött. Ismét szóba került a rosszul értelmezett takarékoság, amikor pénzkímélés céljából a témafigyeléseket mondták le némely vállalatnál. Ezzel együtt, illetve ennek ellenére a fejlődés biztosított.

A *könyvtártechnika, könyvtárépület, szolgáltatások* csoportjába sok és sokféle cikk került. Szétválasztásuk erőszakolt lenne, mert általánosságban szólnak a könyvtárról, a szolgáltatásokról, az újonnan épített és átalakított könyvtárakról. Ezek azok a közlemények, amelyek pontosan beszámolnak arról, hol adtak át új könyvtárat, hány szintes, hány négyzetméteres, hány kötete van, s hány kötet befogadására

alkalmas. Nagy társadalmi összefogásról, a kultúra támogatásáról szóló szép, ünnepinek szánt írások. Elmondhatjuk, hogy a szolgáltatások ismertetése sem hiányzik belőlük, de soha nem teljes. Azért a hiányos, téves könyvtárképért, ami olyan szívósan él a társadalomban, nagyrészt ezek a cikkek okolhatók.

Többször írtak a könyvtárak könyvellátásának nehézségeiről. A könyvek megjelenéséhez képest késői könyvtárba érkezés nem javul a közeli jövőben sem.

Nagyon sok cikk elemzi a könyvtárak egyéb gondjait is: a főváros ellátásának gyenge pontjait, a folyamatos szanalás okozta nehéz helyzetet, ami miatt tovább csökken a könyvtárak száma. A bibliobusz népszerű, a könyvtár nélküli területek ellátására nagyon alkalmas, de megfelelő anyagi, műszaki háttér hiányában ez a szolgáltatás eddigi szintjét nem lesz képes tartani. Azt, hogy a könyvtárak fejlődése nem tart lépést a társadalomával, ezekben a cikkekben lehet a leggyakrabban olvasni. A szakemberek következtetései ugyancsak komor képet festenek a jövőről, arra az esetre, ha ez a helyzet változatlan marad.

Ezekről a témákról nyolcvan közleményben olvashatunk. A felsorolás csupán ízelítőt kívánt nyújtani.

A *könyvtártörténet*hez kapcsolódó nem nagy számú közlemény néhány jelentősebb közgyűjteményünket ismerteti. A Teleki-tékaról írt cikk után rövid vita támadt az első hazai nyilvános könyvtárról. A Corvinákról írt cikk visszhangja aránylag erős volt. Az *olvasás, művelődés* tárgy körében megjelent írások közül hadd idézzek *Köpeczi Béla* cikkéből: „Ha a kultúra a minőségi tényezők megteremtésének és kiválasztásának eszköze hazánkban... akkor nem leszünk... sem szellemileg, sem gazdaságilag védtelenek a századvég kihívásaival szemben.” Hadd tegyem hozzá: ha hihetünk a könyvtári statisztikáknak, bizony azok leszünk: évek óta fogyatkozik a könyvkölcsönzők száma. Figyelmeztetőül szolgál e jelenség vizsgálata a különböző társadalmi rétegekben: „Az utóbbi időben a különféle társadalmi rétegek olvasási kultúrájának szintje eltávolodott egymástól. Az értelmiségieké emelkedett, a munkásoké romlott... Emögött a társadalmi értékrend változása húzódik meg. A kulturális javak elsajátítása napjainkban kevéssé vonzó érték.” Keserű kifakadás a *Magyar Hírlap*ből: „Az életszínvonal megőrzési lehetőségeinek számítgatásakor – legtöbbször szóba sem jön az olvasás... Nem hallani: alacsonyabb az élet-

színvonalam, mint azelőtt, mert a többletmunkák miatt kevesebb időm jut olvasásra.” Statisztikák bizonyítják: a szabadidő megnövekedésével nem nőtt a művelődésre fordított idő.

Sajátos kezdeményezésről tudósít a *Magyar Nemzet*. A modern könyvtárba nem mentek az olvasók, ezért egy asszony elvitte a könyveket és a konyhakredencből kölcsönzött. Az ehhez fűzött megjegyzés mintha rosszalló lenne: a könyvtartudósok ellenézték a kezdeményezést, mondván, a könyvtárba, és nem a konyhába kell beszoktatni az embereket. Itt igazán alkalom lett volna arra, hogy az is belekerüljön a cikkbe: a könyvtár sokkal több, mint pusztán kölcsönzőhely. A könyvtartudósok ellenzése igazán indokolt. A cikk egyébként a Hazafias Népfront olvasó népért mozgalom munkabizottságának üléséről készült beszámoló volt.

Hermann István elemző cikkében ismét a hagyományokra hívja fel a figyelmet: „...a mai időben, midőn annyiféle kulturális lehetőség adódik, a régi munkásmozgalmi hagyományt is tovább kell fejleszteni. Mert ennek a hagyománynak egyik fontos elve volt, hogy a könyvkultúrát tekintette a kulturálódás alapjának”. Az olvasás fontosságára figyelmeztetve felhívja a figyelmet arra is, hogy a vizuális kultúra csak a könnyű megismerés és a könnyű elsajátítás ígéretét tartalmazza.

Ezen írások mindegyikéből a féltő aggodás árad. A téma fontosságának megfelelően kapott hangot, és az írások sok olyan adatot tartalmaznak, amin el kell gondolkodni. Tizenkilenc ilyen írást találtam.

Könyvtárosportrék

Szándékosan hagytam két csoportot utoljára. Az egyik, amelyben csak könyvtárosokról írnak, tehát könyvtárosok életútját követik a cikkek, a másik, ahol az írásokban szó van a könyvtárosokról, de nem pusztán az említés szintjén. A portrékhoz nem soroltam be azokat az írásokat, amelyek jelentős könyvtáraink vezetőivel készített interjúként inkább a könyvtárról szólnak, hanem csak azokat, amelyek pályaképek tekinthetők, egy-egy életutat ismertetnek.

Négy jelentős cikk íródott könyvtárügyünk három kiemelkedő alakjáról a vizsgált időszakban. *Gazda István id. Szinyei József* születésének 150. évfordulójára emlékezve írt az egyik legnagyobb bibliográfusról, könyvtártu-

dósról, ismertette életét és munkásságát. Ezt a cikket kiegészítette *Szombathy Viktor*.

Szabó Ervintől a *Szocialista művelődéspolitikánk úttörői* című sorozatban írt *Szilágyi János*. Művelődéspolitikai tevékenységének harmadik vonalaként említi könyvtárügyi és könyvtártudományi tevékenységét, ismerteti pályáját, törekvéseit és eredményeit.

A negyedik cikk *Dienes László* életútját ismerteti. Arra buzdít: „Minél többet merítsünk szellemi hagyatékából, annak felismeréséből, hogy a könyvtárügy szorgos, folyamatos és gondos szervezése, fejlesztése nélkül nincs művelődési forradalom. Enélkül elképzelhetetlen a szocializmus építése, a gazdaság gyarapodása, a tömegek politikai aktivitásának fejlődése.”

A mai könyvtárosportrék közül négy jelent meg a *Népszavában*, kettő a *Korunk embere* sorozatban. Egyet-egyét hozott a *Magyar Nemzet* és a *Népszabadság*.

A Békéscsabai Megyei Könyvtár igazgatójával készített interjú szabályos, hivatásához hűséges ember életútját mutatja, egy bohém, „művészlelkű” emberét. Megtudjuk, hogy könyvtáralapító, jelentős eredményekkel büszkélkedhet, képeket is fest, de ezt a „nehezebb” utat nem merte választani. Jelentős néprajzi gyűjteménnyel rendelkezik. Eddigi életét kisvárosi kalandnak nyilvánítja... Az írás a *Korunk embere* sorozatban jelent meg.

E sorozat másik írásában a Magyar Hajó és Darugyár klubkönyvtárának vezetőjével beszélgetett a riporter. Az erősen lírai hangulatú írás így mutatja be az üzemi könyvtáros munkáját: „A könyvtáros kölcsönöz, ellenőrzi és irányítja a brigádvállalásokat, rendben tartja, selejтеzi és fejleszti a könyvállományt, kimutatásokat készít, karban tartja a katalógusrendszert... Mindez elengedhetetlen ahhoz, hogy a könyvtár mint kiszolgáló rendszer hibátlanul működjék, ám egy kiváló – ne röstelljük ki mondani – megszállott könyvtáros számára ez a pályaminimum”. S mi kell még, milyen legyen, illetve mivé legyen a könyvtár? Így folytatja a szerző: „Olyan egy kicsit ez a könyvtár, mint a szellemi patika.” Feladata: „... vállalni a szakszervezeti könyvtárak mozgalmi hagyományait. Hogy olyan szellemi műhely legyen, amelyben magára és társadalmi helyzetére, szerepére találhat a munkás. Szellemi műhelyé akkor válhat a könyvtár, ha a könyvtáros az olvasói karton adatai mögött személyiséget lát, ismerős arcot.” A cikk hangsúlyozza a „szellemi műhely”-t, ugyanakkor szociálpolitikai feladatokról beszél, amit a könyvtár felvállalt és jól csinál, lehet, hogy tudatosan, de hangsúlyozás (vagy felismerés) nélkül. Mit tehet a könyvtár, ha akadályoztatva van? Íme: „Értetlenség láttán elvesztem a fejemet és bevágom magam mögött az ajtót. Aztán beveszem magam a polcaim közé, és tehetetlenségemben jól kisirom magamat.” A problémák maradnak, az értetlenség is. Kimondva-kimondatlanul érezteti a cikk a könyvtáros kiszolgáltatottságát, vagy valami ehhez nagyon hasonló rossz érzést. S hogy indokolt-e, nem lehet tudni, mert a könyvtáros az érzelme embere, lehet, hogy csak ő látja így. Miként látja a riporter? „Aki ismeri őket [minket, könyvtárosokat] egyetért velem: sokan közülük szinte megszállottak.”

A Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatójával abból az alkalomból beszélgetett a riporter, hogy Szabó Ervin emlékérmét kapott. A riportalany nem csapong, szigorúan és szerényen a háttérben maradva csak a könyvtár szerepéről beszél, hangsúlyozva, hogy nem csupán szórakozást nyújtó intézmény, hanem „tudásszomjat, szépségvágyat emberszabásúan és sokoldalúan kielégítő, szakmai szolgáltató központ”.

Könyvtárossal beszélgetve kutatói életutat ismertet a *Magyar Nemzet*. A Somogyi Könyvtár szakemberének a kutatás tölti ki az életét. *József Attila és Juhász Gyula* életével

foglalkozik, erről beszélgetnek. Életében különös hangsúlyt kapott a szegedi táj megejtő vonzása. Könyvtáros volta nem hangzik el sokszor, szakmához való kapcsolódása érintőleges.

Címként olvasható a *Népszabadságban* a *Szentmihályi Jánossal* készült beszélgetés alap gondolata: „Vannak feladatok, amelyeket csak mi végezhetünk el.” S a továbbiakból kitűnik, ez nem is kevés. A könyvtári tájékoztatásról, a bibliográfia szerepéről és helyéről beszélgettek, nyomon követve *Szentmihályi János* pályáját, tevékenységét. Amit a könyvtárosságról mond, életútja hitelesíti, több nemzedék vallja tanítójának: „Szerintem sokkal nagyobb kvalitások rejlenek bennünk, mint amiket általában tartanak rólunk, s amennyire ezeket kihasználjuk.”

Könyvtárosokról általában

Mielőtt a pályáról általában szóló cikkeket ismertetném, pár mondatot szeretnék írni a szakszervezeti könyvtárosokról. Arról számol be a *Népszava*, hogy a személyi feltételek az iskolai végzettséget tekintve szembevetően javultak a könyvtárakban (1979). A főfoglalkozású könyvtárosok, 46,9 százaléka egyetemi, illetve főiskolai, 49,6 százaléka középiskolai végzettségű, és már csak 3,5 százalékot tesz ki azoké, akik mindössze az általános iskolát végezték el. A cikk megállapítja, hogy a könyvtárosok lelkesedése kevés a művelődéspolitikai célok megvalósításához. Egy másik közlemény ugyanakkor szemléletes példákkal bizonyítja, hogy ahol szakember (könyvtáros) dolgozik a könyvtárban, ott nagyobb a könyvtár, több a könyv, több az olvasó. Egy olyan felszólítást is olvastam, amely a könyvtárosokat arra kéri, kapcsolódjon a könyvtárak tevékenysége a vállalatok előtt álló feladatokhoz. Ha ez eddig még nem történt meg, ha nem ez a napi gyakorlat, akkor komolyan hibáztatható a könyvtáros.

A szakmai összejövetelekről érdemben tudósítottak a lapok. Többször is fontosnak tartották leírni, hogy a szakmai tanácskozások résztvevőinek többsége saját költségén utazik, vándorgyűléseken ez körülbelül egyharmada a résztvevőknek, de például a fiatal könyvtárosok olvasáskutatási munkabizottságának összejövetelén jóval nagyobb arányú.

A szakmai kívánalmaknak, a köztudatban élő hiedelmeknek elegyes képe bontakozik ki

a következő idézetekből, amelyek arról szólnak, milyenek vagyunk: „A köztudatban lelkes embereknek ismerik a könyvtárosokat, de a közhiedelem más képei is forgalomban vannak: könyvhalmazok között rejtőzködő könyvmoly, a könyveket kiadó, beevő tisztviselő, rejtélyes tudások birtokosa, és még hosszan sorolhatnám a kliséket.” Amilyenek ne legyünk: „A jó könyvtáros nem épít magas könyvhegyeket a tanácstalan olvasónak, azt sem mondja, hogy nincs és nem is lesz...” „A könyvtárban – ellentétben mondjuk a boltokkal – az ember fellázad, ha kioktatják, meggyanúsítják vagy átnéznek rajta.” A szakmai tevékenység lehet öncélú is: „A könyvekkel, a cédulákkal el lehet bibelődni anélkül, hogy tudomást vennénk a külvilágról. A könyvtár önmagában is ad elég feladatot, s ha valakiben nincs meg a szándék, hogy ezt valaminek az érdekében csinálja, akkor azzal a tudattal tér haza este, hogy becsülettel megdolgozott, mert ennyi és ennyi címleírást készített, ennyi és ennyi cédulát besorolt a katalógusba.” A nyilatkozat félreérthető, hiszen ezek a munkák valóban adhatnak elégedett jó érzést, mert olyan könyvtári alaptevékenységek, amelyek nélkül az olvasókat jól ellátó könyvtárakat nem lehet elképzelni.

A ma könyvtárosáról a köztudat, a közhiedelem képei hiányosak, ebben megegyeznek az írások. És hogy milyen? „...ugyanolyan bérből és fizetésből (nem túlfizetésből) élő dolgozó, mint jó néhány millióan ebben az országban. És túlnyomó többségük nő, gyermeket nevelő anya... mernek lelkesedni, ami mostanában eléggé említésre méltó bátorság.”

Egy kirívóan sommás ítélet: „A nagykönyvtár nagyüzem. Elsőrendű feladata a könyvcserbere.” Ugyanitt a folytatásban a művelődő kisközösségekről, ezek létrehozásáról szólva így ír a cikk: „Az Olvasó népért mozgalom 1980-ban a megváltozott szellemi és gazdasági viszonyoknak megfelelően a már meglévő és működő könyvtárak köré képzeli el a társadalmi műveltség terjesztését célzó művelődési közösségeket. Csakhogy a legtöbb földrajzi helyen, a kisebb falvakban éppen úgy, mint a nagyvárosokban a könyvtárosok vannak a legkevésbé felkészítve erre a számukra mindenképpen nagy terheket jelentő feladatra.” Nem egészen világos, hogy mit hiányol a szerző a könyvtárosok felkészítéséből. De ez még mindig jobb, mint amikor úgy látszik, semmiféle képzésre nincs szükség, mert ilyen is akad: „A vállalatok – tisztelet a kivételnek – által-

ban a nem sokra használható embereket teszik meg a helyi bibliotéka vezetőjének. S akár van szakképzettsége a könyvtárosnak, akár nincs, ő az utolsó ember a gyárban.” Ezzel a szemlélettel, illetve értékítélettel a cikk írója nyilvánvalóan nem ért egyet, de létezését tények igazolják.

Ám, hogy ne csak ez a sötét kép maradjon bennünk, idéznék a *Népszabadság* írásából. „Nem szóltunk még azokról a szakemberekről, akik mindezt [a szolgáltató tevékenységet] lelkiismeretes, szorgalmas munkával az állományfeltárás, a katalógusépités, a különböző szolgáltatási formák legjobb módszereinek kikísérletezésével, tudományos alapossággal előkészítik és megvalósítják a gyakorlatban: a

csendben dolgozó könyvtárosokról. Nem véletlenül használom ezt a jelzőt. A könyvtáros valóban csendben dolgozik nálunk. Hogy ne mondjam, egy kicsit észrevétlenül. Ha ezt a könyvtár által nyújtott szolgáltatás lélektani oldaláról közelítjük meg, akkor a dolog igazán csak rendjén van. De ha – és én elsősorban erre szeretném ráirányítani a figyelmet – úgy tekintjük, ami sajnos tény, hogy a könyvtár és a könyvtáros még mindig nincs kellően beépülve a társadalom kulturális tudatába, akkor azt kell mondjam, lehetnének hangosabbak és követelőzőbbek. Eredményeik bizvást feljogosítják őket erre.” (*Folytatjuk*)

Petheő Lászlóné

A Szakszervezeti Központi Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése

Ritkán jött össze eddig az SZMT igazgatók tanácsa. A legutóbbi (a megújulás utáni első önálló ülés) tavasszal volt. Úgy látszik azonban, hogy a szervezet valóban megújult, minden remény megvan rá, hogy ezentúl rendszeresen adhatunk hírt a tanács értekezleteiről, kivált, ha a későbbiek is olyan tartalmas és gazdag napirendet követnek majd, mint az a szeptemberi, második önálló ülés, amelyre Budapesten, a SZOT agitprop osztályának módszertani intézményében került sor.

A szervezők, akik közül első helyen *Bárd Annát*, a módszertani intézet munkatársát kell emlitenünk, mindent megtettek azért, hogy az ülés rendkívül sokszínű, szinte „műalkotásszerűen” fölépített legyen, jusson benne hely mind az időszerű, belső problémák megvitatására, mind a legfontosabb információk „körzésére”, mind a közösségi-tanácsi ügyek megvitatására, ám a középpontban mégis a nagy, életbevágó (hálózatbavágó) ügyek álljanak, valamint friss, „feldobó” politikai-társadalmi előadást is hallhassanak a szakma gondjait távolosan is szemlélni vágyók, vagy az azokba belefáradt igazgatók.

Az első nap délelőttje terepszemlével telt.

*Kiss Jenő*nek, az FSZEK főigazgatójának előadása előtt a résztvevők végigjárták az FSZEK leglátványosabb családi és kétfedeles könyvtárait, betekintettek az állomány új típusú felállításának minden rejtelmébe. Látván, tapintván a dolgokat, hallgathatták meg azután *Kiss Jenő* előadását „A könyvtári szolgáltatások korszerűsítésének lehetőségei”-ről. A főigazgató – roppant szerényen – csak mint a mai Magyarországon, a mai magyar könyvtárügyben szokásos újítások, innovációk egyikéről számolt be az FSZEK – túlzás nélkül korszosnak nevezhető – struktúraváltásáról. Hangsúlyozta, hogy a látottak mögé odaképzelandó a főváros sajátos könyvtári háttere, tudni kell továbbá, hogy a változások mögött álló koncepció „import”, valamint azt is, hogy az FSZEK kezdeményezése „kikényszerített” volt. Éppen a kényszer mibenlétéről beszélt első helyen *Kiss Jenő*. Szólt a (nem csak a fővárosban) megváltozott társadalmi-olvasói igényekről. Arról, hogy egyre kevesebb a szabadidő, hogy az érdeklődés részint a könynyebb, szórakoztatóbb művek felé fordult, illetve a gyakorlati, hasznos, azonnali eredménnyel kecsegtető olvasmányok felé. Nem

felejtkezett el a nem hagyományos információ-hordozók növekvő népszerűségéről sem. Ez általános, mentalitás- és társadalomtörténeti bevezető után arra tért át, hogy belső, szakmai okok is változásra szolgáltattak fel. Rendre terítkekre kerültek előadásában olyan motívumok, mint a túlszűfolt könyvtárak, az egy négyzetméterre jutó, világrekordnyi könyvmennyiségek (míg az NSZK-ban egy négyzetméterre átlag huszonöt könyv jut, az FSZEK-ben ez a szám kétszáz), a könyvtárak, fiókok sematizáltsága, abszolút egyformasága, az ETO-rendszer „stupiditása”, az a gondolat, hogy a mai közművelődési könyvtárak rendje a könyvtárosok rendje-szisztémája, és nem az olvasóké, a gyermek- és felnőttkönyvtárak-részlegek elválasztottsága stb. Természetesen a gazdasági alapokra is sor került a helyzet szemlészésében. Arra, hogy már nominálisan sem növekszik a könyvtárakra, könyvtári állományokra fordítható összeg, a reálértékekről pedig régóta nem érdemes beszélni. E helyzet kényszeríti ki a „szelektív szintentartás” koncepcióját. Nincs mindenre szükség, van amiről le lehet mondani, ráadásul nem csak kénytelen-kelletlen, de fontos vívmányok érdekében. Az okok sorjázásának végére érve, arról számolt be a főigazgató, hogy mit is tett eddig az FSZEK. Első helyen a hálózat új típusú strukturálásáról beszélt, a családi, kétfedeles és az egészen nagy könyvtárakról (ilyenek tulajdonképpen még nincsenek, de csiráiban ilyenek tekinthető a kelenföldi és a kőbányai könyvtár). E rendszer éltető lelke, biztos bázisa a KESZ, amelynek funkcionális helyét, felépítését, munkaszervezését részletesen taglalta *Kiss Jenő*. Ezt követően az állományalakítás kérdései kerültek sorra, a családi, kétfedeles típusú könyvtárak speciális állománygyarapítási modelljei, a téma szerinti felállítás sajátosságai, majd a különböző szolgáltatások kialakításának problémáira kerített sort az előadó (közhasznú információk, másolatszolgáltatás, AV-anyagok stb.).

Az előadást élénk vita követte. Mivel a résztvevők valamennyien látták „élőben” is az FSZEK újszerű könyvtárait, mind a kérdések, mind a kételyek szakszerűek és megalapozottak voltak. Hogy a látványtól és előadástól elbűvölt igazgatók mégse az FSZEK modelljét lássák egyedül üdvöztetőnek, *Skaliczki Judit*, a KMK jelenlévő osztályvezetője alternatív elképzeléseket is felvázolt, különösen a szolgáltatások megfizettetése kapcsán, eltérve *Kiss Jenő* elképzeléseitől. A hallgatók arról min-

denképpen meggyőződhetnek, hogy van miből választani az újat keresőknek.

A tartalmas szakmai eszmecsere után közös ügyekről való információk, szervezeti és taktikai kérdések megbeszélése következett. *Arnóth Károly* az olvasó néperért mozgalom új akciójáról számolt be, a tanács nyugdíjba vonuló tagokat köszöntött stb. Ritka csemege volt a napot záró szociológiai-politológiai előadás, amelyet *Boros László*, az MSZMP Politikai Főiskolájának előadója tartott a magyar társadalom struktúrájának kérdéseiről.

A következő nap *Sz. Nagy Lajos*nak, a KMK főmunkatársának előadásával indult. A fontos vitaanyagot a *Könyvtáros* teljes terjedelmében közli. *Sz. Nagy Lajos* előadása után részint az integráció soha eléggé ki nem meríthető problematikájáról cseréltek eszmét az ülés résztvevői, részint a tanács munkájának jobbítására, operatívabbá tételére hangzottak el javaslatok. Az elnöklő *Seregi István* bölcsessége jóvoltából a tanácsiaknál mindig szenvedélyesebb és kielezettebb szakszervezeti vita nem csak végig „mederben” maradt, de igen hasznos eredményeket is hozott a tanács további működését (javaslatok, ajánlások elfogadása fontos közérdekű szakszervezeti könyvtári ügyekben), valamint a „magasabb” szakszervezeti bekötéseket, kapcsolatokat illetően.
(V. K.)

Elvek és szempontok közművelődési és szakkönyvtárak összevonásához

A munkahelyi közművelődési és szakkönyvtárak integrálásának gondolatát bizonyos gazdasági (takarékosági) kényszer és az életszerűsítés, a javítás szándéka szülte és szüli újra rendületlenül. Mivel Magyarországon az elmúlt negyven év során az ésszerűsítés és jobbítás szinonimájává vált a szervezeti átalakítás, indokoltnak tartjuk mindjárt az elején emlékeztetni arra a közismert alapigazságra, hogy mindenfajta átszervezés és összevonás csak akkor oldhat meg valamit, ha eleddig ennek hiánya volt a gyenge működés oka, illetve ha ennek folyamányaként jobb, hatékonyabb, szakszerűbb munkavégzés válik lehetővé. Esetünkben tehát akkor van értelme az integrációnak, ha általa az elvégzendő munka lehetőség szerint mindkét, de legalább az egyik könyvtártípusban magasabb színvonalú lesz, úgy azonban, hogy a másik típus működési színvonala sem csökken. Óvakodnunk kell a gazdaságosság elvének szűk, pillanatnyi értelmezésétől és mindenféle kampányszerűségtől, viszont nem szabad késlekednünk az integrációval ott, ahol indokolt.

Az átszervezésben azért is különösen körültekintőnek kell lennünk, mert két eltérő állományú, funkciójú és szolgáltatásfajtájú könyvtár összevonásáról van szó, amelyekben bizonyos alapvető azonosságok mellett számos napi feladat és gyakorlat is lényegesen különbözik. Elvi megfontolások és gyakorlati tapasztalatok egybehangzóan bizonyítják, hogy azokban a kis- és esetleg középvállalatokban, intézményekben célszerű és hasznos az integráció, amelyeknek a termeléshez és az esetleges fejlesztéshez kívánatos szakmai és szakirodalmi információszükséglete nem haladja meg a közepes szintet. Ugyanakkor semmiképpen sem szabad kísérletezni az összevonással információigényes középvállalatok és legalább közepes információt kívánó nagyvállalatok könyvtárai esetében. Gondos egyedi elbírálást

igényelnek az olyan határesetek, amikor közepes információigényű kis- és középvállalatok külön-külön is megfelelően (elfogadhatóan) működő könyvtárai kerülnek szóba.

Feltétlenül érdemes integrálni – a fentiekkel összhangban – a két könyvtártípust abban az esetben, ha ennek eredményeként a korábban önálló helyiséggel nem rendelkező valamelyik könyvtár szabadpolcos, önálló helyiséghez vagy helyiségekhez jut, és az eddig rendezetlen, feltáratlan állomány könyvtári állapotba kerül; a korábbi szakképzetlen és/vagy társadalmi munkás könyvtáros munkáját szakképzett, főállású könyvtáros veszi át.

Az összevonások esetén különösen nagy figyelmet kell fordítani annak az alapelvnek az érvényesítésére, hogy a vállalat, intézmény szakmai és szakirodalmi információinak *egyetlen bázisa* legyen. Nem tekinthető megoldásnak az a napjainkban nem ritka gyakorlat, hogy az integrálás pusztán a szakkönyvtári könyvvállomány „közösbe adását” jelenti, és a termeléshez szükséges egyéb információhordozók (folyóiratok, úti- és kutatási jelentések, fordítások, szabványok és szabadalmak stb.) a könyvtártól független különböző egységek szakszerűtlen – a feltárást, hozzáférést, megőrzést nem biztosító – kezelésében maradnak vagy éppen mostantól odakerülnek.

Az integrált könyvtárak működésével kapcsolatosan az alábbi szempontok szem előtt tartását látjuk még a legfontosabbnak:

a) tartozzon a könyvtár a vállalaton belül bármelyik szervezeti egységhez (terv-, gazdasági, műszaki fejlesztési, személyzeti, oktatási stb.), mindenképpen *kettős* közművelődési és szakmai irányú) „bekötéssel” kell rendelkeznie. Ez azt jelenti, hogy a hiányzó irányt képviselő egységből fel kell ruházni valakit könyvtárrész-felelősi szerepkörrel;

b) ugyancsak kettős kötődés szükséges a magyar könyvtári rendszer egésze felől nézve:

azaz az SZMT központi könyvtárak és a szakági hálózati (koordinációs) központok és/vagy alközpontok érdekkörébe egyaránt. A leghasználhatóbb munkamegosztási formának az látszik, hogy az általános szakmai gondozást a hálózati központok és/vagy alközpontok végzik, természetesen folyamatos kapcsolatot tartva egymással is;

c) az integrált könyvtárak könyvtárosait fel kell készíteni mindkét könyvtártípus szakszerű kezelésére és működtetésére. Amennyiben (a korábbi) közművelődési könyvtáros lesz az összevont könyvtár kezelője-vezetője, úgy a szakági hálózati (al)központnak kell konferenciát vagy továbbképzést szerveznie és szaktanácsokat adnia a speciális feladatok ellátásához; ha viszont (a korábbi) szakkönyvtáros, úgy az SZMT központi könyvtár vagy a megyei könyvtár feladata lesz ugyanez;

d) az integrált könyvtárban a megnövekedett állomány, használói kör és szolgáltatástípusok figyelembevételével kell meghatározni a könyvtárosok számát. Alapelv, hogy e vonat-

kozásban sem kerülhet rosszabb helyzetbe egyik könyvtárfajta sem, mint amilyenben korábban volt. Szakképzetlen könyvtárossal vagy önálló könyvtárhelyiség híján könyvtárösszevonást nem szabad végrehajtani.

Az országos tapasztalatok alapján úgy látjuk, igen jó szolgálatot tenne az integráció ügyének a fenti elvekből és az eddigi gyakorlat tanulásaiból kiindulva elkészítendő működtetési ajánlás vagy tanácsadó. Ebben össze lehetne foglalni a két könyvtártípus eltérő feladataiból adódó sajátos tevékenységi-szolgáltatási formákat ugyanúgy, mint azokat a rész-munkákat, amelyeknek együttes, valóban integrált megoldása lehetséges az összevonás után. Amennyiben a – remény szerint – folyamatban levő gazdasági átrendeződés lehetővé teszi, még ezt megelőzően célszerű lenne az illetékesekkel arról tárgyalni, hogy a valódi integrációt nehezítő, kétféle forrásból származó fenntartási költségek valamilyen átrendezésére nem nyílik-e lehetőség.

Sz. Nagy Lajos

Lapozgató

Vallás és helyi társadalom címmel jelent meg *Kamarás István* tanulmánya a *Kultúra és Közösség* 1988/3-as számában. A szerzőnek nem ez az első, s remélhetőleg nem is utolsó olyan írása, amely a mai Magyarország vallási viszonyaival foglalkozik. A világszerte erősödő vallásos tendenciák, amelyek nemcsak az egyén elárvulása, fokozódó társadalmi kiszolgáltatottsága miatti közösségigényről tanúskodnak, hanem, úgy tűnik, a hit iránti valóságos szomjúság növekedését is kifejezik, Magyarországon is észrevehetően felerősödtek, a legkülönbélebb vallásos csoportok terjedésével jártak. *Kamarás István* ezúttal a hivatalos egyházak papjainak és híveinek életét érintő kérdésekről, hitéletük feltételeiről, világnézetük elfogadásáról és el nem fogadottságáról készített részletes, alapos, elsősorban vidéki példák leírásával gazdagított elemzést. A tanulmányból ezúttal is a szerző megváltoztathatatlanul demokrata logikája, s az értéktermelő és értékőrző gondolati rendszerek iránti hűséges rokonszenve érződik.

Modell-e az értelmiség? *Fónai Mihály* cikke, melyet *Az értelmiség modell-szerepéről egy kistelepülésen* címmel közöl a *Kultúra és Közösség* 1988/2-es száma, ezt a kérdést elemzi.

A mintául választott helység egy Szabolcs-Szatmár megyei nagyközség, Ibrány. A kutatás arra irányult, hogy a község lakossága vajon elfogadta-e a területén élő értelmiségiek életmódját, értéktudatát, magatartását mintának, ha igen, milyen mértékben és miképpen. A válasz röviden: nem. A vizsgálatból kiviláglik: csak az értelmiség tartja önmagát mintának, értékközvetítőnek, s ebből részint önértékelési zavarokra, részint a visszajelzés hiányára, elszigetelődésre kell következtetnünk. A környezetet sajnos nem osztozik velük a magukról alkotott előnyös vélekedésben: elsősorban az értelmiségi életmód jelent számukra nem követendő példát. Műveltségüket, tudásukat azonban elismerik. Az értelmiség viszont éppen ez utóbbival kapcsolatban érzi, hogy vannak restanciái. (*A. R.*)

Csendes ünnep

Idén volt harminc éve, hogy megnyílt az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. Ebből az alkalomból rendezett ünnepi ülést a Magyar Könyvtárosok Egyesületének iskolai könyvtáros szekciója a budapesti Kaffka Margit Gimnáziumban. Az egész napos program egyszerre volt tanácskozás és számbavétel, baráti összejövetel és jövőnek szóló útkeresés. Ott voltak mindazok, akik hivatásuknak tekintik az iskolai oktatásnak műveltséggel, természetessé váló rendszeres olvasatással való kiegészítését, akik fontosnak tartják, hogy az iskolákban elsajátítandó ismeretanyag több lehessen a gyermekek számára, mint nehézkes, kötelező tudás, amelyre a társadalomban való elhelyezkedéshez feltétlenül szükség van; lehessen ehelyett személyes viszony a valósághoz, otthonlét a világban, alapja egy kialakítandó egyéni kultúrának. Mindenkor bizonytalan persze, hogy a hasonló tanácskozások, amelyek az ideális célok és a gyakorlat adottságai, és a velük összefüggő eredmények között igyekeznek összhangot teremteni, mennyiben szolgálják a célt, s mennyiben válnak maguk is eredményé, ahelyett, hogy eszközei lennének a továbblépésnek.

Az ülés négy előadásra épült. *Dr. Tóth Gyuláné*nak, a szekció elnökének alkalomhoz illő megnyitója után *Juhász Jenő*nek, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztálya vezetőjének keresetlen szavú bevezető előadása következett, amely *Pedagógiai és iskolai könyvtárak a magyar és külföldi könyvtárügyben* címmel az iskolai könyvtárak jelentőségét, a kultúra közvetítésében betöltött szerepét taglalta, elsősorban általános érvényű megállapításokon keresztül, mintegy viszonyítási alapot adva a további, konkrétabb tárgyú elemzések számára. Sajnálatos módon a következő előadás, *dr. Kondor Imréné*nek, az OPKM nyugalmazott osztályvezetőjének *Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum mint szakkönyvtár* című

előadása a előadó betegsége miatt elmaradt, pedig – témamegjelöléséből ítélve – ez lett volna az az előadás, amely az oly igen fontosnak tartott tudományosságot hangsúlyozza s mutatja be az iskolai könyvtárak ügyében.

Az elmaradt előadás helyére került a soron következő: *dr. Tóth Gyula*, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola könyvtári tanszékének vezetője olvasta fel *A könyv és könyvtár helye a pedagógiában* című előadását. A dolgozat – mely a kezdet kezdetén elárulta, hogy a „könyvtár az iskolában” formulát szívesebben cserélné fel az „iskola a könyvtárban” kifejezésre – a legalapvetőbb gyakorlati problémákkal foglalkozott. Az iskolai könyvtárak helyzetét az előadó szerint alapvetően meghatározza az, hogy a fenntartó igényeihez kell alkalmazkodnia. Ma is érvényes az az alapvető kettősség, amellyel a dualizmus kora óta számolni kell: az iskolai könyvtárak szerepének megítélésében nehezen eldönthető kérdés volt, hogy működését az oktatás részének vagy pedig értelmes szabadidős tevékenységi lehetőségnek kell-e tekinteni. Végül is a használók céljai döntenek: a pedagógusoknak elsősorban munkaeszköz, a diákoknak elsősorban szabadidő-töltés lett az iskolai könyvtár.

Változtatott az iskolai könyvtárak megítélésén *Eötvös József* koncepciója, amely a gyermeket nem „más lénynek”, hanem műveletlen felnőttnek tekintette, s ebből kiindulva szorgalmazta az iskolai és népkönyvtárak együttesét. Ez az elgondolás, amely tulajdonképpen a mai közművelődési könyvtárak gyakorlatában kellő differenciáltsággal meg is valósul, a százforduló táján is érvényben maradt. Ugyanakkor viszont maguk a könyvtárak tervszerűtlen könyvhalmozást, szétforgácsolt könyvtári rendszert jelentettek csupán. A századelő oktatása különös módon reagált a tudományos felfedezések sebes szaporodására, a polgári világ felgyorsult informálódására: a tankönyv a

tudás egyetlen forrása volt a diákok számára, ellentmondva a huszadik századi információ-áramlás kezdeteinek. A század első felében az olvastatás még cél volt, nem pedig eszköz, mint a mai modern könyvtári-pedagógiai koncepcióban.

Valójában az utóbbi harminc-nyolcvan év egymást követő hazai rendeletei, határozatai, irányelvei fokozatosan alakították ki a mai iskolai könyvtár koncepciót, amely a jövőben a kor társadalmi és gazdasági követelményeinek is megfelelően a tanulók aktivitását, kreativitását, szellemi önállóságra nevelését tartja elsődlegesnek – szinte gyökeres ellentétben a hajdani pedagógiai felfogással, amely a tanulóktól a konzervatív kultúrába való beilleszkedést, ahhoz való alkalmazkodást követelt.

A mai iskolai könyvtári munka előtt tehát sokkal inkább gyakorlati, mintsem elvi akadályok állnak. A pedagógusnak és az iskolai könyvtárosnak szükségképpen közösen kellene dolgozniuk, hiszen tevékenységük csak formailag különbözik, tartalmát tekintve azonos: a tudásközvetítés – s mindkettő ugyanarra az alanyra irányul. A közös munkának azonban mindkét oldalról gátat szabnak a mai feltételek: a pedagógusképzés problematikussága egyfelől, a könyvtárosok passzivitása másfelől. Mégis: mindezek ellenére elmondható, hogy – elsősorban a főfoglalkozású iskolai könyvtári státuszok megteremtése nyújtotta lehetőségekkel – egy majdani egységes iskolai könyvtári rendszer körvonalai bontakoznak ki.

Gyakorlati gondok

Dr. Kelemen Elemérnek, a Művelődési Minisztérium Alsófokú Nevelési Főosztálya vezetőjének *Iskolai könyvtáraink 1958* című előadása az iskolai könyvtárügyben deklarált célok és a gyakorlati megvalósítás közötti eltérésre hívja fel a figyelmet. Rendkívül megnehezíti az iskolai könyvtári célok elérését, hogy a gyermekek olvasásra, könyvtárhasználatra nevelésére olyan tantárgyi környezetben kellene időt szakítani, amely ezt jóformán lehetetlenné teszi. Sajnálatos módon még a hetvenes években megjelent reformtankönyv-csoportok is ellentmondanak a könyv- és könyvtárhasználatnak, a korszerű céloknak: sok könyvvel tanítani, nevelni a gyerekeket. A jelenlegi helyzet rendkívül előnytelen, de mégis – az akadályok felismerése révén – okot ad némi reménykedésre.

A program egyik legmeghittebb pontja lehetett volna az iskolai könyvtárügyben ez ideig legjobbat és legtöbbet tevő könyvtárosok megjutalmazása az e célra megteremtett *Bod Péter*-emléklappal. Sajnálatos és különös az a tény, hogy a jutalmazni kívánt mintegy kétszáz könyvtárosnak csak töredéke vehette át a munkáját elismerő emléklapot. Mint megtudhatták a hallgatók: csak egy részük távolmaradását okozta betegség vagy más elháríthatatlan akadály. Sok könyvtáros azért nem jöhetett el, mert a könyvtárat működtető iskola vezetősége nem engedte el e kivételes alkalomra sem. Ez a tény mindennél ékesszólóbban beszél arról, miféle megbecsülésben is van része az iskolai könyvtári munkának az oktatás részéről – ahelyett, ami oktatás és könyvtárügy közös érdeke volna.

A programban a továbbiakban szerepelt még a tanácskozásnak otthont adó Kaffka Margit Gimnázium könyvtárának megtekintése, valamint egy kötetlen beszélgetés, amelyet az OPKM volt és jelenlegi munkatársai az ülés résztvevőivel aktuális kérdésekről folytattak. Barátságos és jóleső gesztus volt a gimnázium igazgatóságának részéről az eredményes tanácskozást kívánó kedves üdvözlő beszéd a szünetet követően, s a könyvtárosok tiszteletére felsorakozott iskolai kórus rövid műsora.

S hogy miért volt csendes ez az ünnep? Bizony azért, mert az előadók vélekedéséből kitűnt: a helyzet korántsem ad okot teljes elégedettségre. A OPKM 30. évfordulója alkalmából rendezett ülés ünnepi jellege ezúttal inkább az eltelt idő alatt végzett munka ropant mennyiségének és a mostoha körülmények közötti töretlenségének szólt, mintsem eredményességének.

Abody Rita

Innováció – kérdőjelekkel

Olvastam én is *Papp István* izgalmas tanulmányát (*Könyvtáros*, 1988/4., 5., 6. sz.), és teljes hittel helyeselni szerettem volna. Igen! A könyvtárak olyan társadalmi képződmények, amelyekről joggal elváratik az innováció. Néhány megállapításánál azonban kételyeim támadtak, önálló életre keltek, és egyetértésem hitetlenkedővé, tagadóvá változtatták. Töprengéseimet megkíséreltem rendszerezni, és az alábbiakban szeretném megosztani azokat másokkal is. Leginkább az foglalkoztatott, hogy valóban magukban hordják-e a könyvtárak a megújulás képességét, és tényleges társadalmi elvárás-e velük szemben a szervezet, a funkció rugalmas átalakítása?

A társadalmi fogadókészség dolgában helyzetértékelésem a tanulmányban olvasottnál sokkal pesszimistább. A szerző azon megállapítását, hogy a reformok felértékelik a könyvtárak mint információszoigálató intézmények szerepét, csak jövő időben fogalmazva tudnám egyetértően visszaigazolni. A valóság szerintem az, hogy a gazdaság különböző egységeiben, itt és most, nem alakult ki az információs szükséglet. A vállalkozók rétege szűk, információra nem akar vagy nem tud eleget költeni. Meggyőződésem, hogy az informálódás szükségességének felismerése nem attól fog bekövetkezni, hogy sokan és sokat beszélünk róla. *A tájékozódás hazai gyakorlatában csak akkor lesz átütő változás, ha a mindennapi munka, a piacon való megmaradás nem megy már rutinból, felmentő és megmentő mechanizmusokkal. Ha majd az egyéni és vállalati (munkáltatói) érdek egyaránt megköveteli a rendszeres informálódást, ha a kulturáltság, a konvertibilis tudás nem a jövőbe vetített igény, hanem a hétköznapi könszere lesz.* Ehhez pedig nem vegetáló, hanem felkészült és szolgáltatóképes intézmények (közvetítők) kellenének. A vágyott állapot eléréséhez tehát *politikánknak* bölcs előrelátással *meg kellene előlegeznie* a könyvtárak

számára a jó értelmű *megkülönböztettség* státuszát. Ennek hiányában a reformnak le kell mondania egy potenciális közreműködő segítségéről, sőt a kulturális szféra prioritáshiányát elszenvedni kényszerülő könyvtárak a modernizáció fékezőivé válhatnak. Az információt valós értéként igénylő környezet nem tűrné el a könyvtári rendszer mai fogyatékoságait, a párhuzamosságokat, a kvázi szolgáltatásokat, a lassú ügyintézés (például a könyvtárközi kölcsönzés területén sem). Ma még sokféle tevékenység sorsa a könyvtárosok megítélésén múlik, sokkal inkább azon, mint a racionalitás nyilvánvalóságán. Napjainkban igazán sok, könyvtáraknak is szánt szakirodalmi tájékoztatói kezdeményezésnek lehetünk tanúi. A bőven sorolható példák közül csupán egyet, tipikussága miatt sok tanulsággal szolgálót említek. Társadalomtudományi cikkek repertorizálása

például jelenleg legalább fél tucat jelentékeny intézményben folyik. Gépi feldolgozás és hagyományos bibliografizálás egyaránt fellelhető a kínálatban. A széleskörű hasznosíthatóságot ígérő szolgáltatások léte mégis számos problémát vet fel. Az eszközhiányos felhasználónak (közvetítő intézménynek) nincs választási lehetősége! Előfizeti az olcsóbbat, a számítógép nélkül használhatót. Emellett óhatatlanul felmerül az a kérdés is, vajon a kevesebb nem lenne-e több? Kifejlesztene-e azonos, csaknem azonos szolgáltatásokat az intézmények, ha az OSZK-ban például az IKR (Időszaki Kiadványok Repertórium) tartalmilag teljes változata, legalább a nagy könyvtárakból, online módon elérhető lenne?

A fentiek hangsúlyozását azért tartom fontosnak, mert véleményem szerint is számos működési zavarnak, felesleges munkának, együttműködési képtelenségnek éppen az az oka, hogy a könyvtárak valamiféle ideára szögezve tekintetüket, a szükségesnél bővebb funkciórendszert működtetnek. Színvonalasan és hatékonyan, vagy gyengén, hatástalannul, esetleg feleslegesen? Ez már keveseket érdekel.

A túlzott mértékű általánosítás ellenérzésem másik oka. Amíg például az állománnyal való gazdálkodás kérdésében vitathatatlanul érvényesül a rendszer egészének figyelembevétele, addig *az újításra ösztönzésből hiányolom a differenciálást.* Az innováció fogalmának tartalma megítélésem szerint még az igények szintjén sem lehet azonos a rendszer egységeiben. Vagyis minél inkább haladunk a rendszer legkisebb elemei felé, annál inkább kívánatosnak tekintem a hagyományos könyvtári modell szerinti megbízható működést! Számukra az ezen belüli változtatás képességét hangsúlyozom: alakítsák „könyvtárspecifikus” alapszolgáltatásaikat a mindenkori használó és vonzáskör igényeihez, szükségleteihez. Míg a nagyobb, kisugárzó szerepkörű könyvtáraktól a fentiekén túlmenően, a hazardírozásra, felelőtlenségre való csábítás kizárásával elvárható a szolgáltatási kör rendszeres fejlesztése, a bővítés, az újítás. Ha e folyamatnak valami gátat vethet, az bizonyosan a tétováság, a döntésképtelenség.

A túlzottan központosított művelődéspolitikai ugyanis hosszú kivárásokra szoktatta a szakmát. Még az utóbbi években is – a társadalmi szükségletek változásának érzékelése ellenére – tapasztalható volt a „ráérünk, megvárjuk a központi állásfoglalást” szemlélet olyan belső

ügyekben is, mint a szolgáltatási kör kijelölése, a krimik, bestsellerek és irodalmi értékek vásárlásának aránya, a beiratkozási és szolgáltatási díjak kérdése. Mintha csak az lenne jó, ami egyforma! Ezért tehát messzemenően egyetértek a szerzővel: a könyvtári működés mércéje ne egy elvont irányelv legyen, hanem a környezet igényei, szükségletei. Fontosnak tartom viszont ismételten megjegyezni, hogy eme szükségletek gyakran csökevényesek, latensek, központi diktátumokkal esetleg ellentétesek, ezért is van szabad tere a divatnak, a szervesetlen szolgáltatásfejlesztésnek, a rosszul értelmezett szakmai presztízsnak ott, ahol a társadalmi változásokra figyelő, *konkrét vezetési politikának kellene érvényesülni!* Meggyőződésem, hogy a könyvtári „kétarcúság” belső aránya, a megújulás-konzervativitás viszonya intézményenként szükségszerűen változó.

A rugalmasságot pártolom a tevékenységek „könyvtárspecifikusságának” megítélése tárgyában is. Az intézményi környezet, *a kulturális infrastruktúra ismerete nélkül egyetlen könyvtár szolgáltatási körét sem szabad minősíteni!* Vagyis nem mindegy, hogy egy jól működő TIT szervezet mellett vállalkozik-e a könyvtár ismeretterjesztő előadások szervezésére, vagy tevékenységével úrt tölt be, hiányt szüntet meg. A közművelődési könyvtárakban órárend szerint megtartott tanórák minősítése is más lesz, ha azok iskolai könyvtár hiányában szerveződnek, vagy egy időközben kiépült működéssel párhuzamosan tovább élnek.

Ha rajtam múlna, a pénzt hozó „vállalkozások” – szakirányű vagy könyvtáridegen – kérdésében a megengedhetőség határait meglehetősen szűkre fogná, és e határok kijelölését felelős vezetői döntés körébe utalnám. Még haszonnal kecsegtető üzlet ígérete esetén is megfontolandó, milyen árat – funkcionális minőségi engedményeket – kell és szabad fizetni a várható bevétel ellenében. Egy vállalkozás léte vagy hiánya tehát nézetem szerint ugyancsak nem minősít, de az igen, ha nyomában diszfunkció támad. (Például: kötéseti bér-munka – elhanyagolt állomány.)

Nehezen tudok megbarátkozni olyan – könyvtártól teljesen idegen – szolgáltatásokkal, mint például a számítógépes bioritmuskészítés, még akkor is, ha a közönség pénzzel és „használattal” egyaránt hajlandó fizetni érte. (De kulcsmásolás beindításának, időjárás-prognózisok árusításának tervéről is hallottam már.) Ugyanakkor nem kell elveimen erőszakot elkövetni, ha egy kávézó (büfé, fagyfaltozó)

működtetését ítélem meg. Ismerve a rendszeres könyvtárhasználók szokásait, bizonyos, hogy számos helyen örömmel vennék egy valóban létező hiány megszüntetését.

A sokszektorúság visszaüt! – válaszolnám a szerzőnek, ha tépelődő fejtegetése kérdés volna. Azon túl, hogy országos mértékben jelentős pénzüsszegek a lehetségesnél kisebb hatékonysággal funkcionálnak (párhuzamos beszerzések, végig gondolatlan gépi fejlesztések a mérleg egyik serpenyőjében – választékhiány, korszerűtlen eszközpark a másikban), egy másik tény is konzerváló erővel érvényesül: gomba módra születnek helyi szolgáltatások (ún. adatbankok soványka dokumentumbázison, manufakturális vagy legfeljebb a C 64 teljes technikai „tudásával”!), egyetlen városban akár több is! Az új szolgáltatásért azután dícséretet, létbiztonságot, szépen kidolgozott tervéért központi támogatást is lehet kapni. Azt már kevesen merik belátni és közhírré tenni, hogy használói kör alig van, hogy a meglévő kevés érdeklődő a minőségibb – igaz térítésköteles, gyakran drága – szolgáltatásról tudomást sem szerezhet, a választás lehetőségeiből is kirekesztődik.

Készséggel osztanám fenntartás nélkül a szerző személyzeti politikára vonatkozó nézeteit, ha nem kellene számitásba vennem, hogy az új minőséget létrehozó munka mellett igen nagy mennyiségű rutinszerű, közönséges, mindennapi tennivaló is létezik egy nagy forgalmú intézményben. A vezetőnek nincs sok választási lehetősége. Hiába kínálkozna ésszerű megoldásként a gépesítés, a beruházási döntés nem házon belül születik, a vezetés azt jó

esetben csupán kedvezően befolyásolni képes. Marad hát a bűvészmutatvánnyal felérő egyensúlyozás, méricskélés, bátortalan alig differenciálás az érdemi és a rutinteendők dotálásában. Mert az üzemnek működni kell!

A beiratkozási díjakról. A központi állásfoglalásra várakozva a könyvtárak – hosszabb, rövidebb kiválás után – lépéskényszerbe kerültek. Mára nagyon vegyes kép alakult ki az országban: egy évnyi könyvtárhasználati jog egyik helyen többre, a másikon kevesebbe kerül, vagy éppen ingyenes. De így van ez jól. Bizassék a döntés az intézményre, fenntartóira és használóira, csakúgy, mint a szolgáltatások térítési díjainak esetében! A költségvetések elégtelenségének korában ugyanis be kell látni: ahol nincs fizetőképés kereslet alapszolgáltatásokon felüli térítéses szolgáltatások iránt, ott egyedüli lehetőség a használat jogának jelképes összegű megváltása, amennyiben funkcionális tevékenységgel kíván a könyvtár bevételekhez jutni. Erről pedig, a megrekedés, a visszafejlődés veszélye nélkül, egyetlen könyvtár sem mondhat le.

Nem tudok ráhangolódni a szerzőnek a könyvtári adaptációs készséget – és vele együtt a propagandát – érintő igen elmarasztaló ítéletére. Úgy látom, a hagyományosan elvárt feladatok nem vagy alig teljesítésével több kárt okozunk a könyvtárak hírnevének, elismertségének, mint a szerző által hiányolt funkciók fel nem vállalásával. A használó ugyanis – ha jó sorsa révén több intézménnyel is kapcsolatba kerül – ugyancsak eltérő tapasztalatokat szerezhethet. Találkozhat használhatatlan gyűjteményekkel, szabadidejéhez nem alkalmazkodó nyitvatartási idővel, felkészületlen, udvariatlan személyzettel, ezek pedig kioltják a könyvtári lét „társadalmi szükségességének tudomásulvételére” irányuló, mégoly agresszív törekvések hatékonyságát is. Konkrét példával élve: használható gyűjtemény helyett aligha fog a közönség megelégedni egy érdeklődő információs háló nélkül beindított „közhasznú információs irodával”.

Meggyőződésem, hogy az intézménytípus hasznossága csakis a megszerzett és több generáción hétköznapi tudásként átörököített kedvező tapasztalatok révén lehet nyilvánvaló. Nem vitatom a könyvtári szolgáltatások népszerűsítésének fontosságát, amelyet magam szívesebben nevezek széleskörű tájékoztatásnak, de megbízható és színvonalas szolgálat nélkül eredményt aligha remélhetünk. Ahhoz pedig, hogy az igénybe vevők köre szélesedjen, a mik-

rokörnyezet fogadókészsége is szükséges. Ez utóbbi kialakításában pedig a társadalom számos más egysége (család, iskola, munkahely, kisközösségek) illetékes, szerepüket a könyvtár egymagában képtelen betölteni.

*

Összességében tehát úgy gondolom, az első számú innovációs feladat: korszerű technológiával felszerelni a valódi könyvtárakat, működésképesé és hozzáférhetővé tenni nemzeti

adatbázisainkat, a szakmai információs rendszereket. Ez mindennél hatékonyabban hozzásegítene a racionalizáláshoz, az ésszerűtlen párhuzamosságok és a látszatomunkák felszámolásához, elejét venné újak kialakulásának.

A közművelődési könyvtárak többsége számára pedig nem látok nagyobb – a fentiekben kifejtett értelmű – innovációs kényszert, mint hogy környezetük változásait érzékelve, feladataikat betöltve, szervezeten, hatékonyan működjenek.

Pallósiné Toldi Márta

A könyvtárosok továbbképzése és a KMK

A *Könyvtáros* 1988/8-as számában *Zircz Péter* írt a Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1988. évi munkatervéről, többek között ezt: „Tartalmas, szolid, óvatos tervezésre enged következtetni, s azt tükrözi, amit a gyakorlat a KMK-ra rákényszerített: lényegében a közművelődési könyvtári terület gondozását, néhány ezen túlnyúló problematika kivételével. Az utóbbiak közé sorolódik az oktatás, továbbképzés ügye, itt főként a továbbképzésben lenne, lehetne teendője a KMK-nak, ha volna hozzá pénze és szellemi kapacitása.”

Jó lenne tudni, mire gondolt a szerző, mi az, amit a továbbképzés területén a KMK a jelen körülmények között tehetne. Ha valami van mégis, az a KMK-tól független: a továbbképző tanfolyamok anyagi és erkölcsi megbecsülése, oktatási rendszerbe sorolása, szakmai végzettségként való elismertetése. Ezeket 1964 óta minden ilyen jellegű dokumentum sürgette. Azonban várat magára a beigért jogszabály, amely szabályozná a könyvtárosok továbbképzését, összefüggő rendszerré szervezné, illetve biztosítaná a rendszer működésének feltételeit.

Sajnálatos, hogy éppen *Zircz Péter* – úgy is mint az OSZK nyugalmazott főigazgató-helyettese, és a lap főszerkesztője, *Bereczky László*, a KMK volt osztályvezetője nem ismeri a KMK továbbképzéseit. Csukott szemmel és süket füllel kellett az épületben közlekedniük, hogy ne vegyenek tudomást például a zenei könyvtárosok képzéséről. Még jó, hogy a külföld tud róluk. Az UNESCO 1988-as kiadvá-

nya, a *Directory of Social Science Information Courses* három magyar továbbképző stúdiomot említ, mindháromat mi szerveztük.

Köztudott, hogy a Művelődési Minisztérium könyvtári osztálya a könyvtárosok központi továbbképzésének gondját a Könyvtártudományi és Módszertani Központra bízta. A KMK mint a közművelődési könyvtárak koordinációs központja foglalkozik a könyvtárosok továbbképzésével, de kiterjeszti tevékenységét más könyvtár típusok dolgozóira is. Nézzük csupán az 1988-as, megbírált, elmarasztalt évet! Tizenhét tanfolyam került a munkatervbe. Közülük néhány: zenei gyűjteményben dolgozó könyvtárosok másfél éves kurzusa, speciális dokumentumok a könyvtárakban, történelem és művelődéstörténeti ismeretek – két éves időtartammal, gyermekkönyvtárosok továbbképző tanfolyama, csoportvezetésre felkészítő egyhetes intenzív tréning, szervezőmódszertan a könyvtárban, vezetőképzés közművelődési könyvtárosoknak, vezetőképző szakkönyvtárosoknak, osztályozás és indexelés elmélete és gyakorlata, katalógusszerkesztési tanfolyamsorozat stb. Nem sorolom, akit érdekel, utánanézhethet. Ezeknek egy része idén indult, mások ebben az évben fejeződnek be. Kifejezetten a szakkönyvtárosoknak és a felsőoktatási könyvtár típusban dolgozóknak hat tanfolyamunk szólt, további néhányat valamennyi könyvtár típusnak ajánlottunk, a többit – szám szerint hetet – a közművelődési könyvtárosoknak hirdettünk meg. Ez

a „lényegében közművelődési terület gondozása”.

Szakmai szempontok szerint három nagy csoportra oszthatók stúdiumaink. Az első csoport a könyvtárosi ismeretek elsajátítását célzó tanfolyamaink: katalógusszerkesztési, osztályozási és indexelési tanfolyam a helyismereti munka kérdései stb. Ezeknek az a rendeltetésük, hogy bizonyos *speciális* könyvtárosi tevékenységekre készítsenek fel. A jelentkezés feltétele: felsőfokú könyvtárosi végzettség és megfelelő munkakör betöltése.

A második csoport a vezetőképzés. Nagyon fontosnak tartjuk ezt. Egyhetes bevezető tréninggel kezdődik, hogy a csoportdinamika, a szociálpszichológia, az általános és személyiséglélektan eredményeinek felhasználásával fejlesszük az önismeretet, mások megismerését, a kapcsolatkézséget, a kommunikációs készséget, az együttműködést, a viselkedésbeli érzékenységet, a nyitottságot és fogékonyságot. A második rész időszerű szakkérdésekkel foglalkozik.

A szervezőmódszertani stúdiumunk a vezetőképzés egyik fajtája. Célja „a nagyobb könyvtárak vezetőinek támogatása a szervezet működésének ellenőrzésében, a racionalizálásban, a tervezési, szervezési, fejlesztési feladatok megoldásában”.

A harmadik csoportba azok a tanfolyamaink tartoznak, amelyek nem könyvtári jellegűek, de a könyvtárosoknak szükségesek. Például az újságírói (a publicisztika, a sajtókapcsolatok gyakorlati kérdéseivel foglalkozó) tanfolyam, a történelmi és művelődéstörténeti ismeretek ci-

mű kétéves tanfolyam szakreferensek részére stb.

A téma legkiválóbb képviselőit kérjük fel előadóknak, akik szívesen vállalkoznak. Közülük néhányat említek, hogy szellemi kapacitásunk aktív tartalékait jelezzem: *Niederhauser Emil, Urbán Aladár, Diószegi István, Salgó László, Laczkó Miklós, Szabó Miklós, Ormos Mária, Katona Tamás, Földes Iván, Gyarmati István, Károlyházi Frigyes, Benczedy József, Faragó Vilmos, Gazdag Miklós* stb. A belső „szellemi kapacitásból”: *Nagy Attila, Varga Ildikó, Orbán Éva, Skaliczki Judit, Szenté Ferenc, Győri Erzsébet, Gerő Gyula* stb. A felsorolás egyben a szereplési időrendet is tükrözi. Eddig minden kurzusunkra túljelentkezés volt. Szívesen járnak hozzánk. Tanfolyamainkhoz kapcsolódó kiadványainkból „kötelező” olvasmány lett az egyetemeken, főiskolákon.

Szakmai színvonalunk eddig még nem elsősorban pénzkérdés – ahogy azt a cikkíró állítja. Előadóink, szerzőink nem az ígéretes tiszteletdíjért, hanem szakmai buzgalomból vállalják az előadásokat, hiszen tudják, hogy hallgatóságuk az egyik legérzékenyebb értelmiségi rétegből kerül ki.

Végül: a Művelődési Minisztérium könyvtári osztálya minden évben jelentős összeggel járul hozzá továbbképzéseinkhez, támogatja a könyvtárosoknak ezt a szellemi műhelyét. Mondhatnám azt is, hogy köszönet érte, de inkább azt mondom: jól teszik!

Csapó Edit

Tartalomjegyzék-idézés helyett tartalomismertetést vártunk

Hányféle szemüveggel lehet olvasni, mitől említésre méltó egy munkatervi pont az egyik intézmény munkatervében, míg észre sem vehető a másikéban? *Zircz Péter* Tallózó című dolgozata (*Könyvtáros*, 1988/8. sz.) első részében három munkatervet ismertet. A két könyvtári munkatervben előremutató, az új társadalmi helyzethez alkalmazkodó feladatokat talál, míg a harmadikban, a KMK-éban a „szolid, óvatos tervezés mellett” hiányokat és munkaidőrabló tevékenységeket regisztrál.

Mindenfajta szubjektív megjegyzést kerülve, a tényekre szorítkozva szeretném ismertetni azokat a munkatervi feladatokat, amelyeket *Zircz Péter* fontosnak tart a két könyvtári munkatervben, és megmutatni, hogy ezek a kérdések miképpen szerepelnek a KMK-éban. Lássuk először az FSZEK munkatervéből ismertetett feladatokat: „A munkaterv a konkrét tennivalók között több újdonságot sorol fel: kiépítik a kerületi fiókkönyvtárakban is a közhasznú információs szolgálatot, folytatják a zá-

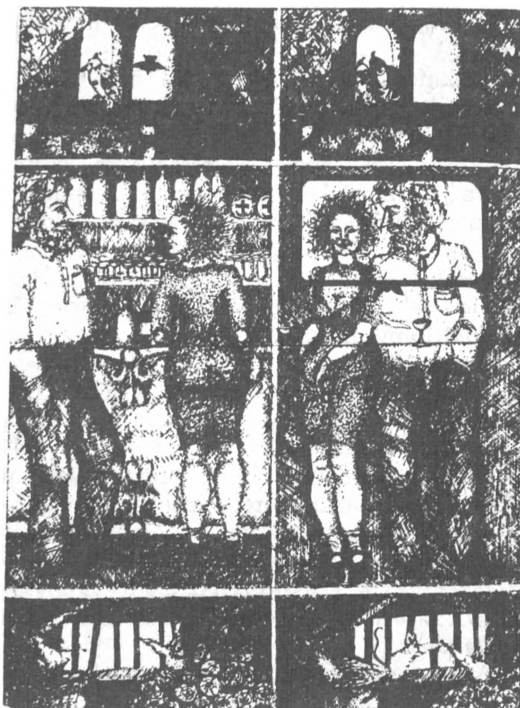
roltnak minősített könyvek felülvizsgálatát, a kompakt hanglemezek gyűjtését, újabb fiókkönyvtárakban térnek át az állomány tematikus elrendezésére, továbbfejlesztik – például videokazetta-állomány létrehozásával – a hálózat tagkönyvtárait segítő központi ellátószolgálatot, felülvizsgálják a központi könyvtár funkciórendszerét, restauráló laboratóriumot létesítenek.”

Nézzük meg mi szerepel ezekből a témakörök közül a KMK 1988. évi munkatervében! A közhasznú információs szolgáltatás terén – miután az előző évi munkaterv ennek egy fontos részével, a tanácsi és a szakszervezeti dokumentumok könyvtári jelenlétével foglalkozott – a KMK az idén a következő feladat megvalósítását tűzte ki célul: „A könyvtárak közhasznú információs szolgáltatásainak kiteljesítésére kapcsolatot építünk ki a reklámtevékenységet folytató legnagyobb vállalatokkal, s kísérletet teszünk könyvtári tájékoztatásban is hasznosítható prospektusok begyűjtésére, a hálózati központoknak való megküldésére.”

A kompakt hanglemezek gyűjtéséről feltehetően pontos képet ad majd az a KMK-s vizsgálat, amelyre ebben az évben kerül sor. Az utóbbi feladata annak felderítése, hogy az elmúlt tíz évben miképpen változtak a közművelődési könyvtárak zenei részlegeinek szolgáltatásai és miként változott állományépítési politikája, milyen új dokumentumok – CD lemezek – jelentek meg a gyűjteményekben. Általában is az állomány korszerűsítését célozzák a munkatervi pontok, amelyek az audiovizuális dokumentumok könyvtárakba kerülését segítik elő: a hangoskönyvek körének bővítésével, a hangosfolyóiratok kialakításának megszervezésével, a videódokumentumok jobb hasznosítása érdekében szervezendő tanfolyammal. S végül is a hangfelvételekhez és a videódokumentumokhoz készülő központi katalóguscédulák folyamatos ellenőrzése nélkül – folyamatos munkatervi feladat – a gyűjtemények általában jobban tartózkodnának az AV dokumentumok vásárlásától.

A korszerű, a használó igényeihez alkalmazkodó állományelrendezés érdekében készül az a kísérleti vizsgálat, amelyben a C típusú könyvtárakban összehajózzák a felnőtt és a gyermek szakirodalmi állományt. A vizsgálatból módszertani ajánlás lesz a kisebb könyvtárak számára.

Az FSZEK érdekes, az angolszász gyakorlatból átvett tematikus állományrendezési kísérletéhez kapcsolódik az a KMK-s munkaterv-

vi pont, amely a tematikus könyvkiemelésekhez irodalomjegyzéket állíttat össze.

A könyvtár funkciórendszerének vizsgálatával, továbbfejlesztésével is igen sok munkatervi pont foglalkozik, ezek egy része már meg is valósult. A könyvtári együttműködésnek az érdekeken alapuló hatékony formáiról, a különféle könyvtártípusok együttműködéséről szervezett tanácskozást a KMK a szakkönyvtári koordinációs központok képviselőivel és a szakszervezeti könyvtárosok részvételével, a SZOT-tal közösen. Folytatta regionális együttműködési tanácskozásait egy-egy szakirodalmi terület ellátása érdekében. Idén a mezőgazdasági szakirodalmi információs szolgáltatás szervezettebbé tételének lehetőségeiről szerveztünk tanácskozást Szolnokon, az Agrárinformációs Vállalat, a tanácsi, a szakszervezeti és a szakirányú egyetemi, illetve főiskolai könyvtárak közreműködésével. Ezt megelőzte – miként az a munkatervből is kiderül – egy vizsgálat a megyei könyvtárak mezőgazdasági szakirodalmi közvetítő tevékenységéről. Ehhez a kérdéskörhöz sorolhatjuk azokat a munkálatokat is, amelyek a felsőoktatás struktúrájában lezajlott változásokhoz kapcsolódóan a felsőoktatási könyvtárhálózati modellek

leírásával segítik az új helyzetbe került könyvtárakat.

A Somogyi Könyvtár munkatervéből a következő sorokat emelte ki *Zircz Péter*: „Figyelmet érdemel azonban megyei módszertani tevékenységüknek az a tervpontja, amelynek értelmében más megyékben fogják tanulmányozni a kétlépcsős államigazgatási rendszer bevezetésének könyvtári-módszertani konzekvenciáit. Mellesleg megjegyezve: olyan kérdéstről van szó, amely a tanácsi könyvtárhálózatok irányításának fontos kérdésévé nőhet, és ezért országos figyelmet érdemelne.”

Igen. Így igaz. Ezért vette ezt a kérdést a KMK munkatervi feladatai közé, miként ez a munkaterv 23. oldalán szerepel: „Tanácskozást szervezünk a kétszintű államigazgatás bevezetésével kapcsolatos könyvtári hálózatfejlesztési és gondozási kérdésekről.” (A tanácskozásra különben szeptember 20-án került sor Tiszafüreden, a megyei könyvtárigazgatók, a hálózati munkáért felelős munkatársak és a

megyei tanácsok könyvtárügyért felelős előadói részvételével.)

A szerző cikkében szereplő, s a KMK munkatervével kapcsolatos két szubjektív megjegyzést illetően tanácstalan vagyok. Mit ért a szakfelügyeleti vizsgálatok formális elemein, és milyen módszereket kellene gyökeresen megváltoztatni? S ami a KMK tanfolyamait illeti: azok egy részét olyan külső előadókkal szervezi, akik egy-egy tudományterület jeles képviselői. Talán az ő szellemi kapacitásuk volna kevés?

Végezetül úgy vélem, hogy ha *Zircz Péter* nem elégedett volna meg azzal, hogy a KMK munkatervének csupán tartalomjegyzékét idézi, hanem a tartalmából is merített volna, amint tette ezt a másik két kiadvány esetében, talán neki is feltűntek volna az idézett munkatervi feladatok. Ne tűnjék elfogultságnak, ha azt mondom, ez az ismertetés nem a KMK munkatervéről adott képet.

Skaliczki Judit

Kérdezz–felelek

Egy könyvtár igazgatója a sorkatonai szolgálat esetén járó szabadságról kérdezi:

„Határozott időre alkalmazott dolgozónk munkaviszonya 1988. augusztus 30-án szűnik meg. Időközben – februártól kezdődően – sorkatonai szolgálatra vonult be. Jogosult-e szabadságra a februártól augusztus 30-ig terjedő időre?”

Válasz:

Az 5/1981.(XII. 29.) ÁBMH számú rendelkezés (megjelent a *Művelődési Közlöny* 1982. évi 11. számában) 1. paragrafusának (1) bekezdése tételesen felsorolja a munkaviszony szünetelésének azokat az eseteit, amelyek idejére a dolgozót a rendes szabadság megilleti. Ezek között a sorkatonai szolgálat nem szerepel, így a dolgozó a kért esetben sem jogosult rendes szabadságra a bevonulását követő időre. (A tartalékos katonai szolgálat tartamára viszont jár a szabadság.)

Egy nagyközség könyvtárának igazgatója kérdezi a határozott időre alkalmazott könyvtáros utazási kedvezményéről:

„Tartósan távollevő könyvtáros helyettesítése céljából egy ideiglenes munkaerőt alkalmaztam. A munkaszerződés nyolc hónapra szól. Most kéri a 33 százalékos utazási kedvezményre jogosító igazolvány kiállítását. Jogosult-e erre?”

Válasz:

A 13/1982. (XII. 27.) KPM számú rendelet (lásd a *Művelődési Közlöny* 1985. évi 16. számát) 1. számú mellékletének IV. C) pontja kimondja, hogy 33 százalékos kedvezményes utazásra jogosultak (többek között a MÁV menetrend szerinti járatain) az állami költségvetési szervek gazdálkodásáról szóló 19/1980. (IX. 27.) PM számú rendelet szerint gazdálkodó költségvetési szervek olyan főfoglalkozású dolgozói, akiknek legalább egyéves – bármely munkáltatónál eltöltött – munkaviszonyuk van, és határozatlan időre vagy egy évre, illetve azt meghaladó határozott időre, a munkakörre megállapított törvényes munkaidőben állnak alkalmazásban.

A levélben említett helyettesítőt egy évnél rövidebb időre alkalmazták, így a többi feltétel vizsgálata nélkül is megállapítható, hogy ő az utazási kedvezményre nem jogosult.

Új vezetője van a Zala Megyei Könyvtárnak

Fél éve hunyt el a Zala Megyei Könyvtár igazgatója, *Németh László*. A könyvtár vezetését ezalatt megbízottként *Bangó Béla* igazgatóhelyettes látta el. Szeptember 16-án *Balázs Bélát*, az MSZMP Zala Megyei Bizottságának ideológiai titkárát kinevezték a könyvtár igazgatójává.

1962-ben kinevezték a Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár igazgatójának, s ebben a pozícióban 1965-ig dolgozott. A letenyeinél lényegesen nagyobb könyvtárban szakmai törekvéseit még inkább érvényesíteni tudta. Eredményes munkát végzett a városi és a hozzá tartozó községi könyvtárak működési körülményeinek, a személyi és tárgyi feltételek javítása terén.

Balázs Béla Zalavégen született 1932-ben. A középiskolát Sárvárott végezte. 1955-ben szerzett diplomát Budapesten az Idegen Nyelvek Főiskoláján, a sajtó és könyvkiadás angol fordítói szakán. Az idegen nyelvtudás iránt megnyilvánuló szerény igény és a szülőföld vonzása miatt örömmel fogadta el a felajánlott könyvtárosi állást Zalában. Rövid ideig a megyei könyvtárban dolgozott, majd a jugoszláv határszélen lévő kis járási székhely, Letenye könyvtárának lett az igazgatója. Itt sajátította el a szakma alapjait és innen végezte el levelező tagozaton az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtáros kiegészítő szakát 1962-ben. Angol nyelvtudása révén a könyvtárba járó külföldi szaklapokból és a nagy könyvtáraktól kapott szakirodalomból figyelemmel tudta kísérni az angol nyelvterületek közkönyvtári folyamatait, törekvéseit és módszereit. Tanulmányozta az ún. „nem könyv jellegű” médiákat, nevezetesen az angliai hanglemezkönyvtárak, illetve -gyűjtemények szerepét, az itthoni alkalmazás lehetőségeit. Kísérletével a letenyei járási könyvtárban akkor országos szakmai érdeklődést keltett. Publikációi, referátumai jelentek meg a hazai szaksajtóban (*Könyvtári Figyelő*). Tevékenysége elismeréseképpen a hatvanas évek első felében tagja lett az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácsnak.

Könyvtári munkája mellett aktív közéleti tevékenységet is folytatott. Ennek köszönhető, hogy 1965-ben meghívták a megyei pártapparátusba, ahol öt évig mint beosztott pártalkalmazott foglalkozott a megye kulturális ügyeivel. 1970-ben megválasztották Zalaegerszeg város tanácselnök-helyettesévé. Ezt a posztot 1980-ig töltötte be. Itt sem szakadt el teljesen eredeti foglalkozásától, a kulturális és közművelődési terület is felügyelete alá tartozott. 1980-ban visszakerült a megyei pártapparátusba, ahol előbb osztályvezetőként, majd megyei titkárként dolgozott. Az eredeti pályától távol töltött huszonhárom évben főképpen a megye és a városok művelődési kérdéseivel, továbbá olvasásszociológiával és informatikával foglalkozott. Több alkalommal vett részt külföldi kongresszusokon, szakmai tanácskozásokon „aktív résztvevőként”, így 1977-ben Svédországban, 1982-ben Ausztriában, 1986-ban Jugoszláviában. A különféle társadalomtudományi folyóiratokban több írása jelent meg, számos kötet, kiadvány szerkesztésében vett részt. Érdeklődése a könyvtárügy iránt mindvégig megmaradt. Gazdag közéleti tapasztalatait az elkövetkezendő években Zala megye könyvtárügyének fejlesztésében kívánja kamatoztatni. (B. B.)

Dr. Harsányi Margit (1900–1988)

Akik ismerték, joggal vélhették úgy, hogy *dr. Harsányi Margit* nem vonatkoznak a biológia törvényei. Több mint harminc évvel nyugállományba vonulása után is dolgozott, az MTA Zenetudományi Intézetének dokumentátoraként. Az elsők között volt, akik nő létükre közgazdász doktorátust szereztek. 1922-től a Közgazdasági Kar tanársegédje volt, itt került kapcsolatba a könyvtárüggyel: a szemináriumi könyvtár kezelése is feladatai közé tartozott. Később, a harmincas években az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa lett, a katalogizáló osztályon dolgozott, innen vonult nyugdíjba. Nem tartozott a publikáló, tudós könyvtárosok közé, nyomtatásban csak néhány közgazdasági írása jelent meg. Páratlan szorgalommal és pontossággal végezte évtizedeken át nem látványos, ám nélkülözhetetlen munkáját. Életműve – ne féljünk a nagy szavaktól, igenis van életműve annak a könyvtárosnak is, aki nem dolgozott ki nagyvonalú könyvtári reformokat vagy nem írta tele oldalak százait – beépült a katalóguscédulák százazreibe. Derűs természete, optimizmusa, mesélőkedve (e sorok írója sok vidám és még több szomorú tör-

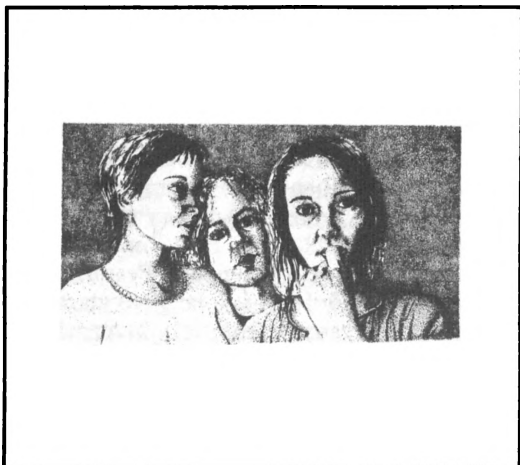
ténetet hallott Tőle az elmúlt évtizedek magyar könyvtárügyéről, híres és hírhedt személyeiről) hiányozni fog ismerőseinek, fogyatkozó számú régi és új munkatársainak. (*pogány*)

*

Dr. Stefan Pasiar professzor, volt tanszékvezetője *születésének 75. évfordulójáról* tudományos ülészak keretében emlékezett meg a pozsonyi Komensky Egyetem könyvtártudományi és tudományos informatikai tanszéke Rimaszombatban, 1988. július 11–13. között. Mivel *Pasiar* professzor a szlovákiai könyv- és könyvtártörténet kiváló kutatója és e tantárgy előadója volt, érthető, hogy a szeminárium fő témaköre – melyet a jelenlegi vezető, *dr. Eugen Mešša* szervezett és vezetett – a történeti ismeretek oktatásának problematikája volt. Erről tartottak referátumot *dr. Gabriella Zibritova* kandidátus és *dr. Jana Kresakova*, a pozsonyi tanszék oktatói és ebből a témakörből vitt magával korreferátumot a szlovákiai könyvtárosképzés e bázisával régóta baráti és munkakapcsolatot ápoló két tanszék vezetője, *dr. Fülöp Géza* (ELTE) és *dr. Tóth Gyula* (Szombathely), akik a magyarországi gyakorlatról és tapasztalatokról, tervekről adtak tájékoztatást és fejtették ki véleményüket.

Pasiar professzor éveken át a Matica Slovenska munkatársa volt, így érthető, hogy ez az intézmény is bekapcsolódott a szeminárium megszervezésébe, s a jelenlegi munkatársak közül *dr. Ján Halierna* és *dr. Blázej Belák* a szocialista könyvtárügy története Szlovákiában témakörben végzett kutatások eddigi eredményeiről és többek között arról adott tájékoztatást, hogy a szlovák könyvtárügy jeles személyiségeiről dokumentációs anyagot állítottak össze.

A rendezvény résztvevői felkeresték *Pasiar* professzor szülőfaluját és megkoszorúzták sírját Hnuštán, meglátogatták a rimaszombati járási és a šafarikovoi városi könyvtárat, amelyeknek vezetői, mint a professzor tanítványai, örömmel és lelkesedéssel kapcsolódtak be a rendezvény lebonyolításába. (*T. Gy.*)

Az olvasó népert mozgalom Budapesten és Pest megyében

A Hazafias Népfront budapesti és Pest megyei bizottsága – készülvén az olvasó népert mozgalom ez év novemberében, Győrött tartandó IV. országos tanácskozására – 1988. október 15-én eszmecezerére hívta meg az érdekelt szervezetek, intézmények, egyesületek, közösségek képviselőit és munkatársait, hogy áttekintsék az 1983-ban, Gárdonyban tartott III. országos tanácskozás óta eltelt időszak eredményeit, kudarcait, s felkészüljenek a következő, várhatóan sok megpróbáltatással terhes periódus feladataira. A vitaindítót Szabó György, a Hazafias Népfront budapesti bizottságának alelnöke tartotta, majd a plenáris ülés előtt munkának gyürkőzve öt szekcióra oszlott a hallgatóság. Ez a beszámoló nem vállalkozik sem a bevezető előadás rövid ismertetésére éppen gazdag tartalma miatt (remélhetőleg valamelyik sajtóorgánunk közzéteszi majd teljes terjedelmében), sem pedig a szekciók munkájáról való beszámolásra, hiszen a krónika nem lehetett jelen mindegyiken (remélhetőleg a szervezők ugyancsak találnak módot az ezeken elhangzott gondolatok közkinccsé tételére). Itt meg kell elégednünk az öt szekció mandátumának felsorolásával, s kissé önkényesen kiválasztva az egyiket (mert melyik témakörrel mondhatnánk is azt, hogy kevésbé érdekli a *Könyvtáros* olvasóit?) tájékoztassunk a benne folyt munkáról. A szekciók a következők voltak: az olvasáskultúra kérdőjelei az iskolában; körkép a könyvtárak helyzetéről; az írók, olvasók, könyvkiadók, könyvterjesztők, nyomdászok eszmecezeréje; az olvasó népert mozgalom jelene és jövője; olvasáskultúra a nemzetiségek körében.

Nos, a második szekció nem is annyira a könyvtárak helyzetével foglalkozott, mert a *Derzsi Ottó* szerkesztésében megjelent kiadvány (*Az Olvasó Népert mozgalom Budapesten és Pest megyében 1984–1988. A Hazafias Népfront budapesti és Pest megyei bizottsága,*

160 l.) néhány fejezeté plasztikus és hiteles képet nyújtott róla. Inkább a problémák és a mozgalmi teendők álltak az elkötelezettségről tanúskodó és indulatokban sem szűkölködő hozzászólások középpontjában. A szekció mondanivalóját – divatosabban: üzenetét – a plénum számára hét pontba sűrítette.

A második szekció üzenete

1. *Az oktatásügy jelentősége az olvasási kultúrában.* Szinte szégyelltük felemlíteni a közhelyig fakult igazságot, de nem indulhattunk ki másból, mint annak megállapításából, hogy az olvasási és információszerzési kultúra kialakításában meghatározó szerepe van az oktatás minden szintjének, az óvodától az egyetemig, az alapképzéstől a továbbképzésig. Addig, ameddig ezt az igazságot nem fogadják el általánosan, s nem ennek megfelelően alakul szerte a pedagógiai gyakorlat, addig nem várhatunk lényeges előrelépést, bármilyen erőfeszítéseket tesz is a többi érdekelt és ugyancsak felelős terület. A pedagógusoknak a könyvtárost partnernek, a könyvtárat eszköznek kell tekinteniük, nekünk, könyvtárosoknak pedig igyekeznünk kell őket meggyőznünk arról, hogy érdekes partnerekül kínálkozniuk, s könyvtárainkat valóban hasznos eszközökké kell formálnunk.

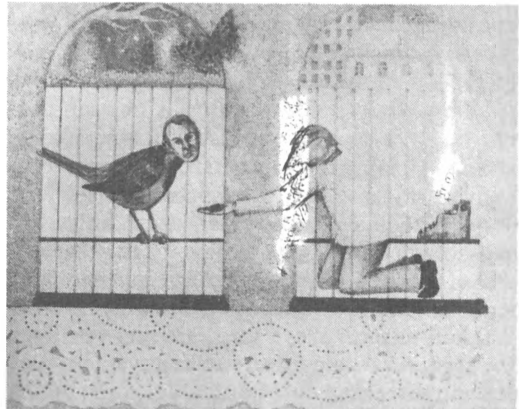
2. *Az iskolai könyvtárak fejlődése.* Kissé divattá lett mostanában egyes szakmai körökben csak legyinteni, ha az iskolai könyvtárügy fejlettségi szintje kerül szóba. Ez a sommas elitélés semmiképpen sem érvényes a Pest megyei, még kevésbé a fővárosi iskolai könyvtárakra. Természetesen vannak fehér foltok, természetesen vannak igen nehéz feltételek között működő könyvtárak. Eltorzítja azonban ítéletünket, ha ezekből általánosítunk, ha nem vesszük tekintetbe a máris elfogadható színvonalon

dolgozó egységeket. S még inkább az, ha behunyjuk szemünket az előtt a fejlődési folyamat előtt, amely éppen az utóbbi időszakban bontakozott ki, oly hosszú évek, mondhatnánk évtizedek erőfeszítései nyomán. Továbbra sem egy csapásra képzeljük el megteremteni minden iskolában a holnap, még inkább a holnapután követelményeinek megfelelő könyvtárakat, eszközközpontokat, de azt igenis akarjuk, hogy ez a biztató fejlődés ne torpanjon meg. Ezért kell az okvetlenül szükséges feltételeket megteremteni, elsősorban az oktatásügyön belül: a tanulólétszám csökkenésével felszabaduló anyagi eszközök egy részének e területre való átcsoportosításával, alapok képzésével, újabb pályázatok meghirdetésével továbbra is ösztönözni lehet és kell az iskolai könyvtárak kibontakozásának folyamatát. Ezen ösztönzőkkel való élés az oktatásügyön múlik, a tanügyi igazgatáson, még inkább az iskolaigazgatókon, de a tantestületeken is.

3. *A könyvtárak „társadalmisítása”.* Jobb szó híján használta a szekció a „társadalmisítás” kifejezést, s főképpen azt értette rajta, hogy a fenntartó könyvtárai (s talán hozzátehetjük: a könyvtáros könyvtárai) a használók, a lakosság könyvtáraivá alakuljanak át. S ezt nem jelszöként, jól hangzó frázisként használta, hanem valós társadalmi szükséglet megfogalmazására. Már nem arról, vagy nem csak arról van szó, hogy a használók igényeinek megfelelően kell formálnunk a könyvtári szolgáltatásokat, s a használóknak több beleszólásuk legyen a könyvtár munkájába, hanem a könyvtárat érintő döntéseknek is a használók kezébe kell kerülniük. Miképpen? Akár a könyvtárak használóiból alakult bizottságok felállítása révén, akár a társadalom bizalmával rendelkező személyekből (magyarul: a megválasztott tanácsstagokból) összeállt irányító testület révén. Tisztelet-becsület a könyvtárigazgatóknak és a tanácsi hivatalnokoknak, de ők a ma már korszerűtlen paternalista döntési mechanizmust szokták meg.

Társadalmisítani kell a könyvtárakat abban az értelemben is, hogy a társadalmat ténylegesen érdeklő politikai, gazdasági, szakmai és mindennapi információk közvetítésére és nyújtására vállalkozzanak, s hogy a társadalomban mind erősebben kibontakozó önszerveződési folyamatok (körök, klubok, egyesületek stb. megalakulása és működése) színterei, esetleg katalizátorai legyenek.

4. *Együtműködés és racionális szervezeti megoldások.* A szekció munkájában részt vevő

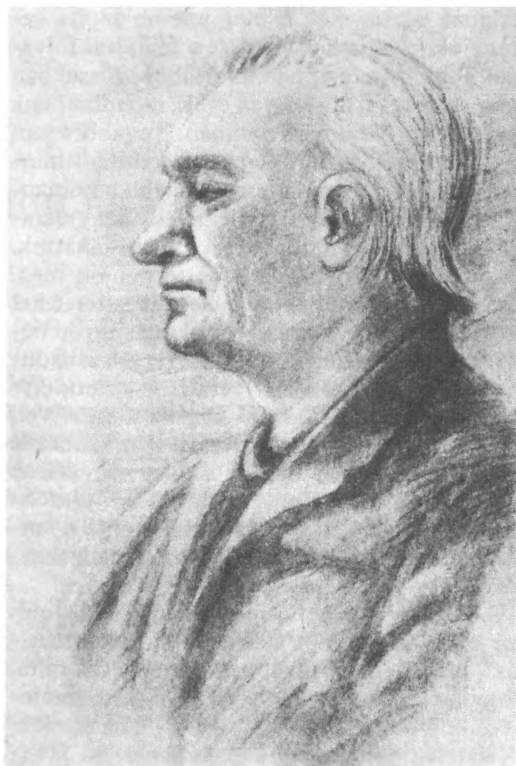
könyvtárosok két könyvtártípust képviseltek, s már csak ezért sem kerülhették ki egymáshoz való viszonyuk – úgy látszik – örökzöld kérdéseit. Az iskolai könyvtárak és a tanácsi könyvtárak, a tanácsi könyvtárak és a szakszervezeti könyvtárak együttműködésének ügyét illenék végre indulatok és elfogultságok nélkül, a sajátos funkciók (amelyeket valós használói érdekek határoznak meg) és a racionalitás álláspontjáról megközelíteni. A mai társadalmi alakulások, a gazdasági változások fényében nemcsak, hogy érdemes, de kötelességünk is újra megvizsgálni e kettős együttműködési probléma minden oldalát annak érdekében, hogy közös stratégiát alakíthassunk ki, s követhessünk. Fogódzóként szolgál az a két elv, amelyet régóta vallunk: 1. nincs iskola könyvtár nélkül, 2. a közművelődési könyvtári ellátásnak jelen kell lennie a munkahelyen is. Ezen túlmenően azonban veszélyes minden dogmatizmus, egyedül üdvözítőnek kikiáltott szervezeti megoldás, presztizs- és hatalomféltes. Számos rossz példával szolgálhat bármelyikünk a kvázi-együtműködésre, az ésszerűtlenségre, az értelmetlen, vagy az adott helyen és környezetben rosszul működő megoldások erőltetésére. Jobb előbb, mint utóbb levonni ezek konzekvenciáit, s addig megtalálni a közös munka kereteit, amíg külső, erőszakos beavatkozások nem okoznak valamennyiünknek nehezen jóvátehető károkat.

5. *Azok az anyagiak.* Nem tudni, hogyan lesz a jövőben. Eddig azt láttuk, hogy arra kerítették és adtak pénzt a fenntartók, amit maguk is fontosnak ítélték. Lehet, hogy ezután arra sem kerül, amire szeretnének adni. Egy azonban biztos: nem lehet az olvasási kultúra

fejlesztéséről komolyan beszélni, ha nem vesszük számításba az anyagi alapokat is. Itt egy dolgot le kell szögezni: ha tényleg olyan fontos, hogy a nép olvasson tudjon, s ne csak tudjon, de olvasson is, éljen az információkkal, használja a könyvtárat az ország s a maga boldogulására, ha ez tényleg elsőrendű feltétele az előrelépésnek és a könyvtár ezért kulturális alapszolgáltatás – mint ahogy sokan, szavahihető emberek állítják –, akkor arányosan több pénzt (finomabban: anyagi és személyi erőforrást) kell juttatni erre a területre más területek rovására. A szekció felvetette az anyagiak – egy általánosan elfogadott fontossági sorrendnek megfelelő – újrafelosztásának kérdését mind az országos költségvetés, mind pedig az egyes fenntartók szintjén. Nem valószínű, hogy az a boldogsággal kecsegtető megoldás, amely a kulturális területek között kialakult ellátottsági arányokat továbbra is fenn akarja tartani, amikor nagyon is kérdéses a jelenlegi szint fenntarthatósága, pláne fejlesztése.

A rend kedvéért azonban azt is hozzá kell tennünk, hogy maguknak a könyvtáraknak is felül kell vizsgálniuk, mire s mennyit fordítanak; az öncélú kis társadalmi hatásfokú szolgáltatásoktól, tevékenységektől bizony hogy átcsoportosíthatók azok a bizonyos anyagiak érdemesebbekre.

6. *Könyvtárosok.* Annyiszor támasztottuk a könyvtárosokkal szemben a társadalmi érzékenység, a szakmai felkészültség egyre növekvő követelményét, annyszor mondtuk, hogy a szolgálat döntő eleme a személyi tényező, hogy most mintha farkast kiáltó pásztorfiúk lennénk, akik látják a farkast, de már senki nem hisz nekünk. Soha nem volt annyira fontos a változások érzékelése és a változásokhoz való igazodni tudás képessége, mint ma. Nagy lehetőség adódik a könyvtáros szerepének újraértékelésére, s ez komoly kötelezettségeket ró szakmánkra. Hiába panaszoljuk, hogy milyen hátra sorolnak bennünket a különböző felmérések válaszai a foglalkozások rangsorában, hiába mutatjuk ki, mennyivel marad el fizetésünk az országos bérátlagtól, ha nem tudjuk bebizonyítani a társadalomnak és egyedeinek, hogy szükségük van ránk, csak tőlünk kapnak meg olyasmit, amire nyilvános és magánéletükben egyaránt nélkülözhetetlenül szükségük van. A könyvtárosnak olyan szolgáltatásokat kell kifejlesztenie és kínálnia, amikre tényleges kereslet van, amik tényleg érdeklik az embereket. Ha nem sikerül váltanunk, elveszíthetjük még az eddigi szerény presztízsünket is. Bizta-

tást nyújthat azonban mindannyiunknak, hogy a társadalom felé nyitó könyvtárosok igen erős szellemi bázisra leljenek környezetükben, amely önerejüket meghaladó feladatok megoldásában is képes segíteni őket. Ez a társadalmi bázis teszi a könyvtárat nemcsak kultúráközvetítő, de kultúrateremtő intézménnyé, juttatja tényleges társadalmi szerephez, s változtatja meg pozitív irányban a könyvtárról, könyvtárossról kialakult képet.

7. *Mi legyen hát az olvasó népért mozgalom?* A „hogyan tovább?” kérdése is felmerült a szekció vitájában. Aggasztó, hogy a mozgalom hovatovább közügyből az érdekelt szakterületek fizetett munkatársainak az ügyévé válik. Ahogyan egyik, szellemes és szókimondó fogalmazásáról ismert kollégánk mondta, nem egymást, hanem használóinkat, még inkább a fenntartó testületeket, a politikusokat kellene izgatnunk. Ha nem sikerül a Hazafias Népfrontnak egy asztalhoz ültetnie az ügy iránt érdeklődő országgyűlési képviselőket, helyi és megyei tanácstagokat egyfelől és a „napszamosokat” másfelől, ha másért nem, azért, hogy ez utóbbiak közvetlenül próbálhas-

sák meg az előbbieket meggyőzni érveik igazáról, az olvasásnak és információszerzésnek a társadalom életében betöltött nagyon fontos szerepéről, s így segítsék elő a könyvtári ellátásért kiálló politikusi körök fellépését, akkor kérdésessé válik a mozgalom további sorsa. A két fél közötti közvetítő szerepe az írókra

vár, a mozgalom elindítójának szándéka szerint is. Társadalmi ügygé csak a társadalom választott képviselőinek megnyerése révén válhat az olvasás ügye; a szép és okos szó meggyőző ereje az írók tollában rejlik.

Papp István

Gondolatvázlatok az olvasómozgalmi konferencia jegyében

Húsz éve született az olvasó népért mozgalom. Ezt a mondatot tudatosan helyeztem hangsúlyos helyzetbe, azt kívánván vele exponálni, hogy – szerintem – pontatlan az a megítélés amely az 1969-es mezőszentgyörgyi könyvtárvatás (*Könyvtáros*, 1969/6. sz.) 20. évfordulójától számítja a mozgalom életkorát. A mezőszentgyörgyi esemény ugyanis csak egy illusztris alkalom volt, hogy a sajtó is felröppentse a hírt az újszülött létéről, s így módon is bekerüljön a már élő kezdeményezés a köztudatba. Levél, gyorsírói jegyzőkönyvmásolat, emlékeztető, módszertani kiadvány van a birtokomban, amelyek az olvasó népért mozgalom 1968-as születését bizonyítják, s amelyek (és személyes ténykedésem) alapján kijelenthetem, hogy az a bizonyos mezőszentgyörgyi ünnepség ebben a tekintetben félreértésszforrás; a mozgalmat 1969-től eredeztetni olyasféle tévedés, mint amikor valakinek a születési időpontját összecserélik keresztelése dátumával.

A mozgalom felhívását szellemi életünk olyan kiválóságai írták alá, mint *Bernáth Aurél*, *Darvas József*, *Erdei Ferenc*, *Fabri Zoltán*, *Illés Endre*, *Illyés Gyula*, *Jánossy Lajos*, *Lengyel József*, *Major Tamás*, *Nádasdy Kálmán*, *Veres Péter*..., de a „második vonalban” is olyan megszállott apostolok voltak, mint *Váci Mihály*, *Fábián Zoltán*, *Sallai István*..., hogy ne is soroljam tovább.

Az újszülöttet világra segítő spiritusz rektor stáb reprezentánsai – egy-két kivételtől eltekintve – bizony eltávoztak közülünk, de úgy hozta az idő, hogy ebbéli szellemi örökségüket – éppen két évtizeddel az olvasómozgalom fel-

hívásának megfogalmazása után – újból elő kell vennünk. A hagyatéknak az ad még külön időszerűséget, hogy az általuk indított olvasó népért mozgalom nemrég tartotta negyedik országos konferenciáját.

Az olvasómozgalmi konferencia *előkészítő munkálatai* váltották ki belőlem e néhány gondolatot, melyeket ezúton szeretnék másokkal is megosztani.

Reform 68 és 88

1968-ban az olvasó népért mozgalom elindulásakor szintén reformszelek fűjdogáltak: ekkor került bevezetésre az új gazdasági mechanizmus. Igaz, volumenében jóval kisebb mérvű vállalkozás volt, mint amibe most, húsz évvel később belekezdünk, de lényegi változást ígért, így hát azt is nagy társadalmi várakozás előzte meg. Akkor még más fogalmaink voltak a szocializmusról (melyet előbb az osztályellenségtől, majd a fridzsiderszocializmus veszélyétől is féltettünk), s eszmei offenzívát, békeharcot, az imperializmus farkasétvágyát meg egyéb – ma már kevéssé divatos – kifejezéseket tartalmaztak a szemináriumi brosúrák. Tény azonban, hogy az ország akkor is meg akart újulni, s ebben a megújulási légkörben ismerték fel jó néhányan, hogy ehhez – és az előbbrejutás egyéb fékjeinek kioldásához – műveltség kell.

Húsz évvel később, az olvasó népért mozgalom negyedik országos konferenciájának idején, számos tekintetben hasonló a helyzet. Nagy reformok, gyökeres változások vették

kezdetüket, s ma is a gazdaság a kibontakozás egyik fő frontja. A várakozás ma is nagy, és az úgynevezett emberi tényező szerepe is előtérbe került. Ma persze még a fogalmak is mások. Ha az olvasómozgalom neves elindítói egy mennyei monitoron rátekinthetnének mai világunkra, bizony nem ismernének rá a két évtizeddel korábbi állapotokra. Mert mit kezdenének szegények az olyan jelenségekkel, mint pluralizmus, termékszerkezet-váltás, társasági törvény, gyülekezési és egyesülési jog, vállalkozási törvény, társasági törvény, világtűlével, tőzsde, alternatív katonai szolgálat, szanálás, munkanélküliség, többes jelölés, alulról építkező társadalom, politikai intézményrendszer reformja...? S mindez a szocializmus égisze alatt!

Ha talán kissé erőltetett is a párhuzam az olvasómozgalom húsz évvel ezelőtti világrajöttekor létező helyzet és az olvasó népért mozgalom negyedik országos konferenciája idején tapasztalható állapotok között, annyiban talán mégis helyénvaló, hogy mindkét alkalommal nagy lehetőségek tárultak fel az ország előtt, s mindkét helyzet feladta a leckét a művelődésügynek is. A két időpont jellemzésére kiragadott egy-két kifejezés pedig talán érzékeltette, hogy – bár mindkét esetben a történelmi pillanatot megragadásának alkalmáról, lehetőségéről van szó – a történelmi, társadalmi valóság ma kedvezőbb egy jól működő gazdaság, egy önmagát nagykorúsítani képes társadalom megteremtéséhez.

Olvasás és elektronikus összkomfort

A másik lényeges körülmény, amit nem hagyhatunk számításon kívül, amikor az olvasómozgalom helyzetéről tanácskozunk, az az olvasás helyzete a művelődési és szórakozási formák között.

S most ismét paraméterszerű jelzésekre kell hagyatkoznom, ha a szituációt akár csak érzékeltetni is akarom. Az olvasásnak ugyanis olyan viszonyok között kellene teret nyernie, amikor a művelődési és szórakozásformák az elektronikus változatok (tévé, videó, műholdas műsorszórás, hifi torony, személyi számítógép kínálta időtöltési változatok, játékautomaták stb.) irányába tolódnak el, s amikor az audiovizuális összkomfort egyre általánosabbá válik. A térhatású filmek, a lézerszínházi attrakciók, a hangrögzítési és továbbítási találmányok és

a többi műszaki, technikai „csoda” korában élünk. Ezzel együtt mind nagyobb mérvű a szellemi kényelem is, hiszen ezek a kultúraközvetítők beérik a passzív jelenléttel, nem (vagy csak alig) kívánnak szellemi erőfeszítést. A videóklipp nem igényel koncentrációt; miközben pereg, nincs szükség észbeli aktivitásra, lelki készenlétre, erkölcsi nyitottságra, még a fantáziánkat sem kell működtetnünk; persze, hogy kényelmesebb és vonzóbb, mint a hagyományos művelődésformák közül azok, amelyek szellemi aktivitást igényelnek. S ráadásul az információközvetítés eme huszadik századvegi elektronikus szenzációi valóban ámulatra méltó dolgokra képesek, mindenekelőtt az egyidejűség és az élvezeti összkomfort tekintetében.

S ebben a helyzetben néhány „fanatikus” azt szeretné, hogy könyvtárba menjenek az emberek. Most éppen olvasómozgalmi konferenciára gyűlnék össze, hogy megtárgyalják az olvasásra meg a műélvezésre szoktatás haditervét. Hát a földön élnek ezek a hölgyek és urak? Don Quijote nevetségessége, szánalmassága – az egyik kínálózó értelmezés szerint – abból fakad, hogy megrekedt egy letűnt világ normáinál, s miközben az idő új értékrendet hozott, ő a régiék szerint gondolkodott, cselekedett. Vajon nem tűnik-e a mi ügybuzgalomunk is efféle megmosolyogni való délibábkergetésnek, szélmalomharcnak? Az elektronikus kultúrahordozók tömeges előretörése idején nem anakronizmus-e a „Gutenberg galaxis” állásának erősítésén fáradozni? Egy új kommunikációs világ, egy új, vizuális kultúra megszületésének, térhódításának szemtanúi vagyunk, s ahelyett, hogy örülnénk a képi kommunikáció előretörésének, a hagyományosat, az írott szót vesszük védelmünkbe. Azon erőlködünk, hogy a számítógép és az audiovizuális technika házasságából létrejött műszaki szuperberendezések élvezetén és kommunikációs nyelvén felnövő generáció a könyvtárba járjon, noha a házi komputerén (terminálján) maholnap (?) talán már nálunk is szinte minden szükséges információt, filmet, videóklippeket stb. lehívhat. Ráadásul az új meg új olvasnivaló gyártásához annyi papír szükséges, hogy a világon évente Dunántúlnyi nagyságú területen kell az erdőt kivágni, ami ugye tíz év alatt ... húsz év alatt ... És hol fog elférni akárcsak száz év múlva is az a sok könyv?

Tudom, e helyütt nem szükséges megvédenem az olvasást és a könyvtárat, s nem kell érveket sorjázatnom a fenti valóban komoly

kihívással szemben. Az olvasómozgalmi konferencia azonban – úgy gondolom – valamilyen formában kell, hogy érintse a problémát, mert – végső soron – a mozgalom korszerűségéről, létjogosultságáról is szó van. A szórakozási és művelődési eszközök terén bekövetkezett forradalom új vívmányai a könyv és az olvasás néhány klasszikus tulajdonságával nem tudnak versenyezni. Ilyen – egyebek között – az intimitás, a varázslatosság, a képzelet szabadsága, a visszalapozhatóság, az időbeli kötetlenség. Sőt, ki kellene mondani: minden csoda három napig tart, s Nyugaton – ahol korábban zajlott le az elektronika beáramlása a szórakoztatóiparba és a művelődésformák közé – ma már a modern művelődési és szórakozási eszközök hatására – még inkább, mint nálunk – a könyvtárba mennek az emberek, hogy a látottaknak-hallottaknak utánaolvassanak: információikat kiegészítsék, megismerjék a közvetített műalkotás eredetijét, ismereteket szerezzenek az alkotókról stb. S szólnunk kell a könyvnek arról a tulajdonságáról, amelyet a hatvanas évek népszerű kritikusa, satirikus írója, *Hámos György* így fogalmazott meg: „A könyvet... el lehet olvasni, le lehet fordítani, ki lehet jegyezni, vissza lehet lapozni benne, idézni lehet belőle, egymás fejébe lehet vágni vita közben. Egy ezer példányban megjelent tanítás mélyebben hatol be a világ szellemi közegébe, s nagyobb felfordulást okoz abban, mint egy százezer példányban megjelent rádió- vagy tévéelőadás. Ha innen szemléljük a dolgot: a könyv tömeghatása emberibb, mélyebb és maradóbb, mint a legendás vagy rémületes tisztelettel emlegetett televíziós tömeghatás.”

Ki kellene azt is mondani, hogy a passzív művelődés személyiségalkító erőként nem hatékony. Ízlést, világnézetet, erkölcsi értékrendet, érzelmi világot csak az a művelődési, szórakozási gyakorlat fejleszt, amelyben aktívan megdolgozunk az ismeretek, az élmények birtokbavételéért, amelyben nem csak elviseljük – passzív fogyasztóként – az előttünk lepergő vagy elhangzó információkat, hatásokat.

S az olvasás védelmében tudatosítani kellene *dr. Hámosi József* agykutató azon tételét, melyet a Kossuth Rádió 1988. július 12-i „Tűnődés a tünetekről” című műsorában (17 óra 02 perckor) fogalmazott meg arról, hogy az emberi agy, különösen pedig a memória fejlesztése, kondicionálása terén milyen fontos szerepe van az olvasásnak.

Úgy gondolom, elkerülhetetlen annak az új-

bóli megerősítése is, hogy a művelődés rendszerében a jövőben is kiemelt helye van a könyvtárnak. Továbbra is művelődési alapintézmény, mindenfajta művelődési tevékenység nélkülözhetetlen bázisa. A korszerű közművelődés, a tudományos kutatás a jövőben is csak könyvtárközpontúan képzelhető el, s a könyvtári szolgáltatások semmi mással nem pótolhatók. Azon kell tehát lennünk, hogy művelődési rendszerünk tengelyébe állítsuk a könyvtárat, melyhez mint küllők csatlakoznak a művelődés és tudomány egyes területei. A könyvtárnak ugyanakkor ebben a művelődési és tudományos rendszerben minél eleveőbb kapcsolatban kell lennie a közművelődés, a közélet és a tudomány területeivel, s – megbízható információbázisként, vonzó művelődési színtérként – minél gazdagabb szolgáltatásokkal kell szolgálnia a könyvtárak használoit.

S mindehhez két megjegyzés is kívánatos. Az egyik: nemcsak azért hirdetjük a művelődés könyvtárközpontúságának elvét, mert a közművelődés többi ágazatának is a könyvtár az információbázisa, hanem azért is, mert tudjuk, hogy – mint már utaltunk rá – az audiovizuális eszközök korszakában is pótolhatatlan előnyei vannak az írott szónak. Míg ugyanis a

film, a tévé, a rádió ismeret- vagy élményanyaga a befogadótól független időpontban és ütemben leperreg (s az vagy megfelel a befogadónak, vagy nem), addig a könyvet és a folyóiratot az olvasó a számára legkedvezőbb időpontban ütheti fel, és a neki legmegfelelőbb ütemben tanulmányozhatja vagy élvezheti, s ha nem ért valamit, vagy ismét el akar gyönyörködni benne, visszalapozhatja. Ezért ki kell mondanunk, hogy a tömegek művelődésében és szórakoztatásában olyan előnye ez a könyvtárnak, mellyel egyetlen más eszköz sem versenyezhet.

A másik megjegyzés pedig, hogy amikor a könyvtáraknak nagy jelentőséget tulajdonítunk, számításba vesszük azokat a lehetőségeket is, melyeket a könyvtárak kölcsönzésen túli szolgáltatásai jelenthetnek (rendezvények, irodalmi és könyvbarát kisközösségek, zeneműtár – vagy akár videoszoba, olvasótermek, tanulószobák, együttműködési lehetőségek a közművelődés többi területével, tájékoztató szolgálat stb.), s ezért a könyvtárral mint művelődési színtérrel is számolunk. (Arról nem is szólva, hogy a könyvtár az újonnan szerveződő egyesületek, társaságok otthona is lehet.)

Mindezek alapján arra kell törekednünk, hogy az állampolgárok minél nagyobb tömegeit a könyvtárakba szoktassuk, a tudás, az érzelmi, erkölcsi gazdagodás tárházába, ahol – az egyéni művelődés látszata ellenére – a közösséghez való tartozás és a közösséghez, a „helyi társadalomhoz” való magasabb szintű kötődés impulzusaival is feltölthetnek.

Meggyőződésem, hogy a könyvtárak helyének, szerepének illetéknéppeni felfogása, elhelyezése a művelődési és szórakozási formák között korszerű, s e felfogás következetes realizálása megtérülő haszonnal jár.

Nem csupán olvasásról van szó

Éppen két évtizede folyik egy társadalmi méretű, célirányos erőösszpontosítás annak érdekében, hogy az olvasási kultúra meglehetősen alacsony szintjén álló népünket olvasó néppé neveljük. A vállalkozás célja, hogy a nem olvasókkal megszerettesse az olvasást, a már könyvbarátokat pedig igény szintjükben, műértő kvalitásukban fejlessze. Az olvasó néprért mozgalom húsz évvel ezelőtti felhívása sajnos ma is időszerű. Mert – noha az elmúlt két évtized alatt jelentős változások következtek be a társadalom életében – az olvasási kul-

túra színvonala lényegesen nem emelkedett. Az előttünk álló feladatok is azt indokolják, hogy a felhívásban megfogalmazott célok érdekében eredményesebben tevékenykedjünk. A társadalmi kibontakozás programja és a jövőnkért érzett felelősség mind sürgetőbben veti fel az általános és szakműveltség emelésének, a demokrácia és a közéleti kultúra fejlesztésének, az erkölcsi, izlésbeli állapotok javításának, a felelősségtudat és a kreativitás érvényesülésének szükségességét. Mindehhez pedig elengedhetetlen a műveltség – s ezen belül az olvasási kultúra – színvonalának emelése. Az olvasó néprért mozgalom ennek kíván egyik kerete, váza lenni. Az olvasásra épülő – de a film, a színház, a zene és a többi művészeti ág, valamint az amatőr művészeti mozgalom és a tömegtájékoztatási eszközök hatásaival is számoló – művelődés társadalmi mozgalma mind az állami, mind a politikai, társadalmi vezetők, mind pedig a művelődésügy szakembereinek, aktivistáinak az eddiginél céltudatosabb, összehangoltabb, gyakorlatiasabb és hatékonyabb munkáját igényli.

Ezért országosan és helyileg egyaránt feladatok jelentkeznek a könyvbarátok táborának szélesítése és az olvasás művészetének terjesztése érdekében. A feladat a könyvbarátoktól, az állami és politikai vezetőkől, KISZ-től és az alternatív szervezetektől, mozgalmaktól stb. egyaránt további erőfeszítéseket igényel. Ennek stratégiáját és taktikáját kell újragondolnunk.

Az újragondolás fontos szemléleti elemének tartom annak az alapelvnek az érvényesülését, hogy nem egyszerűen az olvasók, a könyv- és folyóiratfogyasztók számának önmagáért való szaporításáról van szó, s nem is az irodalmi széplelkek elburjánztatásáról, hanem a társadalom előbbre jutásához nélkülözhetetlen műveltségbeli feltételek megteremtésének segítéséről az olvasás oldaláról. Ennek a felismerésnek evidenciává kell válnia, s széles körben tudatosítani kell, hogy az olvasottabb embernek több az esélye arra, hogy emberszabásúbb társadalmat rendez be, hogy a műszaki fejlettség és az életszínvonal magasabb fokán működötteti a választott társadalmi alakzatot, hogy igazságosabb beleszólási lehetőségeket teremtsen a közügyek intézésébe és a javak elosztásába, hogy a morál magasabb szintjét gyakorolja. Mindehhez műveltség kell, s ezt az olvasási kultúra szintjének emelésével is segíteni lehet. (Még ha nem is közvetlenül, s nem is mindig

ugyanis, hogy az ügy sokak szemében kimerül abban, hogy gyerekek szűk köre számára néhány napos olvasótábort szerveznek. Mások a könyvbarát mozgalomban, ismét mások az olvasókörökben vélik látni az olvasó népért mozgalom fő formáját. Vannak, akik infantilis olvasztási kampányokkal azonosítják a mozgalmat. Nem vonom kétségbe mindezek létjogosultságát („infantilis kampány” helyett persze átgondolt akcióra gondolok), de szerintem ezek a „jó, ha ilyen is van” kategóriába tartoznak, s nem képezhetik az olvasómozgalom gerincét, fő vonulatát. Hogy mi ez a gerinc, hogy mi is kellene, hogy a fő vonulat legyen, arról mindenképpen szót kellene váltani. Miként arról is, hogy a hangsúlyokat hogyan osszuk el az olvasótábor, az olvasókör, az olvasópályázat, a könyvbarát mozgalom és a többi lehetséges forma között.

Konstruktivitás és a lehetőségek kitégítése

Nagyon fontosnak tartom – és ez talán az eddigiekből is érzékelhető volt –, hogy – amint mondani szokás – koncepciónk legyen az előbbre jutásra. (Hol tartunk, hová akarunk jutni, milyen utat kell és hogyan megtennünk, a távlati célt szem előtt tartva kinek mi a napi teendője, milyen feltételeket keil ehhez előteremteni stb.) Sok múlik azon, hogyan sikerül ezt kidolgozni és a különböző szervekkel elfogadtatni.

Rendkívül fontosnak tartom, hogy képesek legyünk ráhangolódni mindarra az újra, ami napjaink Magyarorszáგában készül, s hogy képesek legyünk felismerni és képviselni a reform, a társadalmi megújulás művelődéspolitikai megfelelőjét, az olvasás mozgalmának új viszonyok közötti változatát. Ehhez pedig – úgy gondolom – az is kell, hogy a művelődésügy – a sok agitprop-kényszerpályás tévelygés, aktuálpólos „naprakészség”, a szervezők befektetett hitének aránytalanul alacsony hatásfokú megtérülése után – végre rátaláljon a saját útjára, s fel tudjon pörögni a gazdaság, a közélet utóbbi hónapokban tapasztalható, ígéretesnek tűnő fordulatszáma. Ezért szerintem az öntevékenység, a helyi kezdeményezések, a művelődési alternatívák, a demokratikusan szerveződő kulturális egyletek, testületek, kaszinók, népfőiskolák, könyvtárak kisközösségei, olvasókörök, klubok, közösségi házak, irodalombarát szakkörök és az önszerveződés,

automatikusan.) Ezért kell az olvasómozgalom.

Hasonlóan fontos szemléleti kérdésnek tartom azt is, hogy ne egyszerűen csak olvasásra akarjuk szoktatni az embereket. A művelődés igényét és készségét kell felébreszteni, kifejleszteni és tartósítani, napi szükségletté fejleszteni bennük. Vagyis az olvasómozgalom egy szélesebb körű társadalmi művelődési program kell, hogy legyen, amely ugyan az olvasást helyezi középpontba, arra épül, de tudatosan számol azokkal a művelődési és szórakozási hatásokkal is, melyeket a televízió, a rádió, a mozi, a művelődési ház, a kiállítóterem, a művészetekkel való öntevékeny foglalkoztatás, a színház és az egyéb műveltséggyarapító lehetőség hordoz. Az olvasómozgalom tehát – az én felfogásomban – komplex művelődési stratégia, amely – az olvasási kultúra fejlesztése mellett – törzse lehet a sokoldalú művelődésnek, s amelyből élő elágazások fakadhatnak a többi művelődési lehetőség irányába. (Mindebből persze nem következik, hogy az olvasómozgalom egyenlő a közművelődés egészével, s hogy művelődésügyünk bajai az olvasómozgalmon kérhetők számon.)

Mi is valójában az olvasómozgalom? Szeretném, ha ezt is sikerülne tisztázni. Azt látom

alulról építkezés hasonló kulturális formái irányába kellene nyitnunk, és eltökélten, következetesen végig kellene vinnünk, hogy a kulturális élet minden szektorában gyökeres változás szükséges a szemléletben és a gyakorlatban egyaránt. (A politikai intézményrendszer reformjával egyidejűleg a művelődési intézményrendszer reformját is végre kellene hajt-nunk.)

Hasonlóan fontos azonban magának a konferenciának a konstruktivitása, realitásérzéke is. Ha panaszkonferenciává, siránkozó fórum-má sikeredik, vagy ha a „Most aztán jól oda-mondogatunk” vagy az „Az semmi, ezen tes-sék megdöbenni!” – mentalitás lesz a domi-náns tónus, nem sokra megyünk a rendez-vénnyel.

Mi sem könnyebb, mint olvasási kultúránk (és művelődési gyakorlatunk) jelenlegi állapo-tán felháborodni, kirívó példákat lobogtatni, ingerülten ezt is, azt is számon kérni. Úgy gondolom ezért, hogy a konferencián főleg olyanoknak van helyük, akiknek a kibontako-zás mikéntjéről van mondanivalója, akik – a (nem éppen rózsás) helyzet reális ismeretében – képesek a cselekvés irányára, formájára, módszerére, szervezeti keretére, az anyagi, személyi tartalékok mozgásba hozatalára konstruktív javaslatokat megfogalmazni. Azért, hogy felfedezzük a kanálban a mélye-dést, hogy kipanaszkodjuk magunkat, hogy úgy általában értekezletezgjessünk, nincs értel-me összejönni; ez még a pangás éveiben is bűn volt.

Szellemi honvédelem

Értékrendzavarokkal küszködő világban élünk. A felsorolhatatlanul sok szimptóma kö-zül talán elég, ha csak olyanokra utalok, mint hogy a művészetek, a humán ismeretágak hát-térbe szorulóban vannak (legalábbis a tömegek körében); mindinkább leértékelődnek az olyan emberi erények, mint az empátia, a jó modor, a tisztesség stb.; mind többen választanak nemkívánatos ideálokat, példaképeket; terjed a durvalelkűség, a harácsolás, a Forma-1, a motocross fémjelezte száguldás- és vakmerő-ség-imádat; s terjed mindaz, ami a kiegyensü-lyozott, szép emberi élet, a harmónia ellen hat. És – amint *Fekete Gyula* már kimondta – kul-túrzsenny önti el az országot (az aluljáró – de így is írhatom: alul járó – irodalomtól, a rock-zenének titulált – de szórakoztatóiparinak is

csak jóindulattal nevezhető – termékektől kezdve a videokazetta-feketepiac „alkotásain” át, a hivatalos műsorszórázó intézmények giccs-özönéig, szinte végtelen a skála), s bizony szükség lenne a szellemi honvédelem megszer-vezésére.

Értékrendzavaraink tüneteit számba venni nem az én feladatom (képtelen is lennék rá). Így sem tudom azonban megállni, hogy ne szóljak még egy jelenségről: arról, amit legin-kább apparátnyiki, csinovnyiki mentalitásnak nevezhetünk. Azért említem, mert ez is pél-dázza, hogy a közélet, az emberi viszonyok tisztításához mennyire elengedhetetlenül fontos a pallérozottság. A tudásában és jellemében (no és olykor pozíciójában) bizonytalan hiva-talnok számára többnyire a konformizmus, a szervilizmus kínál fogódzót. A felsőbbtség igé-nyeinek mindenkor megfelelni akarás, a főnöki elképzelés fenntartás nélküli kiszolgálása, a hajbókolás, a törleszkedés, a túlzott óvatosko-dás, az „önálló” vélemény olyaténképpen megformálása, hogy a „Főnök” azt a választ kapja, amit hallani kíván, a sorból kilógni nem akarás, az alattvalói rettegés, hogy „jaj, a Fő-nök meg legyen elégedve”, hogy „jaj, a Főnök mit szól hozzá?” (s közben „lefelé” a hatalmat játszani, s az ügy, amit szolgálni kéne, másod-lagossá válik, s nem vagy csak esetlegesen jut előbbre), mind-mind egy olyan hamis érték-rend mutatói, amelynek a megváltoztatásához – miként az értékzavar általános felszámolásá-hoz is – műveltség, műveltség és műveltség kell. Ugyanis a jellembeli tünetek kezelésére is – ha nem is kizárólagosan – a műveltségterápia (és sok-sok művészeti hatás) lehet az egyik megoldás. Mert a kellő felkészültségű és erköl-csi normáit a műalkotások hatása alatt alakító ember stabilan áll a lábán, nem szorul (és nem is vállalkozik) elvtelen manőverekre.

A jelenség másik oldala is tarthatatlan, hogy tudniillik a kiválasztódásnak és megmaradás-nak sokszor még ma is feltétele a képesség, a hajlandóság az asszimilálódásra, a beolvadás-ra, az arcnélkülivé válásra, az önálló gondolat-nélküliségre, a testület igényeinek megfelelő gyalulhatóságra. Ennek felszámolása viszont az ilyen vezetők morális felnövesztését, megújulási képességét igényli, melyben szintén sokat segíthet a műveltség és természetesen a katarzis minél gyakoribb megélése. (Megérne egy kü-lön „misét” az is, hogy a demokrácia érvénye-süléséhez szükséges vitakultúra milyen össze-függésben van az olvasottsággal, a műveltség-gel.)

Hogy hogy kerül mindez ide? Úgy, hogy értékrendzavarunkon is csak úgy tudunk úrrá lenni, ha – a gazdasági és egyéb feltételek javításával párhuzamosan – a művelődés (nem utolsósorban az olvasómozgalom) eszközeivel is segítünk az embereknek feljutni a kívánatos erkölcsi, világnézeti, humanizációs magaslatra. Hogy ehhez a szépirodalom milyen hatalmas segítséget adhat, azt ehelyütt fölösleges lenne bizonyítani.

Szemellenzõ nélkül

Lukács György a Kortárs 1969. évi 4. számában – az akkor még új gazdasági mechanizmus szemléleti veszélyeit látva, az ökonomizmusból kiinduló finánciális gondolkodástól félve – a következõ, ide tartozó szavakat mondja: „... az emberek igenis olvassanak, és az olvasásuk révén önálló tájékozódásra tegyenek szert, ami nélkül a szocialista demokrácia nem valósítható meg... A szocializmusnak az az érdeke, hogy minden ember maga tudja megmondani minden kérdésben – megfelel-e ez vagy az az õ életvitelének vagy sem. Hogy ezt az emberek a kultúra segítségével nélkül meg tudnák tenni, ki van zárva. Ha valaki közülünk, egyszer politikailag helyesen foglal állást egy kérdésben, ki tudná megmondani, hogy ebben Homérosznak, Shakespeare-nek vagy Tolsztojnak mennyi szerepe van?”

Szinte ugyanezt a gondolatot folytatja *Huszár Tibor*, amikor 1986-ban, a XVI. vészprémi tévétalálkozó záróünnepségén – immáron napjaink reformjáról – így fogalmaz: „A magyar gazdaság reformja – reméljük – a nehézségek ellenére is jövedelmezõbbé, dinamikusabbá teszi gazdaságunkat. Az áru- és pénzviszonyok azonban a tervgazdaság feltételei között sem mellékhatás nélküli gyógyszerek. Azokban a szférákban, ahol a pénz törvényei hatnak, az »élet« konstrukcióját sokkal inkább a »tények hatalma«, mint a »meggyõzõdés» ere-

je« határozza meg. Márpedig annak a szocialista világnak, amelynek megteremtésén fáradozunk, s amelyben hinni akarunk, a polgárait nem mozgathatják csak rideg érdekek. Nem adhatjuk fel a reményt, hogy az árufetizmus visszaszorítható, s hogy az új erkölcsiség úttörõi vagyunk. E cél megvalósításának nélkülözhetetlen eszköze a mûvészet. Mert a feladat nemcsak a hiány leküzdése, az anyagi szükségletek kielégítése, hanem a szellemi szférában jelentkező, részben örökölt, ám napjainkban újratermelődő szükségletnélküliségnek megszüntetése, új szükségletek létrehozása.”

Azt gondolom, hogy a konferenciának a reform és kultúra, kibontakozás és olvasómozgalom kérdéskörben valahogy így kell gondolkodnia, éppen azért, mert az irodalmi nevelés keretein túlmutató ügyrõl van szó.

Azért kell minderre figyelmeztetnünk, mert a gazdaságra orientált, piacentrikus világunkban (no és társadalmunk már érintett, átmeneti értékrend szerint kalibrált életében) megnõ a veszélye a technokrataságnak, a fõkönyvelõi szemléletnek, a szemellenzõs gondolkodásnak.

*

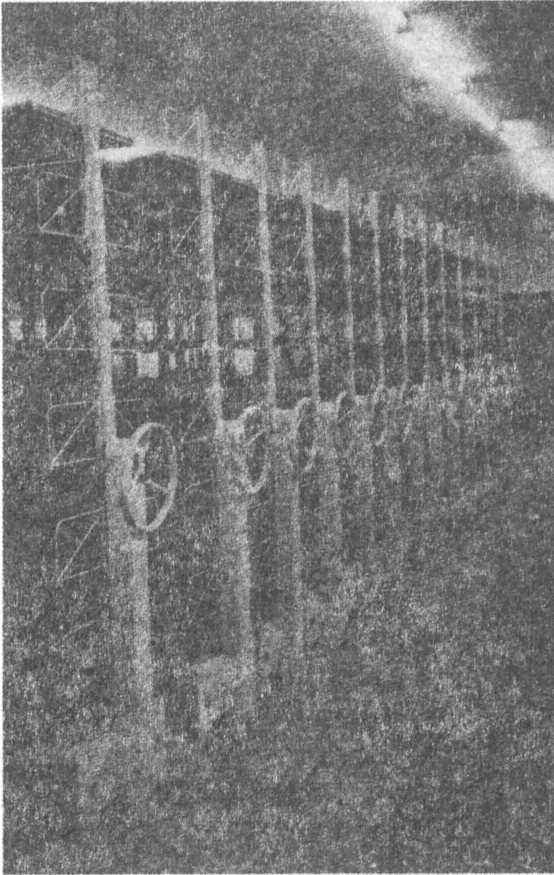
A reform, a gazdasági és társadalmi kibontakozás, megújulás végigvitele elképzelhetetlen a tömegek jelenlegi ismeretszintjén, a demokráciával való élni tudásuk mostani fokán. Értékrendjük fejlesztése is számos teendõt ad. A szórakozás- és művelõdésformák átstrukturálódása, a művelõdésre fordítható egyéni és állami összegek csökkenése (a forintban kifejezhető szám növekedése ellenére is) és az olvasó népert mozgalom lefékezõdése nehezíti az állapotokat aggodva figyelõ, azokba belemenyugodni nem akaró, kiutat keresõ „hívõk” helyzetét. Ilyen viszonyok között milyen legyen és mit tegyen az olvasómozgalom? Erre kellene, hogy feleletet adjon az olvasó népert mozgalom IV. országos konferenciája.

Füleki Mihály

KÉRÉS A SZERZÕKHÖZ

A Könyvtárosnak szánt írásokat oldalanként 26 sorral, soronként 58 leütéssel kérjük gépeltetni. A kézirat végén, illetve a fényképekhez csatolt kísérlévlben kérjük feltüntetni a szerzõ nevét, személyi számát, lakáscímét, munkahelyi beosztását és munkahelyének címét

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

MERABONA

és

TÉKA

típusú bútorainkat,

melyek

IRINGÓ

alvázra szerelve

tömörraktárak

berendezésére is

alkalmasak

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

**Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:
CAVALLONI GYÖNGYI**

Budapest XXII., Csap u. 14/a. 1222

Telefonüzenet: 663-226

A Fővárosi Sütőipari Vállalat központi szakszervezeti könyvtára új helyet kapott. A vállalatnál a hatvanas évek óta van szakszervezeti könyvtár, amely a hetvenes években került a Hős utcai helyiségbe, ahol az utóbbi időkhöz központként működött. Mivel azonban alaposan kinőtte régi helyét (30 négyzetméterre már tizenötezer kötet jutott), a közel-múltban új helyet, raktárat és berendezést kapott a Hungária körüti Kenyérgyárban.

Az új könyvtár hetven négyzetméteren mintegy harminchárom ezer kötetnek teremt szálláshelyet, ebből a tényleges állomány mintegy huszonhatezer, a többi megszűnik tizenhét letéti állomány között. Az üzem dolgozóinak a fele olvasó (ezerkilencszázból hozzávetőleg kilencszáz). Az állományt raktári katalógus, külön letéti katalógus, címszókatalógus, valamint külön szak- és szépirodalmi katalógus teszi áttekinthetővé.

Szép, tiszta, tágas és világos a könyvtár új otthona – s ezenfelül templomian csendes is, hiszen ebben az üzemeiségben jelenleg csak éjszakai munka folyik. Mégis van két komoly gond, amellyel a könyvtár vezetőjének, *Hatala Istvánnak* meg kell küzdenie. Az egyik, hogy a tizenhét letéti könyvtár és a két központ (mert az maradt a Hős utcai régi könyvtár is) ellátásához legalább egy félállású munkatárs kellene még. A másik, hogy – többek között éppen a kizárólagosan éjszakai műszak miatt – az új helyet sokkal kevésbé látogatják a vállalat dolgozói, mint a régit, amit megszoktak és megszerettek. Ennélfogva *Hatala Istvánné* most egyszerre két helyen dolgozik: kedden és csütörtökön a régi helyen kölcsönöz, szerdán az újon. A katalógusok azonban csak az utóbbiban használhatók (igaz, az olvasók szivesebben fordulnak a könyvtárhoz, mint hogy ezekben kutassanak), s egyébként is „kiesik az útból” a dolgozók legtöbbször az új könyvtár. Persze a szokások változhatnak, van remény arra, hogy ez a szép, „méretes”, kitűnő-

en kialakított új könyvtár magához csábítja a régihez ragaszkodó olvasókat, kínálatával új vonzáshálózatot alakít ki. Annál is inkább várható ez, mert az olvasóközönség nagyon igényli a személyességet, közvetlenséget, a bizalmas beszélgetések lehetőségét, ehhez pedig igazán kiváló teret, környezetet biztosít a szép új könyvtár. (A. R.)

Az utóbbi évek talán legjobb könyvtári tárgyú publicisztikáját jelentette meg *Nógrádi Gábor Lásuk, uramisten...?* címmel, az *Új Tükör* október kilencedikei számában. A fő helyen hozott írás a szekszárdi vándorgyűlés kapcsán azon tündöklik el, miként lehet, mert hisz nyilvánvaló, hogy erre lenne szükség, megszüntetni a könyvtárakat. A szerző – igen helyesen – úgy véli, az eddig alkalmazott módszerek (fenntartási összegek csökkentése, támogatások lefagrasztása stb.) hatékonyak bár, de meglehetősen lassúak, és a könyvtárosok, ez a „mindenre elszánt” népség „fogcsikorgatva bár”, de túléljük egyelőre ezt is. Ezért radikálisabb eszközökre van szükség, *Nógrádi Gábor* javasol is nem egyet. Mint írja, „ha tanácsaimat betartják, minden akadály elhárulhat a könyvtárak megszüntetése elől”. Szól arról is, mikor mondhatjuk majd, hogy célhoz értünk: „amikor az első magyarok artikulálatlan kiáltásokkal felkapaszkodnak a Népköztársaság úti fákra”. A remek szatírárt, kiváló ötleteket tartalmazó írást mindenkinek érdemes elolvasnia, akinek figyelmét eddig elkerülte volna.

Könyvtáros szerepben áruhás olvasó – ez lehetett volna a mottója annak a tanácskozásnak, amelyen a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár maroknyi, de lelkes könyvtáros csapata megvitatta a közművelődési könyvtárügy megújulásának egyik lehetséges útját. Az oly sok kedélyt fölborzoló családi és kétfedeles könyvtárak működési tapasztala-

Holmi

tai, megvalósulási esélyei kerültek terítékre a „két szomszédvár” szakembereinek eszmecseréjén. *Kiss Jenő*, az FSZEK főigazgatója bevezető előadásában áttekintette azt az immár öt éves folyamatot, amelynek eredményeképpen ma az FSZEK hálózatában, Algyőn, Kenderesen, Debrecenben, Isaszegen és másutt már működnek az állományt másfajta elrendezésben találó könyvtárak. Jó tudni, hogy az ország számos városában, községében is vannak könyvtárosok, akik egy, a használóhoz barátságos könyvtármodell megvalósításán fáradoznak, s bár nem gondolják, hogy ez az egyetlen lehetséges út, mégis vállalják a kísérletezés buktatóit is, általánosítható tapasztalatait is. *Havas Katalin*, az FSZEK IX. kerületi főkönyvtárának igazgatója gyakorló könyvtárosként szövegezte a tanácskozáshoz. Hangsúlyozta, hogy aki vállalkozik erre a szellemi kalandra, annak igen nagy „terepismeretre”, könyvtárismeretre, állandóan friss szellemi kondícióra, kreativitásra van szüksége. S hogy mennyire fontos az olvasói igényeket és a könyvtári szolgáltatásokat egymáshoz közelíteni, annak ékes bizonyítékát adta az olvasásszociológiai felmérés, amit *Barczy Zsuzsa* folytatott a már ilyen elveken működő könyvtárakban, s amelynek első összefoglaló ismertetését adta a tanácskozáson. S ez még mind nem elég, mert ha a „külső” és „belső” harmóniáját nem sikerül megteremteni, akkor diszfunkcionálisan működik a szervezet. Ez volt a vezérgondolata *Papp István* diáképes előadásának, amely mind-azon túl, bár nem pótolva a valódi élményt, a konferencia színegyére varázsolta a könyvtárak hangulatos belső tereit. A konferencia

résztevői megtekintették az Isaszegi Nagyközségi Könyvtárt, amelynek munkatársai nyitott, a világra fogékony, friss szellemiséggel próbálták kialakítani a község „agoráját”. (Farkas Lászlóné)

Harmadízben rendezték meg Szombathelyen a Savaria Őszi Fesztivál című rendezvényesorozatát. A Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár ez alkalommal könyvtörténeti bemutatóval csatlakozott a résztvevő intézményekhez. A *pannon táj könyvművészete* című kiállítás a XVI. századtól a XIX. század közepéig a történelmi Dunántúl területén működött nyomdászok és könyvkötők munkáiból válogatott. Különösen a kezdeti időszakot, a protestáns vándor nyomdászok tevékenységét reprezentáló műveket sikerült gazdagon képviseltetni. A megyei könyvtár munkáját segítették az ország nagy közgyűjteményei, köztük az Országos Széchényi Könyvtár, az Egyetemi Könyvtár, a Győri és a Székesfehérvári Megyei Könyvtár, valamint két nagy egyházi gyűjtemény: a pápai Dunántúli Református Egyházkerület Könyvtára és a Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár. A kölcsönadott kötetek segítségével a kiállítás a XV–XVI. századi vándor nyomdászat olyan jelentős képviselőinek munkáit mutathatta be, mint *Manlius János*, *Hoffhalter Rudolf*, *Farkas Imre* és *Bernhardt Máté*. A XVIII–XIX. században működött nagy nyomdászdynasztiák: a *Streibig*, a *Siess*, az *Engel* és a *Számmer* családok munkáit is láthatták az érdeklődők. Néhány szép munka reprezentálta a győri, soproni és szombathelyi könyvkötők munkásságát.

A kiállítás örömdetesesen sok érdeklődőt vonzott. Csoportos tárlatvezetésekre is sor került, ami lehetővé tette a kiállított könyvekkel kapcsolatos bővebb ismeretek

szétsugárzását is. A rendezvény sikeréhez hozzájárult a Magyar Bibliofil Társaság, elsősorban *Szántó Tibor* főtitkár segítségével, aki a katalógust és a nagyon szép meghívót és plakátot is tervezte. (T. M.)

Elkészült az Akadémia új könyvtárápülete. November 3-

án avatták fel az MTA könyvtárának új épületét az ötödik kerületi Arany János utcában. A megnyitás előtt sajtótájékoztatót mutatták be az új könyvtárat. *Király István*

akadémikus bevezetőben arról szólt, hogy jóllehet a könyvtár manapság a közérdeklődés periferiájára került, alapvető fontosságú, nélkülözhetetlen intézmény, amely távlatot ad a múlt, a jelen és a jövő felé, „kitekintést a világba”. *Rózsa György*, a könyvtár főigazgatója beszámolt arról, hogy az új könyvtárat a legkorszerűbb számítógépes informatikai berendezésekkel szerelik fel. Ezek már ma lehetővé teszik, hogy a használók hozzájussanak a világ nagy információs központjainak adataihoz, így például az amerikai Kongresszusi Könyvtár teljes katalógusához. Létrejöttek a feltételek ahhoz is, hogy telefax (közvetlen adatátviteli berendezés) segítségével akár Amerikából is lehívjanak sürgős információkat. A főigazgató szólt a tervekről is, arról, többek közt, hogy a hazai nagykönyvtárak közötti számítógépes összeköttetés létrehozása érdekében az Akadémiai Könyvtár, az Országos Széchényi Könyvtár és a SZTAKI társaságot alapított. Az új könyvtárról a *Könyvtáros* természetesen részletes beszámólót fog közölni.

Steinberg, a jeles olvasáskutató panasolja a nyugatnémet olvasáskutatás és olvasáspropaganda siralmas helyzetét a több milliós példányszámú *Die Zeit*ben. Még egy olvasásügyi dokumentációs központot sem sikerült létrehozni – írja. Így aztán „olvasó- és olvasáskutatással, olvasómozgalommal kapcsolatos szemináriumi dolgozatok írásától a legbuzgóbb egyetemi hallgatók is húzódoznak. Joggal, hiszen képtelenek hozzájutni a szükséges szakirodalomhoz. Oktatójuk csak azt ajánlhatja nekik, hogy utazzanak, ha nem is Amerikába, legalább *Budapestre*; ott a *nemzeti könyvtár egyik részlegében* [a KMK szakkönyvtáráról van szó] mindenesetre nagyobb teljességgel találják együtt a legszükségesebb publikációkat, mint bármelyik német egyetemi könyvtár katalógusában”. (K. D.)

Minisztériumi állásfoglalás egyed könyvtári szolgáltatások térítési díjairól

Látóköri

A könyvtárak fenntartása és fejlesztése, állományuk gyarapítása, megőrzése, feltárása, valamint a lakossági alapszolgáltatások biztosítása állami költségvetési feladat, mert társadalmi érdek a múlt értékeinek, a természet és társadalom fejlődését reprezentáló dokumentumoknak a gyűjtése, megőrzése; a tudományt, oktatást, termelést és közművelődést szolgáló információk közvetítése. A lakossági hozzájárulás bevezetése, illetve fokozása a könyvtárak működésében és szolgáltatásaik igénybevétele során hosszú távon sem lehet reális célkitűzés, mert ez jelentős rétegek kulturálódási lehetőségeit veszélyeztetné. Az 1976. évi 15. számú törvényerejű rendeletben meghatározott könyvtári alapszolgáltatások (a könyvtári anyag helybeni használata és arra rendelt részének kölcsönzése; könyvtárközi kölcsönzés eredetiben, a megkeresett könyvtár saját állományából; tájékoztatás a könyvtári rendszerről) ingyenességét ezért fenn kell tartani.

Az állami költségvetés mellett – hangsúlyozottan csak kiegészítő forrásként – célszerű bevezetni az egyéni és társadalmi alapítványokat, a közérdekű kötelezettségvállalás és hagyatékozás rendszerét.

A könyvtárak fejlesztése és a könyvtárosok anyagi érdekelttségének érvényesítése indokoltá teszi, hogy egyes könyvtári szolgáltatásokat térítési díj fejében is forgalmazhassanak a könyvtárak. Az így képződő bevételek az állami költségvetés mellett szintén csak kiegészítő forrásként vehetők számításba. A bevételek alapja állami és intézményi megbízás, vállalati (intézményi) és egyéni megrendelés, valamint a szerződéses munka és a könyvtárosi kollektívák vállalkozása lehet. A térítési díj fejében előállítható szolgáltatások, illetve produktumok fő típusai (a kategóriák nem tartalmazzák a könyvtári tvr. 7. paragrafus a) d) pontjában nem szereplő kiegészítő és mellék munkákat): a) *Bibliográfiai szolgáltatások*: tartá-

lomjegyzék-másolat, current contents; regisztratív bibliográfia (a térítési díj szempontjából specifikálva időhatárok, a feldolgozott dokumentumok típusai és nyelve szerint); annotált, referált bibliográfia (a térítési díj szempontjából specifikálva időhatárok, a feldolgozott dokumentumok típusai és nyelve szerint); tömörítvény, témadokumentáció; szemletanulmány. b) *Felhasználóra orientált szolgáltatások*: a könyvtár saját állományából végzett témafigyelés; több könyvtár állományára alapozó témafigyelés; számítógépes adatbázisból nyert SDI (a térítési díj alapja az adatbázis használati díja, az egyedi profilszerkesztés és a profil kipróbálásának díja külön felszámítható); irodalomkutatás (katalógus vagy bibliográfia alapján – a térítési díj szempontjából itt is specifikálva a feldolgozott anyag nyelve és az információszolgáltatás szintje szerint, a katalógusokból közvetlenül végzett tájékoztatásért természetesen nem szedhető térítési díj); eseti megrendelésre, számítógépes adatbázisból végzett retrospektív keresés; megrendelésre végzett faktografikus szolgáltatás (e körben térítési díj nem szedhető a kézikönyvekből, adattárakból, forráskiadványokból közvetlenül nyújtott tájékoztatásért; különösen nem a magyar kultúrára, a jelenkor társadalmi és gazdasági viszonyaira vonatkozó direkt információszolgáltatásért). c) *Technikai jellegű szolgáltatások*: az a) és b) pont alattiakhoz kapcsolódó vagy önálló megrendelésre készített másolat (xerox, hangzó- és videóanyag) és mikrofilm-technikai szolgáltatás.

A könyvtárak fenti, árbevételt hozó tevékenysége nem veszélyeztetheti a költségvetésből támogatott alapfeladatok maradéktalan ellátását. Az egyes típusok térítési díjának alapja az információs piac kereslet-kínálat viszonya. Ezen belül törekedni kell *intézményi* vonatkozásban arra, hogy a bevételek járuljanak hozzá a könyvtárak műszaki fejlesztéséhez és a sze-

mélyi érdekeltség megteremtéséhez, s biztosítaniuk kell az állami befizetési kötelezettségek teljesítését; a *könyvtárosi kollektívák* vonatkozásában: az árbevételben realizált bértömeg tegye lehetővé – a munka mennyiségével és minőségével arányos – ösztönző díjazást, valamint a vezetők kezdeményező, piackutató, irányító szerepének erősítését.

Az egyes – támogatásra szoruló – rétegek, illetve intézménytípusok számára indokolt az a és c pont alatti szolgáltatások térítési díjából engedményt adni, illetve a díjat elengedni.

Budapest, 1988. július 20.

**Művelődésügyi Minisztérium,
Könyvtári Osztály**

Hírek az IFLA életéről

Az IFLA Journal 1988/3. számának hírvivata alapján

Az IFLA titkársága részletes pénzügyi beszámolót közöl az 1987-es évről. Az összes működési bevétel és kiadás 980 ezer holland forintot tesz ki, s ehhez jönnek még a különféle célokra tett alapítványok, támogatások, illetve az ezek terhére eszközölt kifizetések: például a kutatási programokra és szemináriumokra 350 ezer holland forint (ebből 225 ezer érkezett az UNESCO-tól), a fejlődő országok könyvtárügyét szolgáló Margreet Wijnstroom Alapra 22 ezer, a magprogramokra a nemzeti könyvtáraktól 203 ezer holland forint. Egyébként az UNESCO-val két újabb szerződést írtak alá, az egyik egy tizenöt perces film arról, miképpen kell természeti csapások esetén a könyvtári állományt menteni, a másik egy dokumentum-ellátó rendszer létrehozhatóságának megvizsgálása a Karib-tengeri övezetben.

A végrehajtó bizottság 1988. április 13–14-i ülésén a következő kérdésekkel foglalkozott: az 1988. évi költségvetés, a tagdíjak és a szavazati jogok, a támogató tagság bevezetése, az NCLIS-től (National Commission on Libraries and Information Science – a Könyvtárak és az Információtudomány Országos Bizottsága, USA) és a CIDA-tól (Canadian International Development Agency – Kanadai Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség) érkezett anyagi támogatás, az ötödik magprogram, az ALP (Advancement of Librarianship in the Third World – a Harmadik világ könyvtárügyének előmozdítása) megzilárdítása.

A szakmai bizottság 1988. április 11–12-én tartotta ülését. A napirenden lévő ügyek: a szervezeti egységek közötti kommunikációs

kapcsolatok, egyes IFLA dokumentumok spanyolra – immár az IFLA újabb hivatalos nyelve – való fordítása, a konferenciaeredmények értékelésének módszere, az ALP magprogram, a szervezeti egységek vállalkozásainak finanszírozása a prioritási rend alapján, a soron következő IFLA konferenciához kapcsolódó előszemináriumok (1989, Párizs: a dokumentumokhoz való hozzáférés; 1990, Stockholm: a közművelődési könyvtári politika), az 1986–1991-es középtávú program második kiadása.

A magprogramokat irányító bizottság 1988. április 13-i ülésén az UDT, a PAC, az UAP és az UBCIM program kérdéseivel foglalkozott. Figyelmet érdemel az UDT (Universal Data-flow and Telecommunication – egyetemes adatáramlás és távközlés) két projektje: 1. a National Library of Canada és a British Library Document Supply Centre megvizsgálja egy bemutató megszervezésének lehetőségét, miképpen lenne megvalósítható a könyvtárközi kölcsönzési kérdések számítógéptől számítógéphez való továbbítása emberi közreműködés nélkül, s az újonnan kifejlesztett OSI (Open Systems Interconnection – nyitott rendszerek összeköttetése) és ILL (Interlibrary Loan – nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés) kérélapok felhasználásával; 2. egy munkabizottság felállítása annak megvizsgálására, milyen technikai kérdések és követelmények merülnek fel nemzetközi szinten az OSI kérélapok könyvtárközi kölcsönzési alkalmazásában.

A földrajzi szakkönyvtárak szekciója több projektjének állásáról tudósít: a térképgyűjte-

mények nemzetközi címjegyzéke, a térkép-gyűjtemények gondozása a fejlődő országokban, a térképgyűjtemények kezelésének gyakorlati kézikönyve, a térképbibliográfiai dokumentáció, mikro- és digitális kartográfiai információ.

Az információs technológia szekciója és a British Library közös tanulmánya azt vizsgálja meg, hogyan lehetne az online olvasói katalógusok céljaira használni a CD-ROM technikát.

A nemzeti könyvtárak szekciója azt tervezi, hogy a British Libraryben összegyűjti a világ valamennyi nemzeti könyvtáráról szóló publikációkat és egyéb dokumentumokat. Ezért kéri a nemzeti könyvtárakat, küldjék meg kiadványaikat és belső anyagaikat, különösen éves jelentéseiket a következő címre: *Maurice Line, Chairman of the Section of National Libraries, The British Library, Boston Spa, Wetherby, West Yorkshire LS23 7BQ, Anglia.*

A gyermekirodalom dokumentációs központjainak kerekasztala a következő projektekhez kéri az érdekeltek közreműködését: a gyermekirodalommal foglalkozó dokumentációs központok címjegyzékének felrészítése; irányelvek a gyermekkönyvek országos vagy regionális központjai számára; a dokumentációs központok munkatársainak személycseréje.

Az alábbi konferenciákról található beszámoló ebben a számban: a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés kérdései a Karib-tengeri övezetben (Martinique, 1988. május 14.), a könyvtári anyagok konzerválása és restaurálása (Lipcse, 1988. május), a hivatalos kiadvá-

nyok kezelése (Rabat, 1987. szeptember 21–25.) és az UAP Thaiföldön (Pattaya City, 1987. augusztus 5–7.).

A folyóirat ebben a számában közli a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés 1987-ben revidált alapelveit és eljárási rendjét.

Megjelent egy fontos UNESCO kiadvány második kiadása, amelynek elkészítésében számos, az IFLA-ban aktív, nemzetközi szaktekinetély (köztük *Vajda Erik*) vett részt. Címe: *CCF: The Common Communication Format*. E formátum kifejlesztésének fő célja, hogy részletes és strukturált módszert nyújtson a számítógéppel kezelhető bibliográfiai leírások kötelező és választható adatalemeinek rögzítésére, hogy lehetővé váljék két vagy több számítógépes rendszer közötti adatcseré. A 196 lapos kiadvány a rendszertervezők hasznos segédlete. Térítésmentesen megrendelhető az alábbi címen: UNESCO PGI, 7 Place de Fontenoy, 75700 Paris; a megrendelésen szerepeljen ez a hivatkozás: PGI-88/WS/2.

Az UNESCO munkatársai, valamint *Hans-Peter Geh*, az IFLA elnöke és *Charles Kecskeméti*, az ICA (International Council of Archives) titkára 1988 májusában Leningrádban felkereste a Szovjet Tudományos Akadémia Könyvtárát, hogy megvizsgálják a nemzetközi közreműködés lehetőségét a tűzvész okozta károk helyreállításában. Szó van 188 ezer elégett idegen nyelvű mű mikrofilmen való rendelkezésre bocsátásáról, s a számba jöhető restaurálási módszerek külföldi műhelyekben való tanulmányozásáról. Jelenleg 225 ezer restaurálásra váró értékes kötetet őriznek mélyhűtőkben. (P. I.)

Pál Rita

Mindössze hatéves alkotói pálya – és szokatlanul érett rajzoló karakter – ez az, ami az alig néhány tényt felsorakoztató életrajzból azonnal feltűnik. Pál Rita 1962-ben született, s aktív rajzoláshoz csak húszévesen kezdett, noha gyermekként már rajzolt a maga alkotta mesékhez: „hogy a mese hihetőbb legyen”. Értelmiségi – irodalmár – szülők lányánál ez természetes, akárcsak a többi művészeti ág iránti érdeklődés: Pál Rita ének-zene tagozatra járt a pécsi Kodály Gimnáziumba, majd harmadiktól levelező tagozatra járván esténként amatőr színelőadásokban játszott, s közben újságkihordásból támogatta korai önállóságát. Az viszont már nem olyan természetes, hogy még ugyanabban az évben, 1982-ben, amelyben a Haraszi Pál festőművész irányította rajz körben rajzolni kezdett, már szerepelt kiállításon: a Baranyai Amatőrök tárlatán. Minden jel arra vall tehát: a *készség* az ő esetében valóban alapfokú *kész*-séget jelent, a hölgy teljes fegyverzetben bukkant elő kíváncsiságának és útkereséseinek labirintusából. A rövid pálya ezen túl is egyértelműen sikeres: 1983-ban az Országos Amatőr Kiállításán ötödik, 1984-ben, majd 1987-ben a pécsi Megyei Tárlaton szerepel, 1985-ben ugyanitt díjazást kap egy munkájáért, valamint részt vesz Budapesten a *Baranya bemutatkozik* című kiállításon. 1986-ben a Stollwerk-csoport tagjaival állít ki a pécsi Ifjúsági Házban, s az 1987-es Megyei Tárlaton is szerepel. Mindeközben 1985-től jelennek meg rajzai az *Élet és Irodalomban*. Kortársai közül *Gross Arnold*, *Balla Margit*, *Banga Ferenc* munkái állnak legközelebb hozzá. Vegyes technikát használ és szívesen szitázik. Jelenleg a Pannónia Film Vállalat pécsi műtermében rajzfilm-rajzoló. Kislányának, Virágnak maga írta-rajzolta mesekönyvet tervez, hogy felnőttként se veszítse majd el a mesék és csodák oly sokatmondó világát.

Nemhiába jellemzi úgy önmagát ez a fiatal

nő, mint nem-rationális lényt, aki kalandvágból rajzol, önmagának is meglepetésül. Rajzai valóban meglepőek. Látszólag minden rendben: nagy aprólékossággal, műgonddal készült, archaikus nyugalmat árasztó rajzok ezek, szinte kivétel nélkül emberekről készültek, statikus helyzetekben. De egyetlen egy sincs köztük, amelyben ne volna valami szembeállítás, fintor, kettősség, antagonizmus, valami kajánság a humanizmus mellett. Pimasz, léha, elbűvölő nőszemély vet kihívó pillantást medveálmós, szelid-érzéki udvarlójára – mindketten jelmezszerű, romantikus öltözékben. *A mi állataink* című képen három „dédelgető” ül velünk szemben: egyikük ölében kócos macska, másikukéban nagyorrú madár, a harmadik viszont miniatűr, szakállas alkoholistát babusgat. A Tandori-álmom illusztrációján írógépevel egy kalitkába zárt verébféjű ember olyan madarat etet tenyeréből, aki a költő arcát viseli magán. Felettük: a város és vadon ködös képe lebeg. *Meseillusztráció* című képen, a háztetők fölé hussanó angyalok arcán, akik padlásablakba kitett befőttekre, lábaskára látnak, korántsem szelid és ártatlan, hanem démonikus, élvezte a mosoly – előttük emberek apró bábsziluettjei, a háttérben borús holdra merengő parányi férfiarány. S egy pásztoróra-kép; a szerelmespár: angyal és ördög.

*

Szenvedélyes rajzok, ahol erő és humánus, keménység és lágyaság, drasztikum és illúzió, indulat és gyöngédség áll együtt kivételes nyugalomban. Archaikus alakok, mágikus figurák s emberek: megtestesült, alakot öltött érzések és fanyar tudás hordozói. Alkotójuk öntörvényű, karakán személyiség, és – ami mindennél fontosabb –: igazi homo ludens, *játszó ember*.

Abody

Ezt mind mi írtuk

Harmincöt éve: „Több részvevő – első-sorban az üzemi könyvtárosok –, de mások is, jogosan kifogásolták, hogy a folyóirat keveset foglalkozik az üzemi könyvtárosok speciális problémaival, általában a folyóiratnak szórványos és laza a kapcsolata az üzemekkel. Szárnovszky Béla elmondotta, hogy igen sok üzemi könyvtáros van, aki a folyóiratot egyáltalán nem ismeri. Oláh László, a Kőbányai Sörgyár szakszervezeti könyvtárosa megerősítette ezt az állítást: »15 üzemi könyvtárat patronáltam és ezek közül 13-ban nem tudtak A KÖNYVTÁROS-ról. Mindenütt ismertettem a folyóiratot, de a 13 közül csak egy rendelte meg.«”

„Az iskola és a könyvtár együttműködése. Mindkét intézménynek tájékozódnia kell egymás munkája felől. Az iskola részéről szükséges, hogy az egyes szaktárgyak nevelői jól ismerjék a könyvtár állományát és a szaktárggyal kapcsolatos irodalmat. Tájékoztatni kell a könyvtárat arról, hogy az egyes évfolyamok tanulóinak milyen könyvekre van szüksége.

A nevelési és tanulási nehézségekkel küzdő tanulók tekintetében is eredményes lehet az együttműködés. Az iskola tájékoztatja a könyvtárat a nehézség természetéről, a könyvtáros pedig arra törekszik, hogy a gyermek érdekldését a megfelelő könyvekre irányítsa. A gyermek érdekldésének tervszerű irányításával jelentősen segíthetjük iskolai előmenetelét.

A könyvtáros nevelői munkája olyan esetekben is sikeres lehet, ha a tanuló kimutathatóan azért tanul rosszul, mert túlzottan sokat olvas. A sok és felületes olvasás rossz szokása helyett az elmélyültebb és kisebb iramú olvasás helyességéről győzheti meg a tanulót.”

„Hasonló volt a helyzet nyáron a szabadtéri irodalmi estékkel. Egy ízben az szerepelt a jelentésben, hogy 2000-en hallgatták végig az egyik előadást. Ez az előadás a következőképpen »zajlott le«. Este háromnegyed 8-kor még nem tudták, hogy tulajdonképpen miről is lesz szó. Negyed 9-kor loholva érkezett egy fiatalember, felrohant a szabadtéri színpadra és

kezdte felolvasni előadását, anélkül, hogy nevét vagy az előadás tárgyát közölte volna. Az előadást, sajnos, alig hallhattuk, mert a kordonon kívül állók állandóan zajongtak. Miután nem volt elég részvevő, kihirdették, hogy az előadás ingyenes. Erre beözönlöttek a nézőterre azok, akik nem az előadásért jöttek, hanem táncolni szerettek volna. Az előadások efféle rendezési módszerét és a »siker« ilyenféle biztosítását helytelenítjük és ez ellen kérjük az elvtársak segítségét.” (*A Könyvtáros, 1953/12. sz.*)

Huszonöt éve: „Természetesen nekik is vannak gondjaik az iskolai könyvtárakkal. A kis településeken az iskolai és falusi könyvtárak párhuzamos fejlesztését feleslegesnek tartják, de úgy láttam, hogy náluk az összevonást nem a hatásköri féltésből eredő harc, hanem a szervezést lebonyolító módszertani apparátus hiánya gátolja.”

„Több száz személyes színházterem, öltözők, vetítőfülkék, táncsarnokok. A művelődési otthon hatalmas épülete messziről hirdeti falvak hosszú során át, hogy eltűnik a magyar parlag, a kultúra ott kopogtat minden hajdani zsellér ajtaján. Nem lopakodva, éppen csak megtúrva közelít, hanem magabiztosan, gazdagon. Az új falu központja már nem a kastély, hanem a kultúra milliós költséggel épült palotája.

Azaz, álljunk meg egy szóra. A népművelés nem minden ágazata érezheti magát otthon ezekben a palotákban. A könyvtáraknak, melyek az elmúlt évben 760 000 beiratkozott falusi lakost és ki tudja hány be nem iratkozott családtagot láttak el könyvvel, amelyek a községekben 13 millió kötetet kölcsönöztek, alig jut hely. Terveznek ugyan helyiséget a könyvtárak számára is, de milyet? Nemeleges 10–20 négyzetméteres, ablaktalan lyukak, kiadóablakok vagy sarkok a tánchelyiségben egy, vagy két zárt szekrény számára. Ez az, amit a tervezők a könyvtárnak szánnak. Mert a tervezők pontosan tudják, hogy milyennek kell lennie a színházteremnek, a vetítőfülkének, az

öltözőnek, a táncsarnoknak. De fogalmuk sincsen, hogy milyen a korszerű könyvtár, hogy a magyar könyvtárügy már réges-régen kinőtt az »egyszekrényes« korszakból, hogy a kiadóablakok legfeljebb a mozipénztárba való, hogy a könyvtár nem trafik, ahol kiadják, amit kérnek, és ezzel a tevékenységnek vége. Nem tudják, hogy a könyvtár milyen fontos tényezője ma a falusi népművelésnek, hogy a mai könyvtár a művelődni vágyók meghitt otthona. Nem tudják, hogy a falusi könyvtárakban évente sok ezer előadás hangzik el és még többre kerülhetne sor, ha lenne hol tartani. Nem tudják, hogy a könyvtárakban irodalmi körök élnek, vagy élnének, ha nem hiányoznának a legelemibb elhelyezési feltételek.»

„Éppen egy éve, hogy a külföldi folyóiratok közvetítését a Kultúra Külkereskedelmi Vállalattól a Posta Központi Hírlap Iroda vette át. A változásnak örültünk, mert azt reméltük, hogy könnyebb lesz a dolgunk: a jövőben a külföldi lapokat is bizonyára olyan egyszerűen rendelhetjük meg és kezelhetjük, mint a korábban is a postától kapott belföldieket.

Azonban minden maradt a régiben. Sőt, kiderült, hogy a posta csak újabb közvetítő láncszemként ékelődött a terjesztés folyamatába, hiszen a postának küldött reklamációkra rendre csak azt kapjuk válaszul – egy gumibélyegzős típuszövegben –, hogy ekkor és ekkor továbbították – a Kultúrának! A belföldi folyóiratmegrendelések – nagyon helyesen és takarékosan – nem újítandók meg évente, csupán az esetleges változásokat kell a megadott határidőig bejelenteni. Ezzel szemben a külföldieket most is évente meg kell újrázni, mégpedig hét példányos nyomtatványon. Mennyivel egyszerűbb lenne, ha a postai gyakorlat itt is érvényesülhetne. Ha esetleg a külföldi cégeknek kell újra az illető lap megrendelő cédulája, akkor is mennyivel egyszerűbb ezt a korszerű sokszorosító gépen központilag előállítani, mint az egyes könyvtárakban évről évre rengeteg energiát pocskolva, »kisüzemi módszerekkel«.»

„Az olvasás ügyét nemcsak a könyvtárak szolgálják. Örülünk, ha emelkedik a könyvvásárlás, örülünk, ha egyre többen gyűjtenek saját könyvet. Örülünk annak is, ha a földműveszövetkezetek falusi vendéglőiben, cukrászdáiban a vendégek könyvet és folyóiratokat is olvashatnak. Dicséretes kezdeményezés.

Vigyázzunk azonban, hogy a fogalmakat ne cseréljük össze. A legszebb cukrászdai olvasósarok sem képes helyettesíteni a könyvtárat.

Amikor Baranya megyében a könyvbarát-bizottság cukrászdákban és vendéglőkben olvasósarok létesítésével kísérletezik, dicsérendő munkát végez. Egy percig se higgye azonban, hogy ez a nagyon elmaradott baranyai községi könyvtárak elhelyezésének megjavítását, állományának megerősítését a legkisebb mértékben is pótolhatja. Nem elég segítség erre a községi tanácsokhoz intézett legszebb felhívás sem.

Veszprémben a dózsavárosi fiókkönyvtárban cukrászdát akartak létesíteni, úgy, hogy az a könyvtárral együtt, ugyanabban a helyiségben működjön.

Bakonyszentlászlón cukrászda-libresszó és könyvtár van ugyanabban a helyiségben. Vajon hányan maradnak kívül, mert szégyenlenek fogyasztás nélkül kölcsönözni?» (*A Könyvtáros, 1963/12. sz.*)

Tíz éve: „1979. január elsejével új fejezet kezdődik a hadsereg könyvtárainak történetében. Ekkor lép életbe a Magyar Néphadsereg új könyvtárszabályzata. Egy dokumentum megjelenése önmagában még nem volna határhelyező egy intézményrendszer életében, az új jogszabály azonban új szemlélet, új elvek, új normák szellemében fogant, s bizvást remélhetjük, hogy életbe léptetése ezen új kívánalmak érvényre jutásának is a kezdetét jelenti.

A könyvtárak a Magyar Néphadseregben mindig fontos nevelési tényezők voltak. Gazdag és választékos könyvállományukkal, állandóan javuló szolgáltatásaikkal, rendezvényeikkel és kis közösségeikkel az évtizedek során a fiatalok százazreit kalauzolták az értékes irodalomhoz, s százazreket segítettek hozzá, hogy az olvasmányélményt magasabb szinten felfogó, érzelmi hullámhosszúra ráhangoló szemlélyiségekké váljanak. Tájékoztató tevékenységük egyre fejlődő színvonalon elégítette ki a hadseregben is rohamosan növekvő információigényt. A munka tartalmi tudatossága, az olvasómozgalom szervezethez és tömegességéhez talán sehol sem olyan nagyfokú, mint éppen a hadseregben.

E dicsekvőnek tűnő szavakat azért kellett leírnom, mert szeretném elkerülni azt a látszatot, hogy a könyvtári kérdések újrászabályozására azért került volna sor, mert valamiféle »ég a ház!« válsághelyzet kíván »sebészi« beavatkozást. Szerencsére erről nincs szó. Sokkal inkább arról, hogy egy tudatos művelődéspolitikai koncepció részeként most vált időszzerűvé a terület kérdéseinek újbóli áttekintése.» (*Könyvtáros, 1978/12. sz.*)

Események, krónika 1987 (III.)

NOVEMBER

2. A politikai könyvnapok kezdete; megnyitó Százhalombattán
3. Felavatták a Cement- és Mészművek Belpátfalvi Gyárának (Heves m.) Gárdonyi Géza Művelődési Házában elhelyezett, területi feladatokat is ellátó, 250 m² alapterületű szakszervezeti könyvtárát
4. Gyulán, a volt városháza műemléképületében, 1635 m² alapterületen kialakított Mogyoróssy János Városi Könyvtár felavatása
5. Új, 125 m² alapterületű nagyközségi könyvtár felavatása a Fejér megyei Seregélyesen

6. Felavatták a Füzesabonyi Nagyközségi Könyvtár 416 m² alapterületű új épületét
9. Országos értekezlet az OSZK-ban a könyvtárkezelői tanfolyamok vezetői részére – e tanfolyamok szervezési és oktatási kérdéseiről – az OSZK KMK rendezésében
11. Az Ipari Informatikai Központ hálózatának budapesti alközpontjához tartozó vállalati szakkönyvtárosok 1987. évi munkaértekezlete az OSZK előadótermében
Az MKE zenei könyvtárosi szekciójának vitája a használói igényekhez alkalmazkodó szolgáltatásokról az FSZEK XVIII. ker (Pestlőrinc) főkönyvtárában
13. 154 m² alapterületű községi könyvtárt avattak a Somogy megyei Berzence községi házában
A HNF Országos Elnökség művelődési és olvasótábori munkacsoportjainak tanácskozása az 1987. évi táborokról, valamint az 1988. évi táborok előkészítéséről
- 14–20. A vasasszakszervezet főhivatású könyvtárvezetőinek és művelődésház-igazgatóinak továbbképzése Budapesten, a szakszervezet Római parti oktatási és művelődési központjában
15. *Téli könyvvásár 1987. Üdvözlét az olvasónak (I. rész)* címmel irodalmi rejtvenyműsor közvetítése a Mátészalkai Városi Könyvtárból a Kossuth rádió hullámhosszán
16. A múzeumi könyvtárosok negyedik országos tanácskozása, Budapesten, a Központi Múzeumi Igazgatóság szakkönyvtárában; az MKE múzeumi és művészeti könyvtárosi szekciójának megalakulása és vezetőségének megválasztása. Elnök: *Sárközy Gabriella*, a Központi Múzeumi Igazgatóság szakkönyvtárának vezetője
A Szakszervezeti Könyvtárigazgatók Tanácsának értekezlete a SZOT Kultu-

rális, Agitációs és Propaganda Osztályának Módszertani Intézményében a szakszervezeti könyvtárhálózat jövőjéről és időszerű kérdéseiről

Az MKE audiovizuális bizottsága és az ELTE bölcsészkarja által, *AV-anyagok a nyelvoktatásban* címmel szervezett foglalkozás az OSZK KMK könyvtár-tudományi szakkönyvtárában

18. Az MKE gyermekkönyvtárosi szekciójának értekezlete az OSZK-ban a községi könyvtárak gyermekeket szolgáló tevékenységének helyzetéről

18–19. A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése Tatán, a KISZ Komárom Megyei Oktatási Központjában a könyvtár-ügy helyzetéről és fejlesztési feladatairól

19. A honvédségi könyvtárak számára meghirdetett *Auróra* olvasópályázat szakmai tanácskozással és gálaműsorral egybekötött eredményhirdetése Budapesten, a Magyar Néphadsereg Művelődési Házában

A HNF Országos Elnöksége olvasó népért mozgalmi bizottságának ülése a HNF OT székházában a gyermekkönyvklub létrehozásáról és a könyvpropagandáról

21. A Művelődési Közlöny 1987. évi 21. számában megjelent a művelődési miniszter 22/1987. (XI. 21.) MM sz. rendelete a pedagógusok kötelező óraszámáról. A rendelkezésnek az iskolai könyvtárosokra vonatkozó része hátrányosan érinti az eddig órakedvezményben részesített pedagógus-könyvtárosokat

23. Az OSZK KMK, valamint a Tudományszervezési és Informatikai Intézet által a tanácsi könyvtárhálózat érdekelt munkatársai részére szervezett tanácskozás az OSZK-ban az 1987. évi statisztikai jelentések összeállításáról

Új helyen, 280 m² alapterületen megkezdte a kölcsönzést a Ceglédi Városi Könyvtár gyermekkönyvtára

23–27. Az OMIKK tanfolyama könyvtárosok és információs szakemberek részére az IBM-számítógépre kidolgozott MICRO-CDS-ISIS program alkalmazásáról

24. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága megtárgyalta a könyvtár-

ügy helyzetét, és állást foglalt fejlesztésének kérdéseiben

A HNF Országos Elnöksége olvasó népért mozgalmi bizottságának olvasótábori munkacsoportja által rendezett ülés Hatvanban az 1988. évi táborok előkészítéséről

Az OSZK KMK, valamint a Tudományszervezési és Informatikai Intézet által a szakszervezeti könyvtárhálózat érdekelt munkatársai részére szervezett tanácskozás az OSZK-ban az 1987. évi statisztikai jelentések összeállításáról

24–25. Az iskolai könyvtári szakfelügyelők és a megyei könyvtárak módszertani munkatársai részére az OPKM által szervezett értekezlet a könyvtárosképzésről a vasszakaszervezet Római parti oktatási és művelődési központjában

25. Az észak-dunántúli régió megyei könyvtárainak módszertani osztályvezetői részére a Szombathelyi Megyei Könyvtár által szervezett tanácskozás a Devecseri Nagyközségi Könyvtárban a módszertani munkában való együttműködésről

26. *A Két évtized az olvasáskutatás könyvtári műhelyében* címmel, *Ugry Jenő* halálának 20. évfordulója alkalmából rendezett szakmai tanácskozás az OSZK-ban; sírjának megkoszorúzása a Rákoskeresztúri Új Köztemetőben

Az MKE-szervezetek (szekciók, bizottságok) vezetőinek értekezlete az OSZK-ban

Ezt is tudjuk Borsodban címmel közvetítést sugárzott a Petőfi rádió a Miskolci Megyei Könyvtárból

27. *Ki nyer ma?* címmel játék és muzika közvetítése a Békéscsabai Megyei Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában

27–dec. 6. A X. országos gyermekkönyvhét. Megnyitója 27-én a Miskolci Városi Könyvtárban

30. Az MTA Atommagkutató Intézetének új könyvtárvezetője *dr. Nagy Józsefné* 146 m² alapterületű könyvtárt nyitott meg Kaposváron, az 512. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézetben

60 órás, angol nyelvű informatikai tanfolyamot indított az OMIKK és az Idegen Nyelvi Továbbképző Központ. (Be-fejeződött 1988. márc. 1-jén)

30–dec. A Vasutasok Szakszervezetéhez tartozó könyvtárvezetők és művelődésiház-

1. igazgatók részére időszerű szakmai és gazdasági kérdésekről szervezett továbbképzés Gárdonyban
- 30–dec. A Közlekedési és Szállítási Dolgozók Szakszervezetéhez tartozó főfoglalkozású könyvtárosok továbbképzése Balatonfüreden, a SZOT Oktatási Intézetben

DECEMBER

1. Az Országos Könyvtárügyi Tanács ülése az OSZK-ban a nemzetközi kiadványcseréről és állományvédelmi kérdésekről
A Pest Megyei Könyvtár új igazgatója *Drahos Istvánné*
Az MTA SZTAKI két könyvtárának, a Victor Hugo utcai és a Kende utcai könyvtárnak közös vezetője *Petróczy Judit* lett
A Pest Megyei SZMT Központi Könyvtár hálózatába tartozó mezőgazdasági üzemi és intézményi szakszervezeti könyvtárak, valamint a MEDOSZ

budapesti szakszervezeti könyvtárainak munkatársai részére szervezett tanácskozás Budapesten, a MEDOSZ Központi Könyvtárban

A *Mosolygó Parnasszus* c. rádiós vetélkedő közvetítése a Szentesi Városi Könyvtárból és Miskolcra, az SZMT Központi Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában

3. A Legfelsőbb Bíróság ítéletet hirdetett a zirci Reguly Antal Tudományos Könyvtár és a móri plébánia nagyértékű, régi könyveinek ellopása ügyében: *Várpalotai Ferencet* 9 évi fegyházbüntetéssel, *Magyari Lászlót* 6 és fél évi, *Somogyi Lászlót* 6 évi, *Muzsai Jánost* 3 és fél, *Muzsai Józsefet* 3 évi, börtönben letöltendő szabadságvesztéssel sújtotta; *Somogyi Lászlónéra* 2 évi és 4 hónapi, fegyházban letöltendő szabadságvesztést szabott ki
 4. *Ki nyer ma?* címmel játék és muzsika közvetítése a gyöngyösi Vachott Sándor Városi Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában
 7. A leltározási, mérleg- és mérlegbeszámoló-készítési kötelezettségről a Magyar Közlöny 57. számában, 60/1987. (XII. 7.) számmal PM-rendelet jelent meg, amely a gazdálkodó szervezetek szakkönyvtárainak állományleltározását is szabályozza
 8. A *Stúdió '87* c. televíziós műsorsorozat adásának nagy része könyvtárügyi kérdésekkel foglalkozott
 9. Az Iskolai Könyvtári Kollégium ülése az OPKM-ben az iskolai forrásközpontokról, állománygazdálkodási kérdésekről, valamint az órakedvezményes könyvtárosok helyzetében bekövetkezett hátrányos változásról
- Finn irodalmi központ nyílt az Állami Gorkij Könyvtárban
Befejeződött az OSZK KMK által 1986. szept. 22-én indított, másfél éves zenei könyvtárosi szaktanfolyam
10. A Bács-Kiskun megyei Apostagon, a volt zsinagóga épületében felavatott faluházban 124 m²-en új otthont kapott a községi könyvtár is
 - 14–18. Magyar–norvég könyvtárügyi és könyvtárosképzési szeminárium Budapesten, az Országgyűlési Könyvtárban
 15. *Közhasznú információs szolgálat* névvel

tíz témacsoportban új szolgáltatást indított az FSZEK

A Pest megyei Veresegyházon, a volt ifjúsági ház helyiségeiben megnyílt a 210 m² alapterületű nagyközségi könyvtár

- 15–16. A szlovén–magyar nemzetiségi kutatás eredményeit publikáló *Magyarok és szlovének* c. könyv szakmai tanácskozással egybekötött sajtóbemutatója Szombathelyen és Szentgotthárdon, a ljubljánai nemzetiségi intézet, az ÁGK és a Vas Megyei Tanács rendezésében

16. Az MKE iskolai könyvtárosi szekciójának értekezlete a Veres Pálné Gimnázium könyvtárában a III. nyári akadémia értékeléséről és munkatervi kérdésekről

Az MKE gyermekkönyvtárosi szekciója és a Veresegyházi Megyei Könyvtár által észt, finn és magyar gyermekek számára hirdetett nemzetközi népmeseillustráció-pályázat eredményhirdetése; a pályamunkákból válogatott kiállítás megnyitója Szolnokon

17. Hét nagykönyvtár (OSZK, ÁGK, KSH, MKKE, FSZEK, MTA és Országgyűlési) részvételével létrejött a külföldi napilapok gazdaságos megőrzésére és rendelkezésre bocsátására szolgáló HITÁR együttműködési kör

- 17–18. Az MM Vezetőképző és Továbbképző

18. Intézete a megyei könyvtárak olvasószolgálati vezetői részére szervezett továbbképzést

18. A felújított és – külön épületben – 130 m²-en létesített gyermekrészleggel

684 m² alapterületűre bővített Szarvasi Városi Könyvtár felavatása

29. A *Mosolygó Parnasszus* c. rádiós vetélkedő harmadik elődöntőjének közvetítése a Zalaegerszegi Megyei Könyvtárból – a Kossuth rádió műsorában
30. 200 m² alapterületű, területi ellátást is nyújtó szakszervezeti könyvtárt avattak Győrben, a MÁV Művelődési Házban
31. Nyugalomba vonult *Nagy István*, aki 32 évig volt a Mezőtúri Városi Könyvtár igazgatója
Nyugalomba vonult *dr. Falvy Zoltánné*, az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának könyvtárvezetője
Nyugalomba vonult az MTA SZTAKI Victor Hugo utcai könyvtárának vezetője, *Törzsök Vilma*

PÓTLÁSOK

1980

NOVEMBER

3. Megkezdte működését a budapesti, VI. ker., Szondi u. 41. sz. alatti Rónai Sándor Élelmiszeripari Szakmunkásképző Intézet 120 m² alapterületű könyvtára

1982

JÚLIUS

1. Budapesten, a Pozsonyi úton átadták rendeltetésének az ALUTERV-FKI 175 m² alapterületű, 2. sz. műszaki könyvtárát

1983

SZEPTEMBER

1. Megkezdte működését a budapesti, XIV. ker., Egressy út 36. sz. alatti Kaesz Gyula Faipari Szakmunkásképző Intézet 100 m² alapterületű könyvtára

1984

JANUÁR

1. Budapesten átadták rendeltetésének a BHG Híradástechnikai Vállalat 300 m²-es műszaki könyvtárát

DECEMBER

31. A Nyíregyházi Mezőgazdasági Főiskola Könyvtárának vezetője *Réti Ibolya* lett,

aki 1981 szeptemberétől megbízott vezetőként irányította az intézmény munkáját

1985

MÁJUS

30. Az MTA kutatóintézeteiben működő könyvtárak országos hálózati értekezlete az MTA székházában

NOVEMBER

6. 147 m²-re növekedett a Lajosmizsei Nagyközségi Könyvtár (Bács-Kiskun m.) alapterülete

1986

JANUÁR

1. Az OSZK a gyöngyösi Bajza József Műemlékkönyvtárt, a volt ferences könyvtárt a Vachott Sándor Városi Könyvtár kezelésébe adta
12. Életének 82. évében elhunyt *Berkovits Ilona, Tolnai Gáborné* művészettörténész, kódexkutató, *A magyarországi Corvinák* (Bp. 1962) c. könyv szerzője, az OSZK-nak és a *Magyar Könyvszemle* szerkesztőségének egykori munkatársa
24. 73 éves korában elhunyt *Hegyi Nándor*, az ismert szakkönyvtáros, aki 1949-től 1974-ig, nyugalomba vonulásáig vezetője volt a Csepel Autógyár műszaki könyvtárának

ÁPRILIS

14. Megkezdte működését a budapesti II. ker., Pasaréti u. 191. sz. alatti általános iskola 100 m² alapterületű könyvtára

MÁJUS

28. Az MTA kutatóintézeteiben működő könyvtárak országos hálózati értekezlete a Világgazdasági Kutatóintézet könyvtárában

SZEPTEMBER

1. Megkezdte működését a budapesti XVI. ker., Arany János u. 55. sz. alatti Frankel Leó Szakmunkásképző Intézet 130 m² alapterületű könyvtára
Megkezdte működését a budapesti IV. ker. (Újpest) Április 4. tér 6. sz. alatti általános iskola 90 m² alapterületű könyvtára
- 8- Óvodások hete a hódmezővásárhelyi

12. Németh László Városi Könyvtár gyermekkönyvtárában

OKTÓBER

8. Az MKE zenei könyvtárosi szekciójá *Gócza Gyulánét* választotta elnökévé, *Pintér Ferencnét* pedig titkárává a leköszönt *Skaliczki Judit*, illetve *Gyimes Ferenc* helyébe
- 20- Az óvodások heteinek rendezvényei a nov. szegedi Somogyi Könyvtár gyermek-4. könyvtárában
27. A Művelődési Közlöny 1986. évi 18. számában megjelent a művelődési miniszter 17/1986. (VIII. 20.) MM sz. rendelete a sajtótermékek köteles- és tiszteletpéldányairól, valamint a 7001/1986. (Műv. K. 18.) MM sz. *irányelv* a sajtótermékek köteles- és tiszteletpéldány-szolgáltatásáról

NOVEMBER

20. Az MKE műszaki könyvtáros szekciójának új elnöke *Ottovay László*
28. A Fejér megyei Csákváron felavatták a műemlék jellegű épületében 140 m²-ről 200 m²-re növelt alapterületű nagyközségi könyvtárt

Gerő Gyula

Pápayné Kemenczey Judit: Könyv-tár

Az 1981-es év őszétől a következő esztendő szeptemberéig a *Magyar Rádió* könyvtárhasználati ismeretekről sugárzott műsorokat az Iskolarádió keretei között. A tizennégy adásból felépülő, középiskolásokkal folytatott „órákat” Pápayné Kemenczey Judit állította össze és a résztvevő diákok munkáját is maga vezette. Az adások szöveganyaga most könyvtárpedagógiai dokumentumként, a megfelelő didaktikai kiegészítésekkel, forgatókönyvi formát öltve jelent meg – meglehetősen késéssel, de időszerűségéből, szellemi frissességéből mit sem veszítve.

A rövid bevezetőnek kétségtelenül igaza van: a módszerben nincs semmi új, mindez „közismert”, a közművelődési könyvtári helyszín adja a hagyományos iskolai munkától eltérő kötetlenséget, oldottságot, az óravezető könyvtáros nem tanár, hanem a résztvevők közös problémafelismerési és -megoldási kalandozásainak irányítója. Párbeszéd van és nem előadás; ötletek, javaslatok hangzanak el és közösen alakított ráismerések. Mindez – ismételjük meg – valóban szakmai „közismeret”, sok-sok, gyermekekkel, fiatalokkal foglalkozó könyvtáros gyakorolja is nap mint nap. Ám végigolvasva a tizennégy adás anyagát, valami többletet is érzünk a könyvtári didaxis itt közreadott változatában: azt a szakmai tartást és mértéktartást, az önálló gondolkodásra, felfedezésre ösztökélésnek azt a szándékát, amely a fiatalokat méltán kapja meg és ragadja magával.

Legalább két hasznosítási módja lehet tehát ennek a kiadványnak: az első a közvetlenebb, amelynek során a benne fellelhető könyvtárismereti foglalkozási módszereket veheti át, kamatoztathatja a pályatárs (kiváltképp a pályakezdő), a másik az a könyvtárosi magatartás, mely a diákokat is „teljes jogú” olvasónak, kutatónak tekinti. Aki a „Könyv-tár” foglalkozásait, a rádiós műsoradottságok miatt szük-

re szabott sorozatok anyagát végigolvasta, a használókkal folytatott egyenrangú párbeszéd szelleméből is leckét kap.

A két ciklusra – egy hatrészes, lényegében „könyvtártechnikai” és „informatikai” alapismereti és egy nyolcrészes kutatási-gyakorlási szakaszra – tagolódó műsor alapelve ugyanis az, hogy egy középiskolás csoport (ebben az esetben a szolnoki Varga Katalin Gimnázium tanulói) örömmel és élénk érdeklődéssel „fedezték fel” a könyvtárat. A matematikán és természettudományokon is iskolázott fiatalok a könyvtár, a rendezettség-elrendezés, a raktári jelek, az ETO felépítési rendszere kapcsán egy lényegében könnyen áttekinthető, célszerű logikával kialakított információs tárra vonatkozó alapvető tudnivalókat ismerhetnek meg, s ha közben (élete utolsó interjújában) olyan markáns megnyilatkozók is megszólalnak, mint amilyen *Szentmihályi János* volt, akkor még olvasott formában is színesnek, érdekesnek hat az anyag. Azt, hogy a kötetlen formát ugyanakkor milyen szakmai tudatosság tartja keretek között, s tereli mederbe, a forgatókönyvi formában jelzett didaktikai, logikai lépések tanúsítják.

A tanulás és tudományos kutatás eszköztárát fizikaórára előkészítő szakkatalógus-használattal, az információkutatás stratégiájának megismerésével, irodalmi, zenei, biológiai témák fellillantásával gyakorolják a diákok, felkészülnek egy őrsegi kirándulást megelőző forrásgyűjtésre, az Országgyűlési Könyvtárból sugárzott adásban *Vályi Gábor* és *Horváth Tibor* részvételével hallanak a számítógépesített információtárolás és -keresés jövőjéről. Bár a kötet olvasójában felmerül az a sejtés, hogy a neves szolnoki iskola diákjai nem a mai magyar középiskolások felkészültségének átlagszintjét, hanem azokénál magasabbat képviselnek, így is megragadó az a szellemi nyíltság és érdeklődés, ahogy a jeles magyar könyvtári szakembe-

rek – ez esetben „vendégtanárok” – gondolatait megértik és okosan kérdeznak vissza. Könyvtári „kurzusuk” ekkor már a befejezéshez közeledik, tizenegy adásnyi „óra” van már mögöttük, s végül a forrásokból ötletesen tájékozódó, az IBUSZ-informátorok (esetleges) segítségére nem szoruló turistákként, országjárókként kerekedhetnek fel, hogy az őrsegi táj néprajzát, flóráját, faunáját, az ott élőket és az ott látható műemlékeket megismerjék. Mind egyik iskolarádiós óra egy könyvtári, a téma és a könyvtárismereti kérdéskört felölelő szellemes feladattal zárul, s noha az adások nem jutalomért, győzelemért folyó versengések, valami jó értelmű „vetélkedési szellem” mégiscsak jelen van ezekben a pedagógiai folyamatokban.

Ezt a jelleget teljesíti ki az 1982 szeptemberében tartott nyilvános rádiós vetélkedő, amelyen a szolnoki „vargások”-ból, a szegedi Radnóti és a ceglédi Kossuth Gimnázium diákjaiból alakult csapatok hármass versengése zajlott, s ez afféle nyilvános záróvizsga is volt, amely szakmai megfogalmazással „a könyvtári eszközök használatának készség szintű elsajátításáról tanúskodott”. Mindegyik csoport más város központi közművelődési könyvtárában,

idegen könyvtári környezetben, „vendégségben” volt, ezért helyismereti kérdésekkel indult az adás, aztán a könyvtári eszköztár segítségével megadható információk, művelődés- és nyelvtörténeti tárgyú kérdéscsoportok következtek, végül pedig az „újságot olvasó ember és a könyvtár”-téma keretében jelentek meg a kérdések: a sajtó hírei és kommentárjai hogyan vezetnek tovább az ellenőrzés, a további tájékozódás lehetőségeire módot adó kézi- és nem kézikönyvekhez? A hangfelvételen 180 percig, a résztvevők lankadatlan szellemi erőfeszítésével folyt a vetélkedő, amelynek a rádió csak alig harmadát közvetítette. E kötet lapjain a teljes megszerkesztett szöveg olvasható.

Az ezer példányban megjelent kiadvány ugyan több évet késett, és az impresszum szerinti megjelenést követő harmadik esztendővel került csak a kezünkbe, időszerűségéből azonban mit sem vesztett, és a közművelődési könyvtárosok mellett középiskolák könyvtárosai és tanárai is jó mintákat, ötleteket meríthetnek belőle köznapi – az éter hullámain nem közvetített – munkájukhoz. (*OSZK KMK – Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok, 1985. 136 l.*)

Fogarassy Miklós

Lexikon egy világszínházról – nemzetközi együttműködéssel

Egyedülálló nemzetközi vállalkozásról számolhatunk be a színházi élet világából. A torontói York Egyetem egyik épületének meglehetősen kicsiny, de kézikönyvekkel és számítógépekkel jól felszerelt szobájából irányítják, illetve ott fogják össze a *World Encyclopedia of Contemporary Theatre* (A modern színház világlexikona) című, négy-öt kötetre tervezett lexikon munkálatait. Korábban is készültek már hasonló jellegű, sőt ennél terjedelmesebb enciklopédiák, a szóban forgó munka mégis sok tekintetben eltér elődeitől. A WECT (a cím kedvelt rövidítése) főszerkesztője, *Don Rubin* professzor, a York Egyetem színháztudományi tanszékének oktatója, ismert színház- és drámakritikus, a *Canadian Theatre Review* alapítója és az International Theatre Institute (Nemzetközi Színházi Intézet) kanadai köz-

pontjának jelenlegi elnöke az alábbiakban összegezte a nagyszabású vállalkozás sajátosságait.

A nemzetközi összefogással készülő színházi lexikon ötlete a Színházkritikusok Nemzetközi Szövetségének (AICT) egykori elnökétől, *dr. Roman Szydłowski*től származik, aki 1982-ben fogott hozzá megvalósításához. Miután sikerült olyan támogatókat találnia, mint az AICT, az ITI, a FIRT (Nemzetközi Színháztudományi Szövetség) és a SIBMAS (Előadóművészeti Könyvtárak és Múzeumok Nemzetközi Szövetsége), 1983-ban Kanadában megalakult a WECT mint ún. nem profitra dolgozó vállalkozás. 1984-ben az UNESCO és az amerikai Ford Alapítvány jelentős anyagi támogatása lehetővé tette, hogy meginduljon a szervező munka. (Az időközben elhunyt lengyel Szyd-

lowski helyét a kanadai Don Rubin vette át, aki már akkor nagy kiadói és szerkesztői tapasztalatokkal rendelkezett.) Természetesen számos más intézmény és szervezet is hozzájárult ahhoz, hogy a mintegy 2,5 millió dollárnyi költségvetési összeg nagy része ma már biztosítva van. Így például a kelet-európai országok művelődésügyi minisztériumai magukra vállalták a saját régiójukat terhelő költségeket, amelyek előreláthatóan több mint százezer dollárt tesznek majd ki.

A lexikon legfontosabb célja az, hogy minél pontosabb, tudományos alapossággal feldolgozott adatokat, tényeket és általános értékelést nyújtson minden ország színházainak 1945 utáni helyzetéről. Az 1985-ben megindult tényleges munkába eddig több mint száz ország kapcsolódott be. Minden országban neves színházi szakemberekből és kutatókból álló csoportok állítják össze az anyagot, amelyet fontosnak vélnek nemzeti és nemzetközi színháztörténeti vonatkozásban egyaránt. Ezek az ún. nemzeti szerkesztőbizottságok különböző regionális szerkesztőkhöz tartoznak, akiknek az a feladatuk, hogy a nemzetközi szerkesztőbizottságon belül összhangot teremtsenek a nyilvánvalóan sokszínű és nem mindig azonos módszerrel elkészült szócikkek között tartalmi, formai, terjedelmi és stilisztikai vonatkozásban egyaránt. (Valószínűleg hazánk kedvező nemzetközi megítélése is szerepet játszott abban, hogy a kelet-európai országok regionális szerkesztője Nagy Péter lett, aki már eddig is sokat tett a WECT megvalósulásáért.)

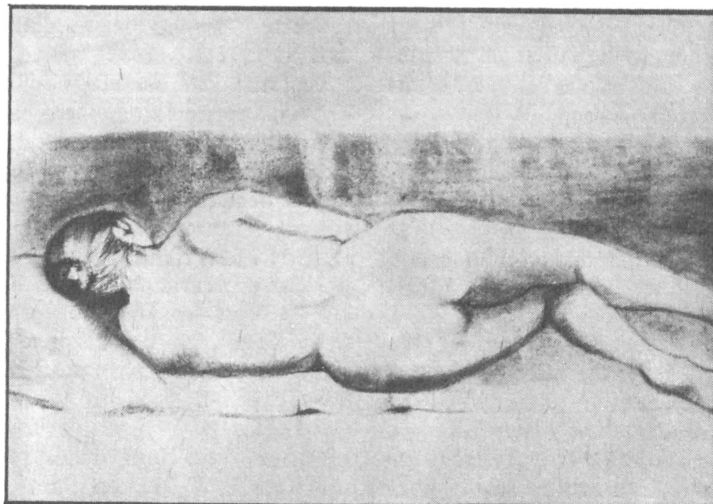
Don Rubin külön is hangsúlyozta, hogy ez

a páratlan nemzetközi együttműködés elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy korszerű, a szó szoros értelmében vett multikulturális színházi lexikon készülhessen. Amellett, hogy ez az új munkamódszer lehetővé teszi az adott nemzeti színjátszás legmegbízhatóbb és legmegfelelőbb tolmácsolását a világ más országai számára, politikai szempontból is nagyszerű példa arra, hogy a tudományos és kulturális életben hogyan lehet a közös célt ért konfliktusmentesen együtt munkálkodni. A szerkesztők például megegyeztek abban, hogy az olyan színházi szakemberek tevékenységét, akik kiemelkedőt alkottak saját hazájukban, de politikai vagy egyéb okokból elhagyták azt, ha az elhagyott ország nemzeti bizottsága kívánja, értékelheti, s így kizárják annak a lehetőségét, hogy az illető személy megítélése politikai kérdéssé váljon.

A másik, inkább technikai újdonsága a készülő lexikonnak az, hogy mivel az egész anyag folyamatosan nemzetközi számítógépre kerül, a már véglegesnek tekinthető változat gyakorlatilag akár évente kiegészíthető lesz a legújabb információkkal. Elvileg tehát a WECT sohasem fog elavulni.

A tervek szerint az első, angol nyelvű kiadás 1991-ben lát napvilágot, de már most vannak elképzelések arra vonatkozóan, hogy a WECT megjelenik majd franciául és oroszul is. Reméljük, hogy a tervek hiánytalanul valóra válnak, és a megjelenő színházi világlexikon ösztönzést fog adni hasonló nemzetközi tudományos munkák létrejöttéhez.

Szaflkó Péter

PÁL RITA grafikáiból

(Cikkünket lásd a 750. oldalon)

